

Гальманах (збірка)

Богдан Жолдак

ДОДАТКОВІ НАЗВИ

Рухопис

Тиць

Капець

Сюржети

Бік

Це можна

Бе-ме

Майстер

Халява

Не гни

Гурт

Це зуби

Банзай

Зуби

Тут були

Нон-стоп проза

За литку

Нестяма

Джазуха

Геть

За цицьку

Усі падають

Надто

Фавор

Гоп

Ану

Васаг

Торба

Гаман

Замануха

Пробі

Кандид

Фан

Фарт

Вино № 5

Мирта

Стоян
Вау Тут є Туди Писк
Яйця курку
Інформагія
Шухляда
їдьмо, відьмо
За нирку
Гра в гру
Карма
Наклад
Абзац
Чари на яничари
Час на джаз
Гальма-матір
Поглянь
Назва
Постриб
Будь
Натура
Віз
Драйв
Там
Фарт
Щоб
Геть усі
Алюр
Проня
Хода
Маза
Зруб
Торбина
Чакра
Швидко
Очі
Воно
Дім
Воно таке Пупки Кранти Оце
Нестяма
Нога-нога
Аут
Тримай

Жуй-трава
Нумер нуль
Брехи
Версія
Колиба
Отак
Каністра
Фарш
Кшталт
Треба
Гудзик в нікуди
Вирує
Тиць мамі
Стьоб-сторі
Воще
Це
Апорт
Себто тобто
Закони ніг
Стоп-сторі
Ралище
Хід
Нашатир
Оцей
Стоп-сторі
Починайло
Тиць-миць
Самопис
Стілос
Слово
Заморочка
Див
Межа
Єсьм
Ймено
Дехто
Лише
Бач
Уголос
Аргей
Андрос

Тобі
Рай
Стилос
Клан
Фол
Арка
Резон
Гуру
Телескоп
Зодіак
Код
Тор
Рош
Магма
Бігме
Відчини
Глечик
Осьо
Байда
Протез
Торчок
Банан
Когут
Гомін
Діжа
Натюрліх
Тандем
Кентавр
Стилет
Туса
Дива
Капище
Отут
Аз
Дещо
Решта
Троя
Ще
Звідти
Ого
Іще

Артей
Дара
Маг
Форвард
Клон
Фал
Толя
Бомба
Азарт
Поріг
Турбо
Третій
Цар
Агов
Яр
їжа
Жупан
Ось
Це оце
Спиж
Міць
Муза
Халепа
Бемц
Руна
Вірус
Дишло
Точило
Злам
Рус
Усі
Око
Трой
Троян
Акти
Азимут
Тесало
Яра
Зворотне життя Зворотне буття Фугас
Здвиг
Гвалт

Сексі-кола Гіпофіз

Либонь

Йеті

Жупан

Голова

Гамбіт

Кардан

Транс

Чар

Клепка

Збан

Тарас

Краса

Символ

Тік

Атас

Дзьоб

Бодня

Стоп-проза

Міх

Стеля

Тесло

Глинопис

Жінка Тетяна стояла на морозі, навколо неї, паруючи, обертався торг. Дивувало, що він, стихійний, виник саме тут, де колись поволі миналося дитинство, а тепер минається інше, аніж молодість; чи, скажімо, зрілість, або старість, — вона мала підозру, що не помітить, коли проминуть ці періоди. Покупців було небагато, й тому можна було не відволікатися на надію швидкого прибутку, а стояти й не стерегтися, що тебе упізнають колишні колеги, особливо зручно це робити було на морозі, закутавшись з носом у пуховик. Дивно, але саме велика кількість одяжі змушувала відчувати власне тіло, воно слухняно корилося обставинам, якими сьогодні була холоднеча. Навколишні продавці вже позивали один до одного поглядами і тому не нервувалися на можливу міліцію чи блатоту, а обмінювалися багатозначними, зичливими кивками, сподіваючись, якщо хтось щось і продасть, то це буде починайлом для їх усіх.

Тетяну трохи дивував парадокс, що усе те, придбане колись через численні блати, борги, черги й переplate, вистраждане кожнісінькою клітиною власного тіла, тепер не викликає в покупців аніяких позитивних емоцій.

— Це щоб не збільшити на товар ціну, — почула вона раптом власний голос і

посміхнулася до нього, радіючи, що таку думку тут поруч має кожен.

— Нічого, — писнув дід, із колишніх кіношників, вічножива істота, — скоро самі тут будуть стояти й торгувати усім цим, ну, в нас купленим, — вимовив він заскладну, як про сьогоднішню негоду, думку.

— Коли ж ми їм усе продамо? — намагалася зрозуміти Тетяна.

— А ми будемо ходити й плювати, — зрадів такій несподіваній радості колишній співробітник колишнього кінематографу, — а вони будуть дивувався, чого ми нічого не беремо, а на біса брати, як воно колись у нас було, еге?

Тут він умить засумував, бо з'ясував сам для себе, що, виявляється, він власним скарбом ніколи не володітиме, отже й не володів, коли виставив його отут промерзати.

Вона почала ворухити думками, пригадуючи, що в неї в хаті лишилося, аби прикрасити сьогоднішні торги, її неодчипно гріла якась неокреслена думка, що там є, є ще якийсь товар... Лише пам'ять не бажає ту класну річ виводити наззовні, і Тетяна охоче почала грітися од неї, незавершеної — це було краще, аніж висловлювати вголос, бо з парою вилітало наззовні більше тепла.

"Ще одні рейтузи дов'язати, — знайшла додаткове подумкове зігрівання, — оце розпустити полувера і кардіган, які класні рейтузи вийдуть".

Не для торгу вона готувалася в такий спосіб, її весь час нервозила перспектива одключеного опалення, і тому неважко було припустити, що якщо людина витримує на вулиці таку холоднечу, то вдома, аж за чотирма стінами, це буде набагато легше. Тут вона зачепилася за ще одну теплу ідею: спальник, справжній, на легкому синтапоні, навіть альпіністський — і начхати на опалення. Тетяна посміхнулася:

— Так, якщо ще поставити на паркеті намет і заховатись у ньому, то які гори? Тут набагато комфортніше, аніж в горах. От. А варити можна з бурульок.

Почувши лише останнє слово, колишній кіношник лапнувся за носа — адже його свого червоного він не відчував вже з півгодини. У нього в запасі був досвід натурних зимових кінозйомок, і тому він грівся од них, пригадуючи найвдаліші. Перед ним лежали розкішні старорежимні кабелі і до болю ображало, що їх — "не гівно ж якесь китайське" — ніхто не бере, не звертає навіть уваги на таке багатство, що чи в гараж, чи й на дачу, чи й хоч куди.

"Оце якби всі чесні люди взяли по цеглині, — подумав він, — та кожен би гепнув по мерседесу, то, може б, вони стали людьми? — подумав він і про тих, хто їздив мерседесами, і про тих, хто їх не мав; однак ця ідея була для нього не новою і тому не зігрівала. Особливо після думок про тих, хто керує цим домініоном. — Або хтось би рвонув атомну бомбу в тій столиці зла. Невеличку таку, але щоб усі людодіи вивернулись", — він побачив яскравий кавал спалаху над тамтешніми обширами і йому враз потеплішало.

Наступною його думкою було, що хоч-не-хоч, а таки треба нести й продавати улюбленого за все життя баяна; і од цього бурульок під його носом додалось.

Женько потрапляв на торг не випадково — він намагався встигнути до "бариг" — вищої касты торгівців, які, пробігши вранішніми рядками, збирали "піночку" з товарів,

щоби потім за класну ціну виставити по своїх ятках.

"Оце, бляха, з першої ж Нобелівської премії скуплю собі весь базар", — укотре поклявся він Нобелівському комітету. Не з благодійних мотивів, а тому, що навколо лежало усе, чого йому бракувало в юності. Перочинні ножики, наприклад, або ліхтарики, ще й досі його тиснули залишки заздрощів до шкільних товаришів, які такими колись володіли.

Несподівано його погляд уперся в "колібрі", омріяну колись друкувальну машинку, ще в шостому класі, коли він безповоротно вирішив присвятити себе літературі, він мріяв про цей югославський раритет, бо вона була найпортативніша і дозволяла себе носити в портфелі. Однак, будши досвідченим базарювальником, він перемістив увагу на бронзову муху поруч, із крильцями, навіть розсунув їх і приміряв туди цигарку.

— Дуже еротично, — несподівано почув.

Тетяна мало не чортихнулася, зачувши, що думки знову злітають в неї вголос — покупець же трапився інтелігентний, такого легко відлякнуть.

— Що? — ворухнувся він носом окуляри.

— Кажу: дуже гарна попільничка.

— Чому?

— А вона закривається й не смердить нікотинном, — жінка показала, як муха зачинається.

— І... скільки вона "просить"?

Побалакали про ціну, і Тетяна відчула, що

втрачає торг, хлопець швидко скисав, однак заморожені його окуляри ковзнули по "колібрі", і почалася розмова: річ хороша, але в епоху портативних комп'ютерів мало доречно.

— Зате може одразу друкувати по кілька екземплярів, — не здавалася Тетяна, відчувши, що живець наживився, — до того, що ви будете робити з комп'ютером, як вам одімкнуть опалення, тьху, електрику? А, наприклад, в горах?

— Яких горах?

— Або на дачі. А ця машинка працюватиме хоч і на Північному полюсі.

— Що, й там одключають? — ожив під своїми бурульками екс-кіношник.

— Еге, тюлені ж не хочуть платити, — надто серйозно сказав Трохименко.

— Кому?

— Білим ведмедям, — пояснив хлопець.

— Кому-кому?

— Ну не буриж же, — несподівано засміялася Тетяна.

Нарешті Женік почув її справжній, а не базарний голос і зазначив, що він такий само, як отой пуховий платок; а коли вона струснула плечима, проганяючи холод, то він відчув отам попід запиналами й одягачками її тіло, подекуди, незважаючи на зиму, ще й досі смагляве. Вони стояли й балакали про переваги машинодруку, і екс-іношник враз втратив інтерес.

"Або хоча б вакуумну, якщо не атомну, нехай уже, — думав він про бомбу для

епіцентру, де концентрується несправедливість. — Невже у чеченів на неї грошей нема? Не вірю".

— Якщо одпустить валки, — показувала на машинці дівчина, — то можна туди такого глиняного млинця закотить.

— Навіщо? — забув про Північного полюса хлопець.

— Як це навіщо, — не здавалася продавщиця, — друкувати на глині, і віками зберігатиметься, — раділа вона сама собі од несподіваного винаходу. — Оно ж клинописи на глиняних дощечках пережили тисячоліття. Хоч один диск стільки протягне?

Женько отетерів, ідея вічних шедеврів матеріалізувалася — він бачив глиняний сувій, якого прокручує "колібрі", однак в нього лишався ще один шанс поторгувати ся:

— Е, скажіть, чи має машинка українські літери?

— Та вона тільки їх і має, — Тетяна вже протирала її, щоби загорнути, несподіваний приплив тепла сколихнув її ізсередини, і вона пригадала нарешті, що її муляло з самого ранку, про що вона не могла пригадати до спродажу. — Скажіть, а ви не хочете купити віагру?

Це так легко і необачно злетіло в неї, що вона сама отетеріла і спостерігала тепер за Женьком. Той почав поволі відчувати себе чи не багатієм, бо, чесно кажучи, про ці ліки він лише чув, коли балакав про них із тими, хто їх також не бачив. І тому почервонів теж.

— Віагру? — вимовив він майже нечутно, аби колишній кіношник не почув.

— За півціни, — не своїм голосом провадила Тетяна, бо відчувала ним, що покупець не на цей товар, — і, головне, без рецепту.

Вона ще хотіла сказати, що пігулка опинилася в неї випадково, коли сиділа на синхронному перекладі конференції у Житомирі і там побачила, як під порожнім стендом хтось забув цілу упаковку, але говорити про це не стала, а просто й відверто сказала, скільки грошей та віагра просить.

— Хм, — зважив подумки ціну той, — як подумати, — жінки в нього не було вже півтора роки, дві його коханки — "швидкі допомоги" майже водночас одружилися і досі ще не визріли для подружніх зрад, — ну, за таку ціну... хоча, все-таки, якщо на ці ж гроші закупити, нарешті, путніх харчів, ну, калорійних там, або вітамінів, то, може, ефект від них буде не менший? Це ж тиждень їсти?

Тетянина свідомість зафіксувала лише дві компоненти: "калорійних", "вітамінами" — це те, про що в неї уявлення було таке ж приблизне, як і про віагру.

Тому вони вмовкли обох.

Женік тримав у руках машинку "колібрі" і тому наважився перший:

— Не завадило б обмить, — кивнув він на неї, хоча вартість медпрепарату була більшою. Тобто еквівалент "калорійних з вітамінами" ще збільшувався на пляшку шампанського.

— Отут? — підняла вона до нього ясні очі і здмухнула з них пуховик, що надвисав.

— Дійсно, — косився він на старого кіношника і обох зробили зусилля, аби не

забурчали животи, бо вся попередня їжа там була переважно крохмалиста, підбита пісненьким чайком, а він стояв і думав, чому йому так запрагло віагри — адже в дитинстві вона була надто недосяжною для нього, недосяжнішою навіть за перочинні ножики з ліхтариками, бо тоді її просто не існувало.

— Розумієте, — говорила вона, коли вони тягли нагору здоровенні пакунки з харчами, — в Житомирі було винайдено аналогічний препарат, але значно тривалішої дії, аніж віагра.

— Тобто? Багаторазова пігулка? — зрадів він, що, нарешті, знову здобував властивість жартувати.

Вона засміялася:

— Ні, наші вітчизняні ліки, вони після вживання діють постійно, на відміну від закордонних, розумієте?

— Як глиняні клинописи?

Він хотів прокласти ще якісь паралелі, але щасливо опускався далі аналогів, та так і не пригадав про що, бо пригадують уже не хотілось, а треба було поспішати, нарізати, кришити, мазати, розкладать, ллять, заїдять і запивать усе це разом з похапливими тостами і цілком забувають про курча в духовці, вони несподівано опинилися наче в незримому пуховикові, хата стала завбільшки з нього, такою може бути дуже ніжна мікрохвильовка, отака, як, наприклад, буває подвійний спальний мішок на високій горі, який гріє сам по собі і за хуртовини; їм було дивно, якими вони стали маленькими в ньому, покидавши усю зимову одягу, обійнялися, і він ще з подивом устиг зафіксувати: її спина од дотику зросилася дрібненькими крапельками. Обое ставали гнучкими, неначе глина, легко з'єдналась, переминаючись між двох валків-колібрі до нових клинописів, чіпляючись руками й ногами, міцна глина, масна, протерта з шамотом.

— Знаєш, — казав він їй між поцілунками, — а віагру я таки не встиг випить.

— Я теж, — засміялася вона, а потім їх ще довго веселила ідейка, а що вийде, якщо отам, на морозі, віагру підсипать кіношному дідові, може, вона б його гріла, він же й досі стовбичить там разом зі своїми бурульками.

Коли вони скинули надокучливу ковдру, то він зрадів, що не помилився — тіло в неї виявилось таким самісінько, як він його уявив уперше за цілою купою одяганок — з жовто-білої глини. Тут він помітив, що вона дивиться йому в очі ніжно, майже журно.

— Знаєш, — казала вона, — чого я в житті найбільше боюся? Самого життя, — казала вона серйозно, що Женікові ледь вдалося стримати посмішку. Але, подумавши, вирішив: "А чого ж іще в ньому можна боятись?"

Гола

У неї була трикімнатна квартира. А ще були такі руки, Боже, ні, не пітняві, а, сказав, гладенькі, але холодні; і скільки разів я її, Ла] проводжав, а зайти до неї попити чаю не нав вався, навіть коли вона позичала конспекта, г давала, лише запросивши додому.

Однак ми сі проти дому на лавочці, вона виймала руки і да їх мені, я тримав, як Ісус Христос рибини, та не відбувалось, бо ми обидва думали тоді про ловіка, сановника, який залишив їй квартиру тобто меблі; і я картав себе за те, чому я тут, н мені здавалося, що я хитріший од себе?

— О, — показала вона на Місяць.

Ще б пак, розводна студентка з хатою —мрія справжнього однокурсника, кожного, не зростав вище гуртожитку, в кого вона пози конспекти, а їхати доводилося до неї, цигані тої, додому. Починалася думка про себе, яки хто, бо Лариса Шевко мала все для щастя, т талію з там, де треба, фігурою, очі і все —іб але тримання це робило своє, ти потроху відчував себе, своє тіло, яке од тривкого тримання може перетворитися на таке мерзле.

Отже, ти забирав свого холодного підручника чи конспекта, віз його тролейбусом назад, радіючи, що всі пасажери не здогадуються, звідкіля ти вирвався, і це незнання загальне давало, відроджувало тепло, що ти навіть, підсміюючися, міг розгорнути свою ношу і звідти почитати, й навіть так захопитися, що забути Ларису з її Місяцем угорі.

До аспірантури нас потрапило двоє: я — через невпинні перемоги на студентських та міжвузівських конференціях, вона ж через бурхливу діяльність, і тому для мене було загадкою, через яку.

Так само, як загадково вона й захистила свою докторську, за неї проголосувало лише четверо зі вченої ради, а одинадцятро були категорично проти:

— Невдала компіляція.

Та що там — сам Русалимський видав нищівну рецензію, і який же був загальний подив, коли ВАК оголосив про надання докторства. Всі кинулися до Русалимського, а той щебече, возносить раптом її докторську дисертацію до небес; ми відчули себе рибами. Особливо, як вона посіла нашу кафедру, нічого спільного до тематики взагалі не маючи, й почали заспокоювати себе думками, що підловимо її на крадіжці ідей зі студентських курсових та дипломних робіт, як це було, на таких от плагіаті попався наш декан і після того перестав бути деканом.

— Я вимагаю од вас роботи! — казала вона на кожному засіданні.

— Ну... — казали ми.

— Хіба я багато вимагаю? Покажіть мені, на що здатні, от і все, я хочу це бачити, — і кожен відчував провину, бо знав, що зроблено надто мало, аби ця "Лярвиса" сиділа нам на шиї, без своєї жодної, хоч би напівсправжньої наукової статті.

Якої? Щоби ми щосили пояснювали їй науковість, якою самі володіли. Тому я відкопав забуті теорії Марра та почав втюхувати їх за свої, очікуючи бодай-якого результату од її компіляцій. Цитував його, видаючи за розвідки Потєбні, а потім із жахом усвідомлював, що вони в дечому перетинаються.

Я навіть тихцем переклеїв місцями для неї обкладинки цих авторів і зловтішно відчув, як холодіє в руках той папір, з якого пнуться на світ цитовані першоджерела.

Чому я не зробив цього, ще в аспірантурі бувши? Ще коли вона рвалася в кандидати? Чому? Рятувати ж треба було науку, яка лише почала зводитися на ноги.

Чому чому я не допоміг їй тоді, коли ще міг?

*Нуте, панове і панянки,
Нуте, кияне і киянки,
Поставайте до ладу,
Я не сам іду, —
Я козу веду!*

Вистрибував я, аспірант, вистрибувала моя самодіяльність. Лише не робила цього студентка Сидоренко, найвеселіша на тодішній наш факультет.

— Що з вами? — намагався я, щоб вона не випадала з репетиції, однак вона продовжувала.

Щоб не перекинулося й на інших, я припинив дійство, відклавши на ті часи, коли ці двоє помиряться; але наступного разу він просто не прийшов, і тому похнюпився весь наш фольклорний колектив.

*Наша козиця,
Гей, стара дівиця,
Недавно з Кийова,
Там була готова...*

Щосили утнули ми, однак справа не йшла, і тут я, молодший викладач, не дав нудьзі перемагати:

— От що, любі. Костюми є?
— Є, — відказало товариство.
— Отже, рушаймо до колеги Радоцького та поколядуємо персонально.
Його мама отетеріла, побачивши на порозі ряджених:
*Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету!*

Доки вона не отямилась, ми якомога веселіше вломилися до Радоцького в кімнату. Ми побачили його, як він там стояв обличчям у вікно, виглядаючи міську мряку.

На відміну від нього одягнутого, жінка, яка сиділа на застеленім ліжку склавши долоньки, була гола, настільки, що ми одразу не впізнали нашу завкафедрою Ларису. Голіша за правду, яку явила колядникам. Так вклякли всі, бо ніхто не бачив такого публічно; а я чомусь подумав, що така особа найкраще б виглядала у фольклорному гурті наприклад, в образі русалки; хоча, подумавши, яка взимку русалка?

*Ой, де узявся вовк,
І козу потовк...*

Несподівано зірвалося у міхоноші Діденка, аби розрядити атмосферу.

*Товкли Під Кийовом,
Товкли і Під Львовом...*

Дружно підхопив гурт.

... Не співала лише студентка Сидоренко, яка прикипіла поглядом до непорушної

спини єдиної людини, що стояла, спершись на підвіконня, втупившись у вечірнє вікно.

Ми хотіли були податися назад, однак до кімнати вирішила проштовхнутися й матуся. Ми скупчилися, аби, наче ненароком, не пустивши досередини, врятувати цій жінці глузд, якого самі, одводячи очі од оголеної Лариси, починали втрачати, шукаючи пояснень. Тому наш "шандарь" надтиснув дискантом:

Кізонько-лебідонько,

На одній нозі ввійшовши до хати, Будь ласкава скакати.

Гоцки,

Гоцки!

Далі всі ми, одтираючи спинами невинну матір, виштовхали в коридора:

Ой, не ходи, коза,

У темнії ліса!

Там стрільці-митці З острова Хортиці!

Притоптуючи, пританцьовуючи, одтиснули старшу жінку на кухню і влаштували в коридорі тісний танок. Доки Лариса не вдяглася і не шаснула поза нашими спинами на вулицю.

Студентка Сидоренко люто рвонула за нею, однак її, "циганку", "лікар" устиг зачепити патлами за дверну ручку і втримав; дівчина, зціпивши зуби, випручалась, побігла, а слідом, плутаючись одне в одному, юрба вискочила надвір. Завкафедриця як крізь землю провалилася, така виявилася прудка.

Така перша гастроль розвалила би колектив, якби "міхоноша" Діденко не вигадав спосіб "гора до Магомета", тобто не сновигати Києвом по квартирах, а колядувати на виході з жовтого гуманітарного корпусу Університету, де поміж першою та другою зміною навчання юрмилося чимало пристойного люду, у якого ми одбирали переважно домашні бутерброди, траплялися цукерки і навіть гроші, що було вже геть в дивину. Але не це головне, а можливість погорлати та показитись, адже насувалася епоха, коли носієм фольклору ставав не народ, а науковці. Завзяття додав реманент — бо підлога мощена із чавунних плит і відлунювалася ефектно:

Що перший стрілець

Ой, славний львівець,

Козак-молодець.

Не знаю, чому так, однак саме по цій фразі сходами спускалася завкафедрою Лариса, нас усіх вона за машкарою не пізнала, або удала, однак, позаяк на ній самій аніякого гриму не було, то їй майже вдалося вийти на вулицю — цієї миті студентка Сидоренко вихопила у "циганки" рогаха (справжнього, з наукової колекції) й несподівано кинулася доганяти молоду свою начальницю, і от що в дивину — перший же влучний удар оджбурих ту вперед, надавши швидкості, і, щоби завдати другого, студентці довелося чимало попобігти, чому не заважали її "циганські" лахи, численно плутаючися межі ногами.

Дав козі духу,

Поцілив козу під правее вухо!

Ми рвонули слідом, а за нами ще більший гурт охочих подивитись, не розуміючи, що то геть не дійство.

— Лярвися! — волила Сидоренко.

Так само й помилялися рясні перехожі, бо утікачка вже була заляпана в червоному гримі і мчала практично наосліп, одмахуючися портфельчиком, одкидаючися паперами, траєкторію втеч накреслювали люті удари рогача, процесія несподівано хутко домчала тролейбусної зупинки, і черговий навальний удар збив Ларису з ніг.

Туг коза впала,

Нежива стала.

З лівого вуха Потекла макуха.

Ой, тиць, коза впала,

Хвіст позадирала!

Там на Сидоренчиху накотилися колядники й заходилися однімати паукового експоната, однак та навіжено опиралася, а вся тролейбусна зупинка реготала, радіючи з такого надто енергійного виконання. Хоча до декого поволі й доходила його справжня суть.

Усе інше крутилося навколо неживої, заюшеної кров'ю завкафедрихи, то нападаючи на рогача, то сахаючися його, однаково затуляючи маневром жертву. І тут до мене дійшло, що саме я ініціатор створення ансамблю, хоча кафедра наша й не була фольклористичною, не пам'ятаю, може, й не ця думка мене штовхнула до рішучих дій; однак саме я спромігся вчепитися в закривавлене рогате знаряддя помсти; студентка відчайдушно сіпала, Лариса відчайдушно фарбувала сніг, відповзаючи.

Над'їхав, ковзаючись, тролейбус із переляканим водієм та пасажирами, які витріщилися на кривавий танок. Несподівано для всіх нежива Лариса зірвалася на ноги й стрибнула в салон, Сидоренко видрала в мене рогача і вбила б її, нарешті, однак я вхопив її за ноги, і ми покотилася огидним перетоптаним холодним місивом, а рогач люто ляскав бруківкою, не маючи іншої жертви, рвучися туди, де вже одсовувався боком переповнений пасажирами й жахом тролейбус.

Ой, устань, козо,

Та ізструсися!

Та й по всьому дому,

Веселому,

Та й ізвеселися!

— ... я вимагаю од вас перш за все чітких робочих планів, а також ретельної звітності. І якщо хтось думає, що в бібліотечний день може вештатися по крамницях чи по кав'ярнях, то нагадаю таким: в кожнісінькій бібліотеці в картках фіксується дата отримання книжок абонентом, — повчала нас новоінкарнована докториця наук Лариса Шевко, затуляючи гематоми. — Отож, розумієте, неважко перевірити ваші відвідини і якість наукової праці.

Не знаю, як кому, а мені весь цей час чергових зборів у голові гудів один і той самий куплет.

Так, що мої губи тіпнулися:
Го-го-го, козо,
Го-го-го, сіро,
Ой, розходилася,
Що й кафедра ворухнула ротами:
По всьому дому,
Товариському,
Розвеселилася.

Джазова Леся

— Я ж казала, треба фарби гріти, — зітхала вона, але ніхто не хотів слухати, всі були радісні й не хотіли проблем. Їй навіть почулося, що хтось у відповідь прошепотів: "Лярва".

Дотик колонкового пензлика до бюсту збуджував, якби навколо не було стільки людей, особливо фотографів, а, особливо, аби пензлик не липнув. Холодними фарбами, адже всі вони містять в собі клей, аби триматися на ґрунтованому картоні, наприклад, чи полотні. Однак картон чи полотно не мали ніжних рецепторів і не відчували холоду.

— Лоскотно, — шепотіла, посміхаючись до присутніх, бо як же без посмішки, коли художник промальовує тобі груди? З одного перса роблячи яблуко зваби, а з іншого — голову Єви, композиційно поєднавши все це райськими кущами та обплутавши змієм, породжуючи єдине бажання: швидше усе це пережити, забрати гонорар і змити все, окрім нього.

Навіть пристрасні софіти не здатні зігріти, адже тонкий фарбований шар сохнув, тягнучи шкіру. Зрештою, кого це хвилювало? Ставлення до натурниць в усьому світі однакове, навіть якщо ти не натурниця.

"Козли, не здогадалися взяти грим, він же не гірший", — Леся лютилася, власне, на себе, бо це вона не здогадалася підказати менеджерам, а тепер мусіла любенько посміхатися, удаючи байдужість перед телекамерами, і думати про те, що раніше натурниць перемальовували на картини, а тепер на живу плоть, аби лише привернути увагу преси до оцієї гончарної інсталяції, щоб це була найбільша керамічна подія року, звісна річ, усі телеканали покажуть таке чудо. Слава Богу, лице було густо промальоване християнською символікою, тобто рибами, що й рідна мама не впізнає.

"Добре, що не обліпили глиною, не посадили в піч", — посміхнулася вона непомітно, і кілька фотокамер вмиль блимнули, фіксуючи. Коли вона вийшла на подіум, то позбулася всіх нарікань — вся зала поглядами пропекла її, а не лише зігріла.

... Позаду ляскіт дверей маршрутки, попереду скверик, якого вона завжди остерігалася, хоча пригод тут не траплялося. А тепер тицьнутий якийсь депутат здогадався зробити дитячий майданчик з лавочками, і Леся побачила типа, який удавав, що сидить, палить цигарку, тобто щосили намагався не привертати уваги. Треба було поспішати, щоб у випуску новин встигнути побачити себе, невпізнану за

живописним досконалим камуфляжем, бо де ж іще роздивишся себе всю, як не в телевізорі? Поспішала, і вже швидше відчула, а не почула кроки, озирнулась, побачила, що той здоганяє з котячою пластикою, а, зустрівшись поглядами, перейшов на нормальний крок.

— Так ти мені й не скажеш? — почула захекане, ні, схвильоване, він збуджувався, відчувши її страх, і тому здобував ситуацію.

— Що я можу сказати? — наддала ходи.

— Ну, наприклад, которий час, — він здоганяв, — бляха, тут так пізно, а ти, бляха, тут ходиш, і шо, не страшно одной?

— Я не бляха, — несподівано відповіла вона й притисла до себе торбинку.

— З юмором, — критично, з притиском відповів, ухопив за лікоть. — Ну що ж, — зітхнув, — з юмором, так з юмором.

Тіпнув до себе, але вона висмикнулась і побігла, якщо це взагалі можливо на десятисантиметрових шпильках.

— А ти резвая бляха, — гумор прокинувся і в нього, бо попереду було з півсотні метрів темряви, і він одкинув цигарку — тепер йому були потрібні обидві руки, наздогнав, лівою хап, а правою замахнувся ударить; саме тут каблук у неї ковзнув, її крутнуло, торбинка з розльоту влучила в нього, і несподівано вона відчула, а не почула, як той упав. Озирнулась і дійсно, він намагався підвестися, хапаючись за скроню.

Леся мацнула торбинку, і було за що: косметичка, пудрениця, а головне — чимала в'язанка ключів; звісно: од хати, од студії, од поштової скриньки можна не рахувати, бо загалом виходило чимало.

"Бляха, не може бути", — зважувала вона їх в руці, боючися знов наступити на зрадливий каблук.

А нічний незнайомец уже підводився, лапаючи правицею себе за кишеню, але куртка на ньому була затісна, щоби одразу влучити по ножа.

— Ах ти лярва, — прохрипів він і зробив крок, бо ніж-викидушка вже трапив йому в долоню, — лярва срана.

Леся одмахнулась рефлекторно, а вийшло навпаки — торбинка як примагнічена ляснула знов у знайому скроню, і дівчина з подивом дивилася, як чималий чоловік, втративши рівновагу, безтілесно одлітає й здобуває вагу лише тоді, коли спиною влучає в твердий нічний асфальт. Одкинувся він картинно, розкинувши руки. Коли пилюка вляглася, все навколо затихло.

Чи зачайлось? Леся озирнула навколишні сутінки, однак, окрім байдужих дерев, свідків не стояло.

Вона б утекла, та помітила, що він геть не дихає. Рухалася лише цівка крові під закопаним у безвість оком, і в Лесі наче каблук одпали; побачивши труп, вона чомусь вирішила знайти документи, засвідчили, хто він такий; вона вивернула верхні кишені і знайшла все що завгодно: рідкий гребінець, ніж зі страшним лезом, ланцюг, кульок, тюбик клею "Момент"; вона хаотично шукала папірці, які допоможуть знайти родичів загиблого, аби повідомити про смерть близької людини; вона боялася, що

міліція все перекрутить, травмує психіку нещасної сім'ї, і цим людям простіше буде пояснити особисто: це була самооборона, проста самооборона, а не навпаки.

Вона стягла з нього куртку, але і всередині нічого схожого на документи не було; розстібнула й здерла брюки, бо інакше влізти в тісні кишені було несила, однак ніде посвідчення особи не знайшла; коли вона стягнула й сорочку, то побачила татуювання. Нічогеньке, така собі шкіряна інсталяція в кельтському стилі, псевдорослинному, несподіваному, як про нічного чоловіка.

"Отут, на плечі б трохи продовжити лінію листочка, тобто закрутити його до шиї". Підтягнути до рівчака крові, узгодити напрямки ліній...

Цієї миті труп затріпотів і одкрив очі, о, цей моторошний рух зіниць, які швидко починали фокусуватись.

— Лярва, — люто простогнав він, шукаючи руками по асфальту рівноваги чи ножа, але швидко покинув змагатися із земним тяжінням і вирішив одсапатися.

— Я? — перепитала вона, але на відповідь не дочекалася.

Взяла тюбика з клеєм, витиснула чоловікові на плече і завершила татуйованого завитка на плечі, одступила, помилювалася. Клею лишалося надто багато. Вилила й на голову і почала робити "ірокеза"; гребінець ковзав густим волоссям, стовбурча-чи, утинаючись смородом у нічне повітря; густий дух увійшов у ніздрі пораненому і, як не дивно, заспокоїв. Леся хутко здерла з нього труси і наіроке-зила все, що було, тобто вийшов куций гребінець кучерявий, який візуально дотепно подовжив статевий орган до пупця. Додала помадою завитків. Клей швидко всихав, і щоби не пропав марно, приліпила до спини ножа, подовживши лінію лопатки, завершуючи образ татуйованого янгола, де лезо було крилом.

Деяку мить гадала, що слід здерти шкарпетки, але постановила, що вони, контрастні за тоном, лише додадуть оголеності об'єкту. Тут болісна здогадка пронизала дівчину:

"А якщо зможе одягнутися й зіпсувати задум?" Тому хутко зв'язала речі вузликом і подалася в ніч шукати, куди б подалі в неї закинути.

Do You Speak (ду ю спик)

Навіщо вона, стоячи на трасі, обсмикнула кофтину, втягнула живіт і випнула груди? Ти ж голосуєш, аби кудись доїхати, а не навпаки. Кудись — це до рідної хати, а не кудись.

Додати, що "запорожець" був геть не тутешній, бо капот прикрашений оленем, таким, який буває на старих "волгах", та й кепочка на водієві була не наша чи турецька, а темно-рожева, одягнута козирком назад, та й загальмував він якось з підхвицьом, кинувши вбік пилюку.

— Скільки буде, щоб довели до Степанівки? — запитала вона ввічливо, притискаючи авоську з книжками.

— Сідайте, жінчино, якось домовимось.

Однак їхали мовчки, й оте "якось" повисло

між ними на кілька кілометрів; ще Марину непокоїли "жінщина" і "домовимось".

— Тобто, — нарешті вимовила вона, — як домовлятися будемо?

Вона була вчителькою англійської, тому рідною говорила підкреслено правильно, ніколи не дозволяла собі збиватися на цей жаргон.

"Чи сленг?" — подумала вона, а потім вирішила, що сленг буває лише в англійській мові, тобто думки почали плутатись через отой хитренький погляд, якого вона несподівано переходила в дзеркальці; чоловік одштовхнувся од нього очима і враз покинув посміхатися, бо вона постукала по бардачку.

— В смисле? — почула вона од водія.

"Вийти", — почула вона власну думку так, ніби хтось сторонній її вимовив у салоні.

— Я тут зйду, — кволо перекичала вона мотор, бо водій, диркаючи ним, несподівано почав з'їжджати з траси в густі кущі дерев, пішло дике коріння під колеса, якось ритмічно почало обох підкидати, а їй вхопитись було ні за що, хіба за пакунок книжок; за кожним таким поштовхом обличчя його, пласке, кривилося то болісно, то млосно.

— Я тут зйду! — кричала вона. — Вийти, мені треба терміново вийти! Чуєте? Я вимагаю!

Зойкнула вона, тому що натуральні хащі дерлися обабіч віконець.

— Так розщитатися ж, — уперто крутив той руля.

— Що? — не чула за гуркотінням вона.

— Ви ж сама... казала, щоб розщитацьця, — наполягав він на педалі.

Машина вглухла посеред похмурої галявини Марина Пилипівна слабкими ногами ступила в непевну траву, притискаючись до книжок, однак вони важкі, не додавали впевненості. Хотіла проскочити повз багажник, але там стояв чоловік, такий, що одною рукою виймав звідти простиню, доволі невибрану; а іншою — ніж. Пташки на деревах притихли усі...

Такий кривий увесь, зроблений з уламку коси.

Він ступив до неї, пішов повільно й багатозначно, простягаючи до неї те й інше, заохочуючи киваннями голови; хотів говорити, але, певно, цієї миті був небагатий на слова, лише раз-у-раз лице його тіпалося чи то болом, чи то насолодою, особливо коли його куці босоніжки перечепилися об густу траву, то він впустив простільню й хапнувся за попереки, тіпнувся гримасою, де були біль і зло, а потім ще страшнішою виявилася там лагідність. Бачучи, що жінці теж заціпило, мовчки вказав ножом на білу ту замурзану тканину в патьоках зелені, а потім владно кинув їй до рук, певно, підстиралася на траву вже не раз і не два, а тепер вкотре? Плям крові вона там не побачила, але ж кому потрібно, щоби вони там з'явилися? Вона дуже боялася розсердити ніж.

Марина Пилипівна, аби їй з переляку не одібрало ноги, якими вона ще мала надію втекти, почала швидко-швидко робити руками рухи і стелити постіль, бо чоловік весь

час вказував і вказував туди ножем; певно, від хвилювання йому одібрало мову, адже цей ніж уособлював і його самого; вона жадібно ще хотіла втекти, Марина Пилипівна вже не чула, як її власні вуста шепотять назустріч незнайомцеві:

— Я оце книжки дітям, тобто підручники, — намагалася затягти авоську поміж ними двома, — казала вона замість: "лише не вбивай".

Ноги її не могли сповзти з тканини, такий в них увійшов страх, що переступити вона не могла, чоловік мовчав, ніж отой саморобний з уламка коси нагострено зблиснув, — "скільки ж тою косою було накошено, доки вона вломила", — ай ем, ай ем, я й так, я сама, — хутко зиркала на озброєного його, що пальці самі побігли власними гудзиками і застібками, одяг власноруч одлетів, вітерець підказав їй, що вона вже гола, впала на спину й одкинулася, розкинувши надвое бюст.

Чоловік щосили стримував здивування, навіть почухав ножем між плечима, незграбно дивувався, мнився, потім несподівано побачив, як брюки йому відстовбурчилися, подив вирвався з нього зітханням, тобто надією, бо не одступило. Він зволікав, не бажаючи вірити, потім перевів зір на жінку, похитав скрушно головою, хутко розстібнувся і впав на неї обіймами, тобто вчасно підставивши свої грубі лікті, намацав, поцілів, відчув — волого й прохолодно, далі дедалі тепліше, і не став, як було одразу, поспішати, а уповільнив, як роблять водії, щоб не перегазувати, бува, мотор, дихання його хрипке змінилося на ніжне, він навіть поцілував жінку; "тільки не, тільки не...", хотіла подумати вона, "тільки не збавляй життя" і з переляку поцілувала також; той зашморгав розчулено носом, моторошнішого вона нічого не чула за все своє учительське життя, "тільки не, тільки не..." — благала вона, вже не тямлячи кого; озирнулася і наче в чужому телевізорі побачила того кривого ножаку, як він, одкинутий далеко поза простиню, одсвічував гостривом, "тільки, тільки" тіпалося їй неанглійською, а іншою мовою, щоб ще затримати, відчула, що й він вже солодко притримує, інакшачи поштовхи, силячися вже навпаки повернути ритм, хапаючись за незнайомку, наче за руль, яка вчепилася в нього, підтягуючи за попереk, почав пальцями гребти тканину, зібрав до купи бюст, уткнувся туди сопливо, тамуючи гарчання, наче колесами по корінню пішло взаємне здригання, почувла, що він теж стогне, стримуючися з останніх своїх зусиль, і прокричала нутряно, полохнувши, нарешті, цікавих птахів.

— Нуда, ти оце, — ввічливо одкотився на бік.

Лежала горілиць, додивляючись до листочків, густо помережених сонцем.

— Не вб'єш? — несподівано запитала.

Чоловік од несподіванки аж сперся на лікоть:

— Кого? Я? Кого? Ти оце, той, — намагався збагнути почуте.

Утерши з брів піт, вона з жахом закліпала на одкинутого. Того кривого ножа.

Чоловік перехопив погляд, думав, засопів густіше, потім усередині йому забулькотіло, вирвавшись сміхом:

— Ти, значить, подумала, — кивав він на ніж, — що я маніяк?

І враз лице його, широке, намагаючись посміхнутися, стало винуватим. Вона ж збирала до авоськи потовчені книжки, зітхаючи, що доведеться реставрувати тепер — хто повірить, що це новенькі, куплені в райцентрі?

— А що ж я мусила думати, коли мені показують ножа і дають простільню, — пошукала кофтину. — Що?

— Ти тот, ти етот, — булькотів він сміхом, — я ж оцей-отой, вийняв простільню, щоб ти туди трави нарізала. Моїм кролям, вони ж у мене як прорви жеруть.

— Що? — не розуміла Марина Пилипівна про кролів.

— Кажу, той-цей, нагнуцьця не можу, поперек болить, а трави ж скіко оно треба, коли вони вже наїдяцьця. Ну, я й хотів, щоб ти розщиталась зо мною травою для них, щоб ножем для них накосила. Бо в мене ж спина.

Він хапнув себе за поперек, хотів скривитись, однак з подивом відчув, що там біль минувся.

Книжки випали їй з рук.

— Кролям? — не могла згадати вона, як "кролі" будуть англійською.

— О, не болить, — радів він, — ти не фельшарша будеш?

— Англійської мови, — мовила, — я вчителька, — додала і гордо одягнулась.

Звідтіля

Чи випадково відмінили рейс, чи навмисне? — з такими думками Толя заснув на твердій лаві, такій, що наснилася така ж худа дівчина. Він насилу виринув з цього і щосили міркував про бачене, аби остаточно прокинутись із автовокзального сну, викликав деталі; дивувало, що вона була геть нервова й шепотіла в сексі: "Я проклята, я проклята". Він не встигав про це думати, бо подали запасний автобус, і він щосили вагався, де стати на платформі, аби влучити проти дверей. Позаду навісав натовп науковців з речами, одна молода аспірантка зашпорталася у валізах, твердими руками Толя автоматом їх підхопив; обох пропхали у прохід, потужно, так, що ледве встигли вскочити вбік на сидіння й попадати. Вмить сплячка накопила. Не проїхавши кілометра, водій раптом зупинив:

— Я прошу пробачення в учасників конхверенції, но зломився жекльор, тобто інжектор, і охолодження мотору буде осущіствлять тепер система водного опалення в салоні.

Ніхто не збагнув, про що йдеться, один Толя.

— Що, що це значить? — запанікувала сусідка, й Толя пригадав — це вона сновигала щойно від довідкової до каси із важким багажем, хлопця подивувало, як оті тоненькі руки науковиці ладні все втримати.

— Охолодження мотору буде йти не через радіатор, як належить усім автобусам, а через батареї салона. Може, взимку б це було й чудово.

"А от спекотної ночі"... — він не став лякати її такою перспективою; глянув на супутницю, аби сказати щось нормальне, однак та вже спала, напружено тримаючись

за сумочку. Толю вразила не так витончена краса, як рукавички — зловив себе на думці, що зроду не бачив їх на жодній дівчині влітку.

— Аспірантка ж, — заспокоїв себе і вирішив швидше поринути в сон, доки не почалася спека.

Прокинувся він не од неї, а од дотику. Хотів одсунутись, та не зміг — аспірантка прилинула замість сумочки до нього, по-дитячому тулилася щічкою, лагідно сопучи йому в плече, й він замилювався, яке в неї нарешті спокійне виявилось личко. Салон уже пахнув передиханим повітрям, усі вдавали, що дрімають, особливо ті двоє попереду професорів, доки одному не перехопило поперек:

— Бігме, там у маєтку меблів менше, аніж є нас. Запевняю, я там вже неодноразово бував.

— То що? — прокинувся лисий.

— То те, що заледве чи настарчить кожному по місцю до сання.

— Господи, знову штурм, — зітхнув інший професор, розстібнувся від задухи й почав відпочивати перед новим випробуванням.

— А яка ж фортеця без штурму? — заспокоїв сусіда.

Йшлося про невеличкий, отже не надто знаний замок Острозьких, той, яким колись володіла армія, а хотіла перепродати бізнюкам, не визнаючи, що це культурна спадщина, тому вчені захопили об'єкт і робили там невпинні конференції, тримали облогу, везли туди ковдри та харчі, навіть будматеріали, підмазували щілини, підмуровували, словом, вживалися. Тим часом по пресі ширився скандал, словом, культура здобувала шанс на пам'ятку.

Лише тут Толя побачив, що личко в супутниці небесної вроди, усе інше було непомітне, замасковане екзотичними одежинами — складочками, мережками, рукавичками.

— У бабці Шапокляк! — пригадав Толя, на кому він востаннє бачив такі.

А ще цікаво, що сниться цій неземній феї.

— Мабуть, джунглі, — видихнув він спар і уявив себе Тарзаном, навіть здалося, що фея міцніше притулилася, й він охоче почав тетеріти, шукаючи сну.

Отямився од того, що пхається салоном до виходу, біжить незнайомим подвір'ям, сходами, як і всі інші, хто рвався захопити спальне місце. Нарешті помітив, що тягне й важезні речі аспірантки, загубивши її в нічному натовпі; коли помчав нагору і майже першим вдерся до вітальні — з жахом спостеріг, як з протилежного кінця туди вкочується навала науковців, попереду — юна дамочка в рукавичках, і коли без вагань кинувся до чималої канапи, то вчасно опинилася і вона, полегшено впавши, випроставшись, і не тому, що матрац виявився прохолодним, а що безліч учасників конференції змушено мостилися на килимі, радіючи, що не на паркеті. Толя б ще про щось думав, однак це відбувалося вже уві сні, який не є думанням, лиш довільним перебуванням, таким ніжним на розчавленому прохолодою матраці, що пестив не одне покоління Острозьких і їхні усі сновидіння нереального світу. Він спав і навіть не здогадувався, що це перший у житті спільний сон, таке саме ввижається й аспірантці.

Вона нарешті виповзла з рукавички, матрац, прочавлений століттями, стирчав навколо ватою, пружинами, морською травою, був найкращою підпорою свободи. Толя так само бачив себе в морі й не дивувався навіть, що він русалка чоловічої статі, бо хвіст у воді зручніший за всі інші на землі кінцівки, особливо у лагідних водоростях. Там відчувалася ще одна рідна істота, ось вона впливає, посміхаючися, з прозорої імли, спільна глибочінь єднає їх, тулить без дотиків, красуня заплющена, дивиться вперед посмішкою, не очима, вода веде її краще за будь-який зір, веде в обійми, невагомі, як море; коли вони цілувалися. Толя прокинувся від хрюпіння, яке лунало з килиму, де сусідам снилося що завгодно, лише не цілюща глибочінь; Толя цілувався, знаючи, що й дівчина не спить, і тут почалося: зуби ж нечищені, пригадав він, тіло ще й досі вогке від автобусного пекла, намагався заспокоїтися, що й дівчина звідтіля, однак руки самі знайшли її груди, вдало замасковані колишньою одяганкою — коли вони відчули реальні долоні, інструменти дотику, дівчина відсунулась.

Лежали горілиць доти, доки в темряві не розгледіли різьблену з дерева стелю, дивовижні давні ботанічні візерунки повели в новий сон про орнаменти-рельєфи, де обидва були постатями оздоб, котрим вдалося торкнутися нарешті одне одного за сотні років. Толя відчув, що від цього сну вона схвилювалася раніше від нього й не опиралася, як попереднього, і кожен дотик додавав дихання; найбільше заважала одежа, розсунути її важко, бо не у воді, а в гілках дерев — доки просотаєшся вітами, листочками крізь гудзики, застібки. Хвилювання допомагало шукати дотиків, Толя несподівано відчув її на собі, рішучу, хоч вона не знала — він готовий не дуже, вони знайшлися там теплими руками й повільно почали, переляк змагався з подивом щастя, зі страхом оскардитись, хоча в Толі була причина й для виправдання — навколо ж сплять безліч чужих людей, вони, мовляв, заважають, принаймні зосередитися, відсторонитися від вітальні. Чомусь виплило, пригадалося: в нього діряві шкарпетки, почав терти її стегна, груди, щоб швидше допомогти собі, знаючи, вона відчуває його непевність, спробу подолати, це може бути образливим зараз, коли вона втрачає себе, а він тисне долонями там, де треба пестити. Тут він почув:

— Не треба бути одразу героєм... — шепотіла, цілючись.

Тобто, краєм іншого вуха тямив Толя — не все могли з першого разу, ось чого хотіла вона, розуміючи, що і йому непросто, і од цього все пропало геть. Вона була згори, це було докучливіше, вона нахилилася, губи зустрілися, вона тремтіла, однак йому нічого не передавалось; вона соромилася, що надто струнка, тобто худенька, і це також передавалось.

"Мабуть, через ці кляті рукавички", — дурив він себе, хоча знав — їх вже ніколи не буде. Просто долоньки виявилися шорсткими; він цілував, вона хотіла заховати їх. Нахилилася до вуха:

— Я зелена господиня, — дивилася крізь пільму на свої руки і сміялася тихенько до них, що бовкнула не те, однак він збагнув: працівниця зеленого господарства, тобто працює по озелененню.

Йому одлягло, що не аспірантка.

— Я... цей, по воді, водоелектрик, — також видихнув дурницю він, однак вона зрозуміла, що сантехнік.

Цей поцілунок їй був найповільніший, стиснуло в грудях обом, ніжно й любо; Толя відчув сльози, цілував тверді долоньки, вона хапалася йому за плечі, притислась, здригаючись; він відчув себе героєм швидше, аніж збагнув, почалося знову, страхи позникали, лишався лише спільний: не розбудити когось із конференції; так розходилися, що він навіть втратив відчуття радості: невже це його кохана, невже коханка, невже ж кохаються? Це так, це так, це так — ось лише встигали відчувати, переконливіше й лагідніше.

Вона одгорнула його мокре волосся й цілувала у вушко:

— Я, дурна, думала, ти професор, — тихенько стримувала сміх.

— Аспіранточка моя, — шукав цілунками губи, а вони посміхалися.

— Де нас поселять? — подумав він.

— На кухню пошлють, — терлася вона щокою.

— Чому?

— Бо ніхто там не хоче.

— А мене? — пестив їй спину.

— Охороняти, — твердо сказала вона, — периметр.

— А можна, я буду охороняти твій периметр? — торкнувся.

— Не бійсь, мене не вкрадуть. Замок можуть, мене — ні.

— До лампочки замок, — святотатствуя а в він.

— А знаєш, — шарілася вона, — я, мабуть, в автобусі не спала.

— Я, мабуть, теж.

Вони притулилися губами й нишком рушили в цілунковий сон.

Вмивальники він знайшов за колишніми стайнями, студенти саме вправлялися в охороні водопостачання й проштовхнутися до крану було зась. Робили це дуже серйозно, хоча автомати мали іграшкові, й по наказові "піль" ретельно тиснули на гачки, зброя пластмасово торохтіла.

— Перевірка води, — здогадався він, як туди добути, й показав посвідчення сантехніка.

Всі виструнчилися навколо, пересвідчившись, що він таки той, за кого себе видає.

— Перевірка на миття облич, — ще й досі був щасливий, і тому якомога удавав військовість. Суворо набравши пригорщ води, ретельно понюхав, лизнув, умився.

— Та-ак, — сказав він. — Перевірка води на зубочищення, — пояснив він присутнім, бо ті надто пильно стежили, аби розуміти слова.

Набравши вобіщоки пасти, квадратними, військовими рухами чистив зуби, всі йому втупилися в рот, коли виплюнув.

— Перевірка на миття тулуба. Подайте мило, — наказав старшому.

І вже роздягся до пояса, нахилився під рукомийника, коли його спинив знайомий сміх: побачив під сусіднім тентом свою "аспіранточку" — як вона ножом чистить лушпиння, як щасливо радіє, од чого картопля й сльози ясно падають У відро.

Навіщо бути поганою

— Чого ти на мене кричиш? — не розуміла я.

— Тому що ти возьми й сядь на рушник, як положено, а не на банкетку! — Я кому сказала ясно. Не порушай інструкцію! Вилетиш з басейну! — І так люто вирячилась, не треба інструкцій, я обтерлася, а потім сіла, підклавши рушника й дослухалася, як мені кінчається радісний настрій.

Медсестра одвернулася цього не бачити, хотіла ще говорити, тоді куцо махнула сама до себе долонькою, подалася в медпункт.

Я поплавала, вийшла, сходила набрати з бювету води і сіла перекурити. Мене дивувало це місце, що в ньому такого є привабливого, якщо воно бодай не тризіркове? Яка ж була мені несподіванка, коли п'яна, розпатлана жінка, упавши поруч, виявилася тою ж медсестрою! Не тому, що без білого халата, а тому, коли це вона так швидко встигла набратись? Вона загадково подивилася:

— Ти не розумієш, — шепотіла вона, — чого я не буду просити прощення, бо ти не розумієш: на таку, як ти, не крикнуть, — то ніколи не дойде... Ой, не хочу говорити. — Тут вона помітила з другого разу, що я підвелася. — Стой, — зашепотіла, — тобі скажу, ми жи щодня делаем аналізи води, ти навіть не знаєш, в чому ви купаетесь, — і вона люто тицьнула долонькою вбік критого басейну. — Ти навіть уявить собі не можеш, — захотіла вона заплакати, але побачила мої серйозні очі й несподівано осміхнулася. Що я в думках про аналізи неохоче пригадала весь Чорнобиль і екологію імені його. — Для них влежувалися гроші, — тицьнула вона, — но ті вкладники так хитро підписали документи й відновили Центра дитячої творчості, ці ме-це-нати! Шо долають... А гроші на зміну води — нетуті! — п'яно сповзала вона на суржик, — а по-посторонньому водою хто ползуєцца? І в басейні, і в сауні, і фітоцентрі? Хто?

Я тицьнула їй цигарку і вона вдячно засмоктала, хоч вогню не піднесла.

— Блін, така робота, — хнюпилася, — а скажи правду, то тут не тіко роботу втратиш, ай... — Вона рвучко вмовкла, аби перекрити хміль, і він не вивітрився з неї. Перечекавши фатальну мить, відпружилася, одкинувши розпатлане волосся. — Да, употребляю. Як не пий, не виливають його, оно скільки оставляють, — вказала долонькою на басейна, — вони, гади такі, що випивають більше, ніж висцикають просто в басейн, я їм кажу: "що ж ви робите", а вони регочуть, що уринотерапія. Коби ж тільки сцяти, ага. А то там виполіскують таке, що й страшно сказати. — Загадково озирнувшись, вона нахилилася до мого вуха: —

Каждний вечір. Кожну ніч! Де вони сили беруть — з ночі й беруть, отак, як наказаться, так з їх сила і пре — ніяка вода не вбирає, ніяка, — озиралася вона, наче сиділа в тій воді, — отак понапривозять цих лядей цілу купу, отак повкидають в басейна і самі туди, не розбирая, де чия, ясно?

На просто нетверезу бридню це не скидалося, бо жінці бракло артистизму, притаманному міфоманкам. Я не стала розпитувати, аби не насторожити, а тицьнула їй з термоса кави і споглядала, як напій проганяє каламуть з очей навпроти — ну й

медсестричка. Тривало, доки вона рвучко не підвелася й не подалась до праці.

Давно вже треба було здати довідки, і я прийшла навмисне в перерву, тому змогла потягнутися перед зачиненими кабінетами, але нічого не витиняла, доки не спустилася в підвал. Там темряви додавав електрозварювальний сморід, а також матюки:

— Ти куди хвазу кладеш, дь-мать? — репетував голос, який вже наладився було на обід. — Ти дь-мать хоч розумієш, що таке хваза? Ти, казьол, кладовиш її на зливну трубу, а ти повинен розуміти, що ток повбиває всіх в басейні, казьол, як ток піде, казьол-мать!

Одхекавшись, старший голос знову вдавився бутербродом; "казьол" мовчав, не тому, що був геть молоденький, а тому, що побачив мене з купою папірців у руці.

— Справки принесла, — утон їм пояснила я.

— Бухгалтерія не здесь, — відповів мені бутерброд голосом ковбаси, — вона, дь, на вфторім етажі.

Я завернула за ріг і не стала йти нагору; а пішла туди, де тут в підвалі були мляві вікна, такі, що їм не потрібні й грати — позапрівали вони ще комуністичною парою та закоксувались відкладеннями. Я уперлася ногою й витягла шпінгалета, а потім дуже ретельно приладнала брудну павутину, замаскувавши.

Пригадала, що кожного разу, йдучи увечері до бювету, бачила тутечки повнісінько іномарок, але в мене тоді не виникало підозри. Коли їх цього разу порахувала, то зблідла. В деяких сиділа бритоголова варта, на мене уваги не звернула, бо саме підкотилася вітчизняна "дев'ятка", витрусившись довгоногими повіями; тут похмурі охоронці зробили обличчями все, аби виявити гостинність, — це були й красномовні жести, і поляскування по спинах, й широко відчинені двері, у відповідь на що заслужили хихотінь, помережених слівцями, доки весь кагал не проштовхнувся всередину. А "дев'ятки" під'їздили й під'їздили, і мене вражала однаковість уніформ повій, навіть однакова засмага. "Чи то грим?" — не встигла подумати я, бо побачила, що моя пластикова фляга давно вже переповнена. Хоча плювати я хотіла на флягу; дочекавшись, коли охорона пропхне чергову партію нічних метеликів до фойє, я проскочила під тильну стіну.

Штовхнувши пітняву підвальну шибку, я лише за третім разом одчинила її — рама набубнявіла од пари. Виткнулася в коридора і отетеріла — такий стояв п'яний регіт. Я мало не наштовхнулася, в сутінках не встереглася, на кого — чи на бізнюків, чи на їхню шоферню. Тому встигла задерти сукню, розпатлалася і з найдурнішою у житті посмішкою прошвицяла повз них, за що схвально отримала по сідниці.

Дивно було од таких звуків, особливо в світлиці-вітальні, де на вітринах були дитячі вишиваночки, малюночки, пластика — я не стала рефлексувати, як належить мистецтвознавцю, на архетипи, а швидше проскочила до музичного фойє, звідти були чорні сходи нагору. Там, де туалет розходився з роздягалкою, була тренерська, крізь віконце якої я побачила те, чого не узрить жоден тренер: гірлянди на стінах басейну, а, головне, накриті дорогими скатерками розкладні столи. Харчі теж були не тутешні — коли б це тут пишалися ананаси? На мить мені здалося, що в одному куткові, де

затиснуто й роздягано офіціантку, в якій я упізнала риси знайомої медсестри, але хто ж напевне твердитиме, коли тамо оно скільки макіяжу? Я ще довгенько озирала сервірування, бо несила перевести очі на масовку — повнісінько дівок та костюмованих дядь, які поступово позбувалися одержі, адже вони щосили прикидалися іншими, веселими, галасливими — бо протилежна стать була вже дополовини гола. Яку голість компенсувала занадтим верещанням і тіліпанням рук, щоби потім зарепетувати, це коли їх оптом посунуто в воду. "Куколкі! Куколкі!" — радісно лунало чоловічим хором. Слідом туди пострібали й неофіти бізнесу, що за бризками недогледити, де хто який, поспішаючи вхопитися за намічену "куколку" раніше за кого іншого; таку масовку я бачила по телевізору, коли баптисти навалем вкочуються в святу річку Йордань; однак вереску тутки було геть більше, зважаючи на причину— адже християни не злягалися в воді, а ці, вільні від комплексів, почали витинати явно не релігійно, гуртом трясучи воду; кожен намагався, окрім сексу, якомога дужче ляпатись й бризкатися, і я подумала собі, яка ж то біда, коли вже в чоловіка без оцього вже нічого не виходить, то як тоді статево жити без масовки? Воно ж зрозуміло, що бізнесове життя не лишає місця ні для чого людського, але щоби отак компенсувати нелюдським? Який з того оргазм?

... Підвали були порожні і тим хороші, що не було аніякого ляскоту; лише з дальнього кінця їх наповнювало відлуння колективного реготу, наче крізь воду, теліпалися темними закутками. Як відгомін моїх передчуттів до якогось низькосортного басейну? Звісно, чому — бо жоден високосортний не вмістить такої гігантської масовки.

Здавалося, що звуки линуць сюди крізь залізо рур, і я не втрималась, аби не прикластися вухом, однак почула лише водяне шамотіння. Це з тої труби, теплої, якою струмувала вода до басейну, і тому я, спершу перевірівши, чи одімкнуто електрощита, саме на неї примочувала товстючого дрота "нуль". А фазу силового кабелю почепила до протилежної — товстої зливної з басейну рури, підтиснувши її згори уламком арматури. Лише потім, ретельно витерши руки, а, головне, відбитки од них, перевівши подиха як слід, взялася до рубильника й врубала, — на мить весь водяний шабаш геть заляк, дослухаючись до незнаного відчуття, а потім з потроєною люттю й радістю пошвидчив.

Я не повірила, гадала, що вмить все вклякне. Тому взяла важіль регулятора й вкрутила на повну потугу, аж затріщали трансформатори.

Але це лише додало ляскоту й вигуків — посилювало колективну радість.

Обабіч кроку

Кинджала я помітив, коли той майже заховався в рукав добродія. Це щастя — підносячи до губ келиха з пивом, картинно виявляти його, татуйованого, щоразу із рукава. І, щоби розгледіти краще, я почав перемальовувати його на руку собі. Не тому, що в закладі не було для цього, скажімо, серветок, а тому, що оригінал був татуйований теж на шкірі; і, хоча моя копія чіплялася пастою за волосинки, я відтворював

досконало, так, що міг, нарешті, роздивитися: отут вістря, тут стрічечка, осьде — оголена красуня.

Та й звідки б отут узятися серветці? Салон "Сало-ковбаса" зберігся, відколи тут вирував "ївбаз", ще й досі відвідувачі еротично лаялися з буфетницею, а вона лінкувато жбурляла в них порожні пивні банки, економлячи такі ж слова.

— Та ну йо ж майо, — зітхнув він до годинника.

Бо відчував, що його знавпроти копіюють, хоча не знав, хто — кулькову ручку я надійно затулив кульками пива.

Однак він рвучко надсьорбнув своє, і боді-арт на його руці постав у всій красі. Зафіксувавши мій скошений зір, добродій занервувався, не збагнувши, про що, проте першим порухом вирішив вихлюпнути в мене кухню. Однак із огидою на нього глянув, як і на мого удавано безжурного погляда. Він на когось тут очікував, доки не вислизнув на вулицю, і там магнітні поля його розпружились. Я пересунув через стіл його недопиток, здобувши право перебувати тут ще зо півпорції.

Та моя ручка вже запам'ятала деталі і тріпотіла завершити обриси; лишилася дешиця, тобто страхаючий кишкoder на лезі, я поринув у нього, обходячи родиму пляму; тут вітер гойднув бляшанку — двері відчинилися, новий дядечко, зайшовши, хутко сів поруч. Він не приховував уваги. Претендент на недопите пиво?

Я насупив брови і втупився в бульбашки, привласнюючи їх.

— Ти яке любиш? — почув. Це було б наказом, якби не пропозицією.

Я не встиг затулити кинджала, назвав "хмільне", як би личило кожному татуйованому.

— Так ето, — розмова не клеїлася, як у всіх, хто вдавали з себе інших.

— Ага.

Він зробив відчайдушне зусилля розсекретитись і запитально тіпнув бровами:

— Сидів? — кивнув на моє татування.

Я неквапом заховав малювання в рукав і багатозначно втупився в кульки, які невагоміли в розчині, натякаючи: "хто з нас, — мовляв, — не був у одсидці?" І, навіть ковтаючи виставлене питво, медитивно ототожнювався з новими бульбашками, які чомусь поставали не в кишках, а в голові.

— Да, лучче не вспоминать, — почув я там свій голос, ховав щосили очі, хапливо пригадуючи слова з "Українського жаргону" Л. Ставицької.

— За шо?

— За всьо ту ж арифметику.

— ?

— Кентярі загнав піку, провернув три рази, а чотири роки получил. Знав би, чотири й провернув би.

— Ну?

— Гну.

— Що гну?

— Антилопу гну. Я ж більше чотирьох тепер щитать не вмію, — видихнув я перед

новою навалою цупкої рідини. Ходіння в народ почалося не з того його кінця, однак початок був непоганий, пиво трапилося гарне і мені лишалося одне — не домовляти. Їй-Богу, утік би, але "хмільного" лишалося надто багато. Я зиркнув на годинника, тобто на двері.

Але буфетниця вже несла до нашого столика закусь.

"Готувався", — устиг подумати я про дядька, бо м'ясо виявилось підсоленим; я міркував не лише про нього, а й про систему взаємозобов'язань, яка керувала геть усіма генделиками на землі, і повільно посував у голову шматочки їжі.

— Вона, сука довбана, відкрила своє субстрахування і дума, сучара, що я ніколи не взнаю. Ти можеш собі таке представити — субстрахування!

Зачувши незнайому лексему, я второпав, що це не жаргон. Тим часом він підсовував конверта, ні, не з грішми, а жіночою фотографією. Я взяв, намагаючись не лишити відбитків. Цікаво — це секретарка, бухгалтерка чи просто дружина?

— Да-да, — сьорбнув я пивця. — Бува й похуже. Діствітільно — сучара. — подумав я, і додав: — В натуре.

— Ну? — магнетично оглядав він мальовидло на моїм зап'ясті, доки я не затулився рукавом. — Тіко не кажи мені про антилопу.

— Яка цифра? — не знаючи про що, запитав я.

Той умочив у рідину пальця і вивів на столі те, що страхає найдужче, — конкретні числа. Мені стиснуло подих, я багатозначно припав до келиха, і пухирці замінили кисень.

— Додав до цього ще два нулі, — почув я свого непідробно хрипкого тембра.

— Да ти шо, — він теж почав втрачати дихання.

— Через плечо, — тетерів і я, дивуючись розмові.

— Дорогувано буде. Я на стіко не підписувався.

— Ти б на параші хоч день посидів, то взнав, що по чом стоє, — почав я застібати манжетину на "татуюванні". — "Дорогувано!" Ти шо, думав — я сам замочу? Бо фатить з мене параш. Перезакажу — і буду в той момент отут со свідетелями пивко сьорбать, — вирувало пиво.

— Що?

— "Хмільне" отут буду квасить з надьожними корешами, доки твоя мамзеля буде виплачувать моїм пацанам повний взнос за свою... субстраховку.

— В смисле?

— В смисле крантів.

Я багатозначно поглянув на бляшанку, яка "вагалася" біля дверей, і та принишкла.

Пухирці виходили з дядька. Він думав про мамзелю і про те, чи варта вона смерті. Я теж міркував про неї, себто про того татуюваного типа, якого нещодавно зігнав з його законного місця, тобто про те — а що, як раптом повернеться?

Щоби ця думка не прописалася мені на лобі, я щосили почав згадувати, чи є слово "квасити" в значенні "вживати алкогольні напої" у словнику Л. Ставицької.

— Скинь одного нуля, — нарешті почулося знавпроти.

— Не, — рішуче відтиснув я.

— Такого базара не було, — здобував він рішучість.

Мені чомусь постав за вітриною єврейський базар, який півстоліття тому вирував повоєнний, голодний, злий, і навіть пригадалися балачки, що тут торговано пиріжками з людським м'ясом; і коли їли, чи всі здогадувались, з чого їх пороблено?

— Ну, як не було, то й не буде, — підвівся я, одсовуючи фотографію. — Я вийду, а ти погодь, погодь, не спіши зразу за мною.

Я зробив перший крок і вже став по той бік його. А той слухняно вступився в пухирці, я чув, як вони шиплять, ще й тоді, коли йшов по вулиці.

Страшненький суд

Колодязь дослухався розмов, кращого вуха на Русі не було — лише коли відровгати, розплескавши слова, однак вони швидко вгойдувалися:

— Не просто так звабив, він же з нею спочатку стрічався, — провадила Марина так впевнено, наче з нею, — і обіцянки були. Там про шлюб, про вінчання, як почне, бувало, — зажурилася вона, — розписувать, яка служба пишна буде...

Усі троє замріялися. Навіть колодязь. Бо кожна гадала, що у її дочки учта буде краща, аніж у матері. Весілля — то що? Як не шпурляй гроші — однаковішого не втнеш. Бо пішло таке — напиватися. Раніше на Русі такого й не чули. А от вінчання... Це рай.

Жінота при цямрині забула про відра, які зібрали їх тут усіх.

— Невже ще є такі, — засумувала Катерина, наче їх, таких, уже не було. Для яких нема нічого святого, навіть церкви. — Як його? Денис?

— От присягнусь, що під вінець обіцявся, — шепотіла та правду-правдісіньку, бо вона оце саме навернулася їй біля колодязя й була найкраща з правд, які Марина знала — жінка вся була оперезана нею, як оце плахтою.

— Відки ти се сього певна? — тихо шепнула й Оксана, однак колодязь дочув. — "Певна, певна, певна", — закружляло в ньому, доки не доринуло води, куди поринуло.

— Люди кажуть.

Позаяк уся трійця була такісінькими, людьми, то хто ж тепер візьме під сумнів? Те, у що б він, сумнів, вже й сам поймав віри.

— То вона, дурна, повірила? Невже Олена така недолуга?

— Гірше, він її підманював, і баче, що вона не піддається, тоді він тут же, прийшовши на вечорниці, почав підбивати клинці під Пріську — та так, щоб Олена все те не лише знала, а й сама бачила. А вже потім, ревнувавши, та й погодилася з ним зустрінутися вночі отуто, неподалік колодязя, вночі, так, щоб ніхто не бачив. Мовляв, побалакати треба. А сам взяв і взяв із собою пательню та й заховав її під жупан, а дівчина ж про це ж не зна. Вона ж приходить, Оленка ж, щоб побалакати — отак підходить, отак стає. Ну, про те, про се. А він раптом як не вихопить оту пательню, та як не вдарить дівчину нею по голові.

Не лише колодязь, але й вся Гетьманщина затамувала подих. Земля, яка чимало знала, й хотіла ще більше, й нашорошила всі інші свої криниці й копанки — та й кладки, що понад ріками та озерами, не проминули того дочутись:

— Упала, як мертва, а йому того було мало, він хутчій на ній одержу розбира й приступається, еге.

Збезчестив. Уже коли вона отямилася, то не змогла відбитися від ірода. І отак нелюдськи понавтішавшись, кинув він її, сердешну, понад кручею, а сам мерщій додому й далі спать, наче й не вставав. А її тато шукав, знайшов і з оцього колодязя водою одливав — з оцього відра.

Так тихо стало, що колодязь уперше дочув: хмари шарудять небом.

Молодиці не дивилися одна на одну, а всі убік, аби не зустрітися поглядом, бо щось постане; кожна-бо знавала про такі речі й не хотіла, аби інша бодай відчула, вони так вмовкли, що Марина лякнулася:

— І от суд, треба допитувать свідків, а свідків нема. Хіба що цей колодязь, що поруч був, але ж його в суд не приведеш.

— А як і приведеш, що він там скаже?

— Ну й суд бачить, що таке діло наче й просте, але й складне водночас. Особливо насмішила ота пательня, на якій наполягали позивачі — яку той Денис та притахторив на побачення. А батьки позиваного Дениса лементують в один голос:

"Яка ще, на Бога, пательня? До чого тут вона?" — й мало в очі не сміються.

— "Це вона все вигадала, це вона його обмовила, бо заміж за нього хоче. Пательня!"

І всі хрестяться й присягаються, а надто на Євангелії клянуться...

... Карооке надвечір'я западало над масивом, волошковий місяць з неба зазирає до контейнера — як там не було нічого поживного навіть для якого настирного бомжа, то що могло світило там цікавого узріти?

Троє тіток зі сміттевими відрами завмерли поруч, не дійшовши, дослухаючися останнього згука, що пробринів між ними, не ймучи йому віри — що воно вже й давно одгуло в бакові сміттевому, полягши там, де йому й належить.

— Ну? — перша не втрималася Оксана Сергіївна, вчителька на пенсії, бо вона також знавала різні історії зі своєї педагогічної практики, які, правда, жодного разу до суду не доходили.

Марина Пилипівна відчула, що пауза не може тривати довше, ніж би їй самій того кортіло.

— Єдино що обідно, так це те, що бідній дівчині життя не стало. Всі ж узнали. Й не так за те, а як за те, що здря взнали — нічого ж довести не вдалося, то й вийшло, що вона двічі дура, ге?

Жінки похнюпилися; згірш за баки, які виструнчилися наготові, чомусь два дні вже не займані сміттям — і тому не труїло його своїми випарами, які оце лиш почнуться, певно, з трьох відер, винесених сусідками.

— І що, оцей Дениска так і одмазався? — сплеснула Катерина Іванівна, якби вони

не трималися за відро. — Отак йому нічого й не було?

— А що йому буде, як батько Оленки і побивався, і благав не робити кривди, що даром судилися, а суд взяв отак і все відхилив.

Особливо в тому місці, де Оля наполягала на сковороді як знарядді насильства, бо дуже вже невірогідна така деталь в її розповіді була — ну став би це хтось по мікрорайону зі сковородою носитися, ідучи на побачення? Ти бач, деталь, а як хитро її той Дениска продумав, бо візьми він туди із собою щось інше, то воно б не таке смішне для суда було.

І от приводить тато донечку свою додому, і сидить отак і думає, як їм далі жити. Це ж як тепер йому, а особливо їй — як на вулицю тепер вийти? Це ж його тепер на роботі затюкають. А Оленку? Як їй в школі поріг переступить?

Місяць почав ховатися, а позаяк було надвечір'я, то не знайшов куди, й ганьба, яка поставала на землі, змусила його бліднути. Що якби такий Денис трапився отут межі трьох жінок, або ще хто такий, то вони б його затовкли відрами, байдуже, повними чи порожніми.

Особливо Катерина Іванівна, вона все життя пробула домогосподаркою й тому ніколи не знала, чим такі історії кінчаються — й дуже хотілося їй завершити хоч одну власноручно.

— І це все? — зітхнула вона до свого відра.

Та не така була Марина Пилипівна.

— Ні, бо головне ще попереду. Зажурився дуже батько: "як же моїй Олені далі жити? Повз вулицю повз дюдей ходить? Де ходить Денис і його родичі, страшно з цього раді?" Це ж треба тепер кудись хату мінять, переїздять, школу, роботу, знайомих — все починають спочатку.

Доки йому та само сковорода не підказала.

Марина Пилипівна вирішила вже не робити пауз, бо хутко вечоріло, швидше, ніж оповідала:

— Так, так, сковорода, він тепер сам вибирає в себе найважчу, яка в нього ще була, з ручкою такою. Тоді добре шкребе її, миє і не може діждатися наступного клятого дня, якого такий людині, як йому, соромно вийти на вулицю. А особливо дівчині. От він і каже їй:

"Оленко, ти побудь, я в магазин, хліба".

А сам і виходить, і отак під піджак за пояс сковороду застромивши, щоб ніхто їх обох не бачив, боком, боком, йде вулицею — бо це час такий був, коли ще всі на роботі, а школярі вже зі школи поприходили. Де замість наук вони взнали дуже, дуже смішну історію, як дівчинка Оленка пробувала доказати свою честь на суді.

І от тато приходить не в хлібний магазин, а до того нужного йому дому й піднімається на той етаж. І от дзвонить, і одкриваються йому двері, і ким? Тим само Дениском, який не встиг подивуватись, як той тато його сковородою по голові — гуп! Падає Дениско, а тато заходить в хату й бачить, що там нікого нема — тоді він зачиняє двері, тягне того Дениска в на кухню, там зв'язує йому рушником рота, щоб не кричав.

Й бере...

Тут їй забракло повітря, бо воно було вечірнє і непомітне. Для дихання.

— Ну? — водноголос не дали їй передихнуть подруги — вони дружили так давно, що й разу не винесли сміттевого відра, аби не зустрітись біля баку.

— Так от він, як батько, бере того Дениска за ногу й розшнуровує йому одну кросовку, тоді бере отак й витягає звідтіль одного шнурка — тоді бере йому отак розстібає штані, спускає їх; тоді бере і все оте, що там в штанях у хлопця ховається, бере витягає крізь матню й отак тугенько перев'язує. Тоді бере салфетку, щоб не було на ній одпечатків пальців, бере отакечки нею з кухні гострого ножа — і отак — раз! — і все те одним махом одрізав!

Місяць тіпнувся, беззахисний, на небі.

Бо три відра, впущені на асфальт водночас, брязнули терцією. Коли звукові кола уляглися навіть в порожніх сміттебаках, Марина Пилипівна ще кілька разів рубонула долонею повітря, показуючи нею. Й кожного разу її подруги хапалися затуляти собі роти, хоч вони й без того були німі.

— Як одрізав? — намагалася отямитися першою Оксана Сергіївна, бо вона була пенсійною вчителькою. — Отак... як одрізають євреї?

— Отак, як одрізають вкраїнці — по сам корінь, ну, під шнурок, значить. Тоді батько знову засунув за спину під жакет сковороду, зачинив салфеткою двері, тихенько купив хліба в магазині й прийшов додому обідать. Його дочка Оленка, хоч він нічого їй і не сказав, усе зрозуміла, бо це вже не був той батько, який був на суді, а вже сам був такий, як суд.

І от починається страшна паніка, якої ще не було, бо це шутка лі — таке одрізати й собакам викинуть? Що тепер вже родичам Дениски треба позиватися в суд. А як? Без вещдоків, без свідетілів. Правда, таких батьки знайшли, які перелякані тим, що сталося в їх мікрорайоні, погодились. А тоді:

"Це що получаїцьця — то це, виходить, ми стояли на кухні і все бачили, як він різав, і ми не вмішалися в це діло? Отак і дозволили йому одрізати? Які ж ми після цього свідетілі?"

І відмовились.

От суддя говорить:

"Чому ви одрізали?"

А батько:

"Я? Я нічого такого не різав. Навіщо це мені?"

"Як навіщо? Він же згвалтував вашу дочку Олену".

І раптом батько каже:

"Що? Не може такого бути. Такого ніколи не було, якщо ви, пане суддя, лише позавчора доказали всьому світові, що ніякого згвалтування не було!"

Отак. Тобто тепер бери й доказуй, що ти неправильно судив.

А родичам Дениска в кращому разі тепер треба довести, що їхній синок таки згвалтував дівчинку при допомозі такої самопохожо сковороди...

Й батько й дочка нарешті вийшли з суду з гордо піднятою головою.

Бо суд навіть не знайшов одрізаного того, що батько Денискові втяв, бо він після цього, йдучи в хлібний магазин — отуто в бак його й викинув. А чого його з ним носицьця? Тут йому й місце — нехай отуто й лежить, бомжів лякає.

Тицьнула вона в морок сміттезвалища.

Зорі захотіли поховатися за місяця на таку історію, сміттеві баки так і лишилися з роззявленими ротами, Катерина Іванівна насилу притулила свого:

— Ну, а цей батько? Як же йому жити далі з такою совістю? Після того, як він, — намагалася не зиркати на контейнери, — таке зробив?

Марина Пилипівна нахилилася за своїм відром, підняла його:

— Він на суді про це так тоді сказав:

"Я батько. Й Бог мені прокурор. І Бог мені адвокат".

Тролейбус в оповідання

Чадна компанія байкерів промайнула за вікном, і він одразу почав думати про ту свою мрію, в якій не погано би купити старого "Ка-750", одчепити назавжди коляску, переробити чотиритактного двигуна на двотактного (чи навпаки), розмалювати його не по-жлобському, під дизайнерські трафарети, а живописом, пензликами; одягнутися в козацьке або ні, краще в донкіхотівське, і отак поволі кружляти Києвом, доки не стати примарою, підвозячи вночі зневірених заблукалих дівчаток; або таранить хуліганів, які ламають нічні кіоски і одразу списом ставити їх на праведний шлях.

— На Шулявську? — одхекано запитав новий пасажир. Чемний такий, з православною борідкою, прасованими паперовими брюками.

— На Смілянську, — сказав Андрій, і подивувався, що голос став, як у кондуктора.

Не встиг він устигнути, як тролейбус круто повернув на міст, круто повернув пасажир:

— А кажиш на Шулявку. Одіот! Слишиш, ану скажи йому, щоб випустив мене, ну? Я кому сказав? Слиш, зделай це, я кому сказав?

Кивав він Андрієві убік водія.

Андрій чемно одсунувся од нього убік своїх думок: "ну, лати, вони ж мають бути іржавими, тут головне щербату мисюрку на голову, підібрати на Сінному ринку, меча позичу в Юліка", — радів він, бо найголовніше, виявляється, вже мав: причу й вуса з борідкою, як у Ісуса Христа, а, виявляється, вона геть донкіхотоподібна.

— Зачім ти мене обманув? Ану, слиж, одкрий машину, я кому сказав? — знову ожив паперовий добродій.

Машина зупинилася під гору, одсапуючись, Андрій одвернувся до іншого вікна й узрів за ним дивовижну парочку, вона випадала геть із натовпу, бо була абсолютно щаслива, охайненька така, з портфельчиками, трималася за ручки, тобто за пальчики; "які розумні, — думав Андрій, — щоб долоні не пітнявіли, отак пальці просунь і ніяких проблем". Занадто закохані, ті крокували життям, міцно і радісно тримаючись одне за

одного.

— А-а, з вами тут... — штовхнув пасажирів чоловік словами і просунувся під кабінку.

— Слиш, випусти мене.

Водій повернув очі, він їх і тримав, як руля:

— Шо, батя?

Під курткою під сорочкою в нього була красномовна тільняшка.

— Випусти, кажу, ти ж стоїш, ну?

— На остановки, — одкотив той очі на дорогу. — Я випускаю людей, запомніть, тільки на остановки...

— Ти брось бюрократить, — гнівався випрасуваний.

— ... особинно, блін, таких, як ти. Щоб потом міні в депо наскандалив, ага.

Тупнув педаллю й посунув крутим акведуком, траса на Шулявку ковтнулася мостом унизу.

— Стой! — закричав пасажир. — Ти куди?

— На Смілянську, — була відповідь крізь мікрофон, — куди ж.

Добродій почав шарпатися в кабінку:

— А міні казав, що на Шулявську!

— Нічого я тобі, поняв, не казав, — відказав туди ж "матрос".

— Як же не казав, ану астанови, я кому сказав, зараз же міні. Тикає він міні, ні, ви послухайте. Давай, астанавлюй.

— Ага, разгон.

Салон на це стримано стояв, особливо Андрій, бо він на Смілянську. Разом з салоном, і матросиком на чолі його; як добре, коли всі туди, а не туди.

В цей час ще устиг кинути погляда на занадто закохану парочку, і в юнакові він упізнав... кого? Себе! З такою ж дартаньянівською борідкою, патлами хвилястими, лише одяг джинсовий геть вимитий, і оцей жест патетичний, яким Андрій завжди одкидав пасмо з лоба!

Тролейбус остаточно виборсався на моста й полегшено скреготнув, дуже йому подобалося між колесами, коли не акведук, а прямо:

"Не обламаюся, — подумав він, — ще на два рейси фатить".

Тут він почув, що в нього стукають, це пропрасований пасажир ломився до водія; він думав, що кулаками проти дверей. Але ті були самопальні, посилені іржавими кутиками, й посміялися з тих зусиль.

— Останови! — кричано в них. — Куди ти розігнався, випусти, я кому кажу. Каже на Шулявську, а сам на Смілянську, пфу! Тикає мені, старшій людині, панімаєш, дожив, понімаєш.

— Не плюйтеся, тут вам не вулиця, а салон, — культурно сказала дамочка, вона була зі Смілянської й продумала про неї думочку: "а що, як раптом поверне на Шулявську?" Їй хоч знала, що такого ніколи на планеті Земля не трапиться, про всяк випадок зненавиділа того, в брюках.

Прокомпостована дійсність повільно сунула вгору.

— Шо ж ти людям брешеш, — калатав той своє в двері, щосили напружуючи обличчя, — обманюїш їх і везеш?

— Ніхто вас не обманював, — мовила дамочка. — Я сама лічно чула, як ви його не питали.

— Да одкроїш же ти, ілі нет? — майже жертовно репетував той.

Бо тролейбус, закоркований трефіком, знову став; Андрій притиснувся щокою до скла, аби знову хоч раз побачити ту щасливу парочку за вікном, і тулився, доки вона не вийшла на міст, і хоча розмовляли про щось веселе, погляди обох були спрямовані в одну точку — в далечінь — що вони там цікавого побачили? Певно, нічого, бо обоє дивилися в себе, занадто щасливі, і Андрієві, який ніколи не бачив себе збоку, до прикромів щемно було, що він лише зараз починає упізнавати, такого легкого, світлоого, який неквапом дибав мостом, не звертаючи на нього уваги.

Андрій запанікував, озирнувся салоном, хапаючись за візуальність оточення, однак його знову тіпнуло до вікна. А що це за дівчина? Лице знайоме, але звідки?

Тролейбус тіпнуло і потягнуло, парочка знову зникла з очей. "Або нехай світ роздвоїться, — чортихнувся хлопець, — аби не я", — вирішив він.

— Ти пасматрі, — одкинувся добродій од водійських дверей, він витрачав удвоє більше міміки, аніж в нього було, — вас не туди везуть, а ви всі — заодно? Одкривай, я кажу, одіот!

Про всяк випадок той звернувся до тролейбусу, а не до водія. Бо в того кулак був татуйований якорею.

— Діти, — пояснила йому жінка.

— Шо "діти"? — не впетрав той, бо думав про Смілянську, а не про Шулявську. Й про безнадійно проганий міст.

— В салоні діти, — підкопилила та фарбу на губах.

— А я шо кажу? Нихай і діти, лише шо, йому жалко випустить? Остановить машину, одокрить її двері і все й і нікакїх разговоров. І все, і я вийшов од вас усіх.

Тролейбус повз повільніше за сварку, Андрій пошукав поглядом дітей, але погляд його, тренований у студіях худакадемії, несподівано наштотхнувся на дуже цікаву дівчину в протилежних дверях; не тому, що вона була тут єдина, яка не дослухалася потічного скандалу, а тому, бо щосили визирала на вулицю. Тиха, непомітна гравітація вступала в хлопця, така непомітна, що він її і не відчував. Лице її проступило крізь тонкий макіяж і подивувало художника ще тоншою шкірою; що вона там узріла, за вікном? Очі такі непідробно зелені. "Занадто молода для такої краси", — хотів подумати він, а замість того вийшло: "десь я її вже бачив", — почав тішитися Андрій своєю зоровою пам'яттю, одкидаючи образи з живопису, а лишаючи лише з натури; тут потроху до нього почало доходити, що ця дівчина кап-у-кап така, як ота, що із ним же отамечки крокує мостом!

Тролейбус, скрипучи, поволі одтягався од нього, і Андрій усе б у житті віддав, аби висунутися назовні і переконатися, що то таки так. Але міг бачити лише незнайомку, яка в тому кінці салону мало не розсунула двері, аби визирнути. Дивовижна шкіра її,

позбавлена фактури, майже неонові, просотувалася ізсередини рум'яним світлом — тонкі матерії напружилися.

— Это етой умнік, — тицяв в Андрія пасажир, — это він первий заявив, що тролебуз іде на Шулявку.

Андрій побачив, як пасажир вступив в нього, — а хто ж іще почав цей полілог, цю довгу розмову з ним про транспортні напрямки? Хто перший одкрив рота?

— От що, — повернувся хлопець до нього. — Ви ображаєте водія, а він на роботі. Він буде нервуватись, а в салоні повно дітей. Ясно?

Не ясно, бо той ніяк не міг прив'язати дітей до Смілянської.

— А ти, — він думав, доки міряв Андрія поглядом, бо думав дуже довго, пригадуючи, пильненько додивляючися до борідки. — Ти диви, який одіот. І не жид, — додав здивовано він.

"І не жид", — подумав Андрій про це.

Одіот!

Бо тролейбус несподівано одчинив двері на малопомітній зупинці "по вимозі", і доки Андрій устиг збагнути, що незнайомка випурхнула, салон зачинився.

— Одчиніть, — зірвалося в хлопця, і всі зареготалися, особливо водій, який зробив це в мікрофона:

— Ти диви, ще один!

Фази поминання

— Якщо ти стомився, попей води.

Брюс Лі

Півгодини — і чотири тости минулося, доки я збагнув, що вступив в Люську; тоді я злякався, що помітять гості, особливо її чоловік Тільки, бо ці мої погляди турбували його ще з восьмого класу, коли я після канікул наче уперше побачив її на зарядці. Зараз була не зарядка, а поминки, бо наш однокласник Іванюк поїхав на заробітки, а привезли його неживого у труні — переїзд труни коштував набагато більше, ніж Іванюк міг заробити, отже стіл був переважно з хатніх харчів.

— Я хотів сказати, — почав класний керівник і сказав.

Чому люди із загальних фраз вибирають найзагальніші? А, головне, звідкіля їх стільки береться? І я знову вступив в Люську, бо свого часу, буди з нею в одному класі, не надто наважувався це робити, а головне, прогавив момент, коли треба

не очима глипати. А Тільки наважився, мало того, він навіть не поїхав з Іванюком на заробітки, і тому підкреслено підкладав і підливав своїй гарній дружині — сам він красномовно не пив, бо був за кермом, це він повторював кожного разу, коли гості підносили чарку.

— Я за рульом.

Можна подумати, що він тут єдиний, в кого вже є авто. Аж доки тост не підійшов до нього, і тут усі одразу пригадали зі школи усі його складні жести, якими він

надолужував свої нескладні слова, пригадали, як він страждав на уроках, навіть на математиці він дивував, усно вирішуючи важкі задачі, аби лише не писати. І от Люська. Чим він її взяв? Це була загадка для всіх, окрім Люськи, і тому вона сиділа урочиста, як на випускному екзамені; для кого був той екзамен — для неї чи для нас?

— Увотето, — нарешті сказав Толян, втупившись крізь рідину в денце чарки. — Я хутів сказати, шуб цей, ну, щоби ни забували, от.

І швидко проковтнув мінералку разом з останніми словами. Потім усі помітили, що це була остання мінералка, потім помітили, що й горілка раптово скінчилася — але не поминки, народ ще не перейшов навіть до третьої їхньої фази.

Я пригадав. Мені на уроках, і не лише фізкультури, бачилася Люська весь час у весільному вбранні — вона всюди малювала такі пишні сукні, де лише могла, дівчата в школі цим грішили, але вона перевершила всіх, бо в неї вигадка була найдосконаліша. А моя уява на уроках далі таких марень не ходила.

Толян у цей час намагався інтонаційно одбрикатися од присутніх, які змушували його до подвигу: сісти на авто і поїхати до якоїсь підпільної гуральні по горілку, але ми встигли дружно закидати асигнаціями швидше, аніж він устиг відмовитися.

Все завмерло, доки не одгуркотів його "москвич". І тоді я наважився на неї глянути — вона враз перехопила погляд і втупилася у виделку, дивилася на неї, доки не здогадалася наколоти квашеного огірка. Подумавши, запровадила до рота, а потім через деякий час хрумкнула. Я це усвідомив тоді, коли збагнув, що роблю так само — повільно жую ніжинського маринованого. І тому хутко одклав виделку, хоча заквашений він був класичним "букетом".

Однак Толян десь застряв. Що мати небіжчика, утерши сльози, подалася по сусідах і принесла несподіваної самогонки, хоча й стидалася її на синових поминках. Та виявилася концентрованішою, як про наше село, і я вже безсоромно міг оглядати Люську, подумки одягаючи на неї фату й роздягаючи. Вона також дуже швидко покинула споглядати виделку, а коли пішли регітні анекдоти, жваво сміялася де треба і не треба; доки не почала стукати виделкою об склянку, потім заспівала і рвучко припинила, наштотхнувшись на нещасний материн погляд, і тут я потроху зметикував: вона набагато п'яніша за мене.

Закуски набігати матір по сусідах змогла менше, і це мало й приємний результат переваги самогонки над обставинами — коли я вийшов на сходи попалити, замість них я там побачив її, Люську;

вона стояла, хоч і не мала цигарки, я хотів щось казати, але вона так рвучко сперлася на мене, так, що мало од цього не впала. Ідея виникла од вечірньої прохолоди, бо ми чомусь не наважувалися йти до хати, яка ще пам'ятала про небіжчика. Я притулив її до стіни, а сам намагався знайти очима лаву, хоч бодай якусь табуретку задрипану, чи ящика навіть, яких так багато буває по сільських дворах, однак для них було вже затемно, а вогник цигарки я загубив разом з димом; тому я намацїв Люську, і одержі на ній виявилося набагато більше, ніж вона намалювала протягом школи, тому я вирішив не випробовувати долю.

У "залі" краєм ока побачив, що навіть матір нетвереза, це мені дозволило прикинутися п'яним і несподівано заснути на пуфіку.

Прокинувся я раптово од того, що сиджу, власне, так і заснув, однак прокидання мене спонукало до того, що треба якось діяти, тобто десь лягти хоч умовно, переступив через когось із присутніх, хто обіймав килима, і почав неквапом досліджувати периметри хати.

У сусідній спальні ніч вилискувала в огірковому розсолі, він стояв разом зі банкою на столі, і коли я одковтнув його добряче, події потроху повернулися до мене. Я пригадав, що це були поминки, однак якийсь набагато важливіший спогад каламутив мене, не піддаючися, тому я вирішив діяти методично і пошукав очима те ліжко, на якому, певно, лежав колишній наш небіжчик, тобто однокласник Іваненко, коли його привезли із заробітків дев'ять днів тому. Ліжко також вилискувало в темряві, але не місячним сяєвом, а нікельованими деталями, тому я змусив свої очі звикати до темряви, доки не помітив межі нікелю й хрому жінку, яка безтямно спала нероздягнутою.

"Отже, не матір", — полегшено видихнув я, бо слабкий спогад потроху повертав мене до себе — побачив цілу копицю святкових мережив, поміж яких безтурботно лежала Люська. Коли я торкнувся, їй здалося, що вона й не спала, так міцно вона охопила мене правою рукою, а лівою почала шукати в п'яті мої гудзики. Тобто не давала говорити, що між нами накопичилося за довгі роки поза школою, а тепер, коли вони раптом минулися, вона дозволяла лише сопіти, усі інші звуки затуляла мені поцілунком; це добре, що в неї завжди такі великі губи і тому легко влучали в мої.

Навколо все спало самогонним сном. Коли я добрався до Люсьчиного споду, то з полегшенням відчув, що він вже без трусів; це підтвердилося і її хихотінням, яке погрожувало перерости в сміх, і тому я затулив своїми губами і намагався діяти, не одтуляючи, бо раптом Люська теж захоче поговорить? Або пояснити те, без чого усього ми почали з нею одразу, не вдаючись до спогадів; якщо згадувати, то це були лише наші двосторонні мрії одне про одного, не висловлені, наші дотики були швидші за такі слова, хоча їм було через це кривдно, адже скільки їх накопичилось. А от тепер вони мусять мовчки споглядати, що робилося на мережаних покривалах багатой на нікель кроваті. Ну і я, звісна річ, був не кращий од них, бо скільки вже після школи перемріяв про Люську, а тут все відбувалося зовсім не так, як я бажав, а так, як того хотів самогон. Звісно, думок тоді в мені ніяких не було, було лише відчуття великого поспіху, нехай і так, бо, може, і це однімуть: прокинеться якийсь п'яний кум та почне ходити, з'ясовувать, хто це його оце розбудив? Або матері захочеться раптом перекопатися, чи усім гостям зручно лежати, наприклад, або хтось із гостей пригадає про недопитого графина з буряківкою — різне могло статися тієї ночі. Але влада була наша, єдине, що мене тоді дивувало в ній, як вона міцно, навіть боляче, хапалася руками й ногами, і це поза ніжністю поцілунків; і те, і інше не можна вже було списати на п'яний стан, з якого ми надто легко перейшли до іншого, найголовнішого, перебуваючи в міріадах мереживного сяяння та нікельованих зблисків; я кожного поштовху не вірив, що вони

є, що мрія простіша за саму себе, що Люська щосили намагається не вкусити мене, тамує, тим самим і подовжуючи свої гойдання, посилені височезними перинами, в які ми провалювалися, віддаляючись і наздоганяючись; таких, як наше життя, що гамують, напхані, усі наші поштовхи, якими ми борсаємося у невагомому пір'ї, яке всотує і звуки, й коливання, і здатне провалюватися під нами нескінченно, доки не лягли уперек їх, тому відчуття наші уперлись і я відчув, як Люська зараз закричить, побуджуючи до паніки, розбудить приголомшені поминки, і затулив їй вуста, здається, подушкою, а потім вона затискає мені рота, щоби я так само не зронив бодай лементу в цю просамогонену буряками ніч.

Дивно, що ми лежали й посміхалися одне до одного, і ніяка сила не здатна була зігнати з нас ці дурнуваті посмішки. І щосили намагалися не засміятися з цього, того, що ми посміхаємося.

— Пити, — попросила вона, і це слово прозвучало крізь її усмішку ніжним шепотом, що я неомильно потягнувся до вікна і подав їй трилітрову пляшку з розсолом. Я чув, як рідина протікає крізь бадилля весільного нашого букету, як Люська устигає між ковтками вдихнути й видихнути, і припадає знов.

Потім я пив квасиво, одпльовуючи гіркі стеблинки, і розумів, чому вона робила це так жадібно — адже кожен ковток повертав до розуміння, що все насправді.

Ми лежали, звикаючи до правди, наші долоні пітніли і висихали, цілунки були пекучі крізь припухлі губи, кілька разів Люська навіть завдала мені ліктем, щоб я її одпустив.

— Шуро, — шепотіла вона, — а чого ти тоді втік?

Чому вона називає мене Шурою, а не Сашком? Адже Шурою мене називали лише вдома.

— Я? Коли?

— Ну, тоді, на танцях?

— Яких? — щиро здивувався я, бо скільки їх було, таких танців, з яких я тікав.

— "Яких", "яких"! Ех, Шура ти й Шура, — удавано розсердилася вона, а тоді раптом передумала. — Одвернись, — наказала нарешті і знову удає з себе нетверезу.

Бо їй не хотілося звідси йти, навіть би й для того, що вона вирішила зробити все просто в ту саму, випиту нами, банку. Од чого їй набагато важче стало стримувати сміх. І аби допомогти їй, я також прошепотів:

— Одвернись, — і теж зліз додолу і учинив над банкою так само.

Однак почуття гумору змусило мене поплескати наповнену нами посудину й поставити її знову на підвіконня.

— Ну? — полегшено запитала вона мене, а я вирішив краще покласти її руку собі туди, де "ну" було непотрібне. Вона знов обхопила мене руками, які мусили бути лагідними, тобто такими, як у мріях, а не навпаки; однак поспіх не допускав ніжності, цілунки виявилися солоними од розсолу, отака реальність, але нехай краще вона, аніж нічого крім тривалих, нетривких мрій.

Це добре, що практичні сільські люди вкладають під матраца добрячі дошки, бо до

якої міри могли розтягтися пружини, передбачити важко особливо, коли про це не встигаєш думати, бо перини вже попередньо втрамбовувалися і дозволяли реальніших відчуттів, аніж почуттів. Деяка тверезість дозволила нам діяти навздогін тому, ще ми поспіхом прогавили попередньо; Люська вже не така чіпка була, а навіть дозволила собі подекуди уповільнювати, це тоді, коли я хотів навпаки це як танцюючи, коли кожен має ще й додаткову власну для цього музику.

Вона увірвалася гарчанням "москвича". При речено ляснули його дверцята. Наступна пауза знерухомила нас, краса Люсьчина припинила неначе заворожені, слухали, як важко рипнув під ним ґанок, як неблаганні кроки нічними сунули до нас — Люська зіщулилася на мені, мертво вчепившись; краєчком глазу я напружився, не виймаючись, обхопити її з усіма речами перенестися під ліжку, але здолав лише запнутися з головою мереживом. Ми солодко і німо завмерли одне в одному, споглядали з-під візерунків і сутінок на двері, очікуючи кінця.

Кроки пошвидшали і стали, просунулась його вранішня голова. Закліпали очі і повернулися до вікна — там його чомусь привабила наша гріхозна банка, яка вилискувала опукою скла й рідини. Він став над нею, міркуючи.

— Толя, ти? — почувся знадвору голос матері, вона хутко йшла від повітки, запинаючись у товсту хустку. — Де ти так їздив, бо ми заждались.

— Д-д-д, менти, зупинили, "вилазь!" "п'яний за рульом?" Де п'яний? то бідон пахне, кажу. "Кий бідон?" І повезли на кспертізу.

— Ну? — підійшла вона до вікна.

— Ну протокол, ну кспертіза. Ньдь. Д-д-д, потім мене одпустили, а бідончик — ні. Арестували.

І пригадав усі кривди в міліції, лаяв, бо він не був п'яний, а п'яна горілка, яка вихлюпнулася у салон його автомобіля.

— Ну?

— Шо "ну", а от що я друзям скажу? — насилу прожував він.

— Ох, Толя, ну ти й Толя, — сказала вона.

На доказ він рвучко зітхав. І вирішив не говорити, бо взяв банку і гучно припав до неї вустами. Я не повірив, однак почув його переконливе "ковть", голосне і спрагле; насилу одхитнувся од рідини, додивляючись до неї, яка влягалася, накульбачившись у склі млявим коливанням ранку.

— Тьфу, мамо, — одплюнувся він настирним бадиллям. — Ну, намішали, ну електроліт, ньдь.

І припав ще дужче.

Чому не Поцдам

Гавкати, гавкати: чому не "Дрезден", чому "Лейпціг"? І як тепер поіменують цей ресторан, якого тридцять років ремонтують і от, нарешті, чому він стоїть, центровий, через перехрестя до самісіньких Золотих воріт; чому там, саме там бігає голий чоловік?

Голіший за голого, бо лише в краватці на шиї, він кидається до кожного:

— Агбореканусіторе, о, дралючіколастроплачідо, гав-гав! інтрадермонтограчі девенітеляджіле, гав! гав!

Верещав плутаною мовою, з чого можна досягнути лише собачі звуки, та й то, коли він падав навкарачки; не сахаються лише ті, хто вкляк, не од оголеного вигляду, а що труси тримав у руці, і, впадаючи в сльози, тиче перехожим, падає навколішки, імітуючи четвероногого друга, вихляючи неіснуючим собачим своїм хвостом, тицяючи щоразу собі у ніс, нюхаючи їх, після чого рвучися вперед:

— Гр-р! Гр-р-р! Гав!

Додати, що його тіло виділяється особливо білим клаптем, де не загоріло, усе інше, а також і лице, можна назвати "кавказькою національністю", лише мова його, незбагненна; зрозуміти можна лише "гав", тобто "гр", лякає людей посеред білого дня, бо жоден у нашому місті не бачив божевільного кавказця ані разу:

— Гр-р, кара міа, урляторекредоміосантамультиссіма, гав-гав!

Ніхто не викликав міліцію, проте кожен лютився, чого її довго нема, хоч вона була на цій же само Володимирській вулиці, тамечки само, де й КаДеБе, тобто еСБеУ; незнайомиць скаче на чотирьох, картинно розмазує сльози трусами, нюхає їх, "бере слід", гарчить, може покусать, особливо, кого заціпило і хто не зрушить з місця, одна пані навіть впустилася і тому стоїть міцніш; а може, в міліції саме обідня перерва, але ж мусять тут бути хоча б контролери комунального транспорту? Бо ніхто з присутніх не знав, як викликати психіатричну карету, хоч про це багато говорено навколо. Вкляклий дідок витиснув:

— Оце заборонили відстрілювать бродячих собак, от і...

Зачувши слово "собак", незнайомиць благально посунув до нього з трусами в зубах; ну чому він уперто не одягав їх? Невже тому, що вони були трохи надірвані, а може, тому, що були жіночі, такі чорно-ажурні, як показують у серіалах?

— Чаріссімамеакульпаастропераментекульт радженто, гав!

Примчало одразу дві патрульні машини, мало не посперечалися, яка першою; оточили невідомця, він ще трохи погарчав, а коли побачив, що в правоохоронців руки мимоволі потягнулися до зброї, притиснув до сліз свої горещасні труси і по-собачому заскімлив. Ті гидливо взяли його попід руки і потягли до "бобіка".

— Педік, — сказав один із беркутівців.

— А я щитаю: просто мудак, — відповів інший, хоча також ненавидів педерастів.

— Од простих мудаків нікада не бува запахів таких дорогих фірмових духів, пойняв? Педік!

Машина рушила, лишивши перехожим хмарку "Ланкастріану".

У КаПеЗе, забачивши постояльців, за півхвилини вмовк нарешті; не писнув, коли в нього забрано заповітні труси, бо КаПеЗе — це такий заклад, де в кожній камері сидять не чотири чоловіки за розкладом, а сорок, і ці всі можуть нагнать жаху навіть на нормальну людину, а не лише на собачого маніяка. Щойно в нього вперлися вісімдесят найвиразніших очей, добродій у краватці забалакав літературною італійською мовою:

— Вимагаю перекладача, вимагаю адвоката, вимагаю консула!

Й і ні разу не гавкнув; остерігаючися, аби глузд його знову не полишив, правоохоронці з'єдналися з амбасадом і переконалися, що бездокументний дуже легко, як про ідіота, володіє тією мовою. А коли сюди прибули всі, він, по-перше, нарешті охоче одягнувся в тюремне, а по-друге, відділок почув од перекладача:

— Я народився і виріс у Генуї, вийшовши на віа Прадо, я побачив дівчину, таку сумну, як і прекрасну. Хоча вона погано говорила, я без слів зрозумів, бо одразу в мене почалися почуття; виявилось, що вона родом з країни, яка постраждала од Чорнобильської катастрофи. І тому там ще подекуди трапляються нехороші люди, вони грабують інших, як оцю дівчину-Галину, вони захопили її власність, мале підприємство, а саму вигнали на вулицю, що вона просто змушена в Італії шукати порятунку; першого, кого вона в ній зустріла, виявився я, Вінченцо, я одразу дав їй усі гроші, які мав на рахунку, і наступного дня вона поїхала додому, обіцяючи, що одразу напише, як влаштує справи, так вона й зробила, але повідомила, що злі чорнобильські люди вимагають з неї ще грошей, тому я позичив усе, що міг, в друзів та родичів і вилетів до Києва, де вона мене й зустріла. Ваша країна мене приємно вразила, особливо готель, я таких ніколи не бачив...

— Який готель? — зраділи всі, що з'явилася ниточка. — Назва, адреса?

— Ну, це поруч з тим місцем, де ви мене затримали, називається він "Золоті ворота".

Міліція напружилася, але пригадати в Києві не змогла.

Звісна річ, бо починався той готель не в центрі, а в селі Чабани, там народилася дівчинка-Галина, яка одразу всіх примусила називати себе Ліна, щойно село приєднали до Києва.

Вона проклинала іподром за те, що він виявився найближчим до її села, і навіть дивувалася, чому її село називається Чабани, а не Конюхи? Тому що Лейпціг, а не Дрезден; а ще бентежило, чому там, такі азартні всі на трибунах, навіть ті, які вигравали, мало звертали уваги на дівочу красу, а лише на конячу? Погулявши годину секторами, вона спустилася вниз і побачила гурт чоловіків, одягнутих у незвичне.

— О, дівчинка інтерисується спортом, ілі как?

— Ілі, закурить не найдецца?

Жокеї припинили розмову, їх подивував голосок, надто тембральний як про чарівне сотворіння. Однак юність її була неперевершеною.

— Ти не хочеш узнать, хто виграє в заїзді?

— Вообще-то поїсти, — щиро зізналася та.

Отам-то вона одразу навчилася дуже хитрому

сексові, — з підскоком, її вчили цьому ділові не на сідлі, а на брикетах пресованої соломи, вони також добре амортизують; до того ж на пресованій соломі не треба навіть стремен — фокус, яким володіють лише жокеї, полягав у тім, що на кінець фази треба рвучко наддати — це як коли їдеш верхи, то щопоштовху слід майже аритмічно, синкоповано полегшуватися на стременах, тоді і вершник і коняка рухаються набагато

легше й приємніше для обох, як на клусі, рисистій ході, чвалі, так і на галопуванні. Галя страшенно раділа, що одразу потрапила туди, куди слід, бо в Чабанах цього нічого не знали не лише вчителі, навіть фізкультури, а також дембіля, навіть з десанту, а від них же ж вона сподівалася найбільше, бо ті володіють різними секретними прийомами, це відчувалося й на танцях, однак поза танцями далі простої "фізкультури", коли вона на всі Чабани кричала, діло не рухалось, ніякого порівняння з іподромними брикетами. Жокеї не кривдили її в вільний од жокейства час, але далі діло не рухалось, і хоч вони були люди геть не бідні, однак подарунки їхні вменшалися, навіть заміж ніхто вже не обіцяв, а коли діло дійшло до простих мисок з вівсяною кашею з місцевого вівса — швидко Галя збагнула: після жокеїв почнуться конюхи, а не менеджери. Обтрусивши назавжди солому, вона подалася далі в Київ.

Швидко збагнувши, що місто — хоч і не село, однак її тут швидше розмінюють, аніж скінчиться юність. Вона різними способами видобула заочного атестата про завершення школи і, не гаючи часу, рвонула в Італію — прощайте, чабани-конюхи. Вінченцо закохався з третього поштовху, тому, що той, триваючи назад, трошки обтискав, і це було солодше за любов, яка прийшла з шостої фрикції, бо в Генуї ніколи не було іподромів, де муштрують не коней, там ніколи не було сіл Чабанів, де окрім соєвої фабрики перспектив ніяких, вже з дванадцятого тичка він почав гарчати, а з двадцятого несподівано забелькотів незрозумілою мовою, прокричав цілісіньку ніч, не маючи зупинитися, чим подивував не лише Галю, а й Геную, переконавшись цим, що дівчина йому небайдужа — і жах охопив його, коли довідався, що завтра розлука:

— Адже віза кінчається, рагґацціно.

— Подовжимо візу, кара міа.

— Подовжить можна, але ніззя подовжить долг, в мене одберуть навсігда моє малое підприємство.

— О, яке ти підприємство маєш?

Галина подивилася тоді в стелю, таку само, як і всі інші тут, бо місто Генуя не одне, їх тут п'ять міст Генуй; вони її надто втомили, вона хотіла лиш одного — в Чабани, одіспатись.

— По переробці цієї, сої.

— А де твоя фабрика, кара міа?

— В столиці в Києві, ось адреса, — вона взяла ручку й квадратними літерами назнаменувала йому в нотатнику на весь аркуш. — Приїзди, любий, як зможеш, я дуже буду ждати тебе.

Сказала вона втомлено, не сподіваючися навіть, якого результату завдадуть ці останні слова. Той одразу побіг одчиняти сейфа, а також телефонувати в банк, аби підготували суму про ліквідацію "конто", тобто рахунку.

— Я приїду до тебе, коли все владнаєш, ми будемо вирощувати сою, будемо щасливі, — шепотів він.

Так, що вона поцілувала його по-справжньому, смакуючи язиком.

Таксі, довгенько покружлявши Києвом, зупинилося біля дивовижної, ні на що не

схожої, споруди Золотих воріт; вони вийшли, вийняли його валізи, й Вінченцо зачаровано озирнувся:

— Що це, кара міа?

— Це готель.

— Готель?

— Я не жилала, щоб ти жив у якомусь такому простому, а лише в такому, якого нет ніде в міре.

Він уже навчився розуміти її без слів і ладен був лише милуватися її аеродинамікою, нетерплячішою навіть за власні поривання; заплативши на вході лишню гривню, вона вблагала пустити їх за п'ять хвилин до відкриття, запросила гостя — той подивувався з нечуваного дизайну, від якого відгонило справжнім подихом тисячоліть.

— Я оце оформила наші документи сюди, до нашого гнізда любові, ти такого в Генуї не побачиш.

— Колізею кохання... — озирає він дивовижну, як і власні почуття, споруду.

Галя-Ліна підійшла до вартівника й, тицьнувши ще гривню, попросила ламаною українською, аби її валізи постояли тут п'ять-шість хвилин.

— Любий, я боюсь цих ліфтов, пройсьом нагору пішака, — знову сказала вона мовою кохання, бо італійську знала ще не краще за українську, — а речі нам підвезуть у номер.

Авангардові круті сходи протинали каркаломний досконалий, під старовину, дизайн, дотик долонь тьмарив уяву, лабіринти коридорів заплутаніші за дійсність. "Церква всередині готелю?" — дивувався гість, — "так, раґґацці мой, все для тебе", — притискалася, шаліла непідробно, як на старті, бо відчувала, що жокей вже тріпотить передфінішно, особливо, коли поцілував, то відчув цілющу прохолоду її гарячих уст, вздовж спини тіпнуло, але не передчасно, він хотів бігти в номер, та не знав, куди, її швидкі рухи зупиняли, а коли притиснули, то він забув про довгий переліт, тобто став італійцем; вона стягнула з нього піджак, "це все наше, не бійся, мілий, і я вся наша", шепотіла вона в барабанну перетинку, рвучкий голод, кара міа, каріссіма, він почав несамовито роздягати її, себе, "колізей", рвучи застібки, вона проникала під штани раніш, ніж він устигав скидати, краватку заклинило, увіп'явся пальцями в пишні груди, і вони подивувались, що хоч не з силікону, а твердіють од стиску, ніякий селікон не витримав того, що Галя; він відчув краплі жаркого поту, пристрать укотре прометнулася передчуттям підскоку, не бачучи навколо нічого, окрім натурального каміння, підтиснув її до прадавнього підмурку, вона піддалась нахиляти, розтулилася, скакова Галя, світ хитнувся перед ним, праслов'янський, коли явив на своїх підмурках напохилену її, чий стан вже випнувся чудо-рельєфами, а, головне, опуками, трусики з неї він би довго здирав, якби не подер, духмянощі пахощів непарфумованої, непідробної плоті, видихнувши, як перед пірнанням, Вінченцо отетерів, коли узрів, як вона знадно підтягує одне коліно під себе, однак тим самим вивертаючися назустріч, він вчепився в тремкі півкулі, але долонями такі опуки не вдержиш, хіба кінчиками пальців, а до талії,

гнутої, далеко, хіба що ледве скраю за стегна, о, мадонна, аби не втратити рівновагу й глузд, ще мить, ще півмиті... і рвучкий копок п'ятою назад з-під живота, так би одбрикнулась кобила, але вона не вміє бити з одної поштовхової ноги, спритними м'язами пробіг підступний трем і стиск м'язів, усі опуки тіпнулись, вкладаючись в ще один удар з тієї ж ноги, безомильний; одлітаючи попід мур, Вінченцо лише встиг зафіксувати напівперекинуте небо над довершеним дизайном тисячоліть, які вклякли йому в зіниці на весь той час, коли він намагався продихнути судомину, що зконвульсувала його, поціленого в пах.

Він не чув, а лише здогадувався, як спритні руки похапали його вдяганку й, шаруднувши, увіпхали в кульок, як праруськими плінфами процокотіли її гострі каблучки, перебігаючи атонально до сучасних металевих сходів; не зафіксував, як внизу важко ляснув багажник таксі, одтинаючи його речі, і як воно пискнуло протектором, од'їхав-ши, поглинувши його статки, лишивши лиш здерті ажурні трусики.

Усі в відділку сиділи, похиливши голови. Доки черговий офіцер не знайшов очима протокола й не вперся знову пером туди, насилу подолавши мовчанку:

— Блін, я не врубаюся: а чого це ви плигали на наших прахожих, махаючи трузерами, і, саме головне, гавкаючи?

Перекладач переклав на італійську:

— Я дуже стурбований тим, що ви змушені були звертатися до наших громадян, вдаючись до зрозумілих їм інтонацій.

Вінченцо спершу подивувався з толерантності офіцера, а потім спалахнув очима — що ж тут незрозумілого?

— Я благав, аби привели службову пошукову собаку, і вона, понюхавши, взяла би слід дівчини Галини. Її, о мадонно, треба негайно знайти. Її треба рятувати, їй же загрожує смертельна небезпека!

Запала тиша, гучніша за паузу.

Отетерів навіть перекладач, хоч він був з місцевих перекладачів.

Першим наважився порушити тишу черговий міліціонер.

— Од... кого?

— Злі чорнобильські люди силоміць змушують її вчиняти таке, невже це комусь незрозуміло?

Всі похнюпилися і переждали цей стан, особливо начвідділку:

— Ви ето, задвинули нам, що маєте її адресу? В натуре?

— Ну, звичайно, вона дала мені адресу своєї власної фірми.

Очі в правоохоронців похитнулися:

— Якої фірми?

Вінченцо, задоволено, без поспіху взяв перо й на папері квадратними літерами урочисто перемалював з пам'яті слово "Головпошта".

Всі презирнулися, але стрималися.

— А ви б не могли ще написати її прізвище?

Вінченцо поблажливо хитнув ручкою в повітрі, а потім назнаменував:

"До Вимоги".

— О, кара міа... — сказав він до папірця. — Адреса точна, — заспокоював він їх, заклопотаних.

Тепер навіть консул і адвокат презирнулися з перекладачем, а той лише знизав плечима, не міг же він пояснити Вінченцеві, що слово "кара" в нас означає геть протилежне, а не до чого італійці звикли.

— Ну, ви пустіть собаку по її сліду, я вимагаю! — бентежився він.

— Об'язательно, — твердо вимовив начвідділку і красномовною кульковою ручкою поклав трусики до пакету.

Тетрафонія

Любі Задніпровській

— А чого воно наче не крутиться?

— Ні, я так не можу, я так не люблю всіх цих записів-шмаписів...

— Та не будь Кучмою, це не цифровий диктофон.

— Все, вирубай, не хочу, я не можу отак...

— Ну все, все, вирубав, бач, не горить навіть вогник, ну, давай.

— Ну я не можу оце все, коли записують, краще пам'ять треба розвивать, а не диктофони; це ж душевне переживання, ну, коротше, дзвонять мені вночі (а ще до цього дві ночі недоспала, ну, думаю, зара як вирубаюсь, як висплюсь), дзвонить наша вохровка:

— Любо, приїдь, у нас чепа, у нас музей не здається під сигналізацію, мабуть, форточка одкрита.

Я тут всередині вся матюкаюсь: "це ж, блін, взагалі не моє чергування, в той день чергувала

Оксана", але та так хитренько живе, без телефона, в Дарниці десь закрилась, шли їй телеграми на село дідусеві, я одна тут, бо я одна в відпустці, як дура сиджу в Києві, щоб мені посеред ночі з роботи дзвонили: "Любо, їдьте, Любо, виручте, Любо, спасіть, — така тринденція, — словом, рятуйте!" Ми ж науковці, ми відповідаємо за експозицію, вохровка не може сама одімкнуть її, й зачинити ту забацану форточку, і знову все позамикати; коротше, я поперлася. Тільки думала заснути нарешті, і тут вже думаю: "життя повне пригод", бо без цього все якось по режиму йде, думаю, треба вибиватись із потоку. Ну, спочатку довго чекала тролейбуса, погано же ходять в цей час, потім доки я оце на метрі дочухрала до "Університету", виходжу, значить, ну, тут вже нема часу, чого я поперлася? А ця нещасна вохровка мені кричала в телефон:

— "Беріть таксі, Любо, я вам все оплачу, ой, оплачу ж в два кінці!"

Я розумію, що вона добра жінка, Ганя, і чого мені було тоді не сісти в тачку? Ну мені жалко чужих грошей, і свої жаль, хоча їм мене ніколи не було жалко; і я, дура, поперлася комунальним транспортом, доки ще ходить. І виходжу, чешу собі

скромненько, і бачу собі, що в тому такому довгому проході, який з двох боків ґратами одгороджений, чомусь вже нікого нема, і тоді мене перший жах попередив, бо воно так вже неприємно, бо вже коли йде на дванадцяту, і от цей довгий безлюдний коридор — це перший сигнал небезпеки. Потім якась парочка таких собі інтелігентиків проскочила, мені аж полегшало, далі йду, іду, іду, і знову ні душі, куди вони всі поховались? І от вже коли вихід на Паньківську, там видно небо, дивлюсь, там повен Місяць, наче кахлем вимощений, блищить. Паньківська порожня. Значить, ні машин, ні людей, сама я йду, значить, отак шмигаю, і от нарешті Саксаганського, а на ній дофіга машин, людей подекуди, поодинокі, і я так вибираю, де б проскочити на той бік.

А тут зупиняється одна машина, така гіпершикарна, якої марки — не розберу, ну — наче "вольво" таке вищого класу, така шикарно-темна, а вся блищить, ну в фільмах такі люблять показувати, гіпер-пупер, і от вона мене не пускає. Я роблю крок обійти, і вона туди. Я назад кілька кроків проскочити, а в машині сидить такий кльовий чувак і не пускає. Такий весь престижний — тканина на ньому червонаста, така добряча, і сам він такий підкачаний, такий з біцепсом, він, поважний, за кермом, я так хочу обійти його разом з його авто, а він сам так бездоганно одягнутий, модна ця така на ньому фенька, підтягнутий на ньому стрижка ретельна, такий євродизайн, тільки-но з тренажера.

Салон в нього такий шикарний, пердіманокль, освітлення там не таке, з прибабахом, і музика, не просто тобі стерео, а цілий телетеатр, не звук, а саунд, і я б не здивувалася, якби в нього у салоні було охолоджене джакузі. І так він двері одчиняє привітно, а звідти так повільно повіяло спершу парфумами геть продвинутими, а потім кондиціонером дорогим, а вечір же, спекота така, а тут тобі холодняк з чарівними звуками.

Тобто на "Окружну" — не поїде, це ясно; ну а я теж — не якийсь там тобі нічний метелик, така скромна, інтелігентна, хочу обійти його машину, а він задкує, я туди-сюди, і він теж машиною, і нічого при цьому не каже, і я починаю розуміти, що він дивиться якимось крізь мене, тобто напевно, що бачить якусь іншу жінку, тобто дивиться автоматично, так само рухається, отак засмаглою рукою двері одчиняє трошки, щоб не весь холод випустить разом зі звуками, і отак показує: "сідай".

Ну, голосу я не чула, тому я так рукою одмахуюся беззвучно, мовляв: туди, туди котися собі, і він мене пропустив, і коли я перебігала дорогу, периферійним оком дивлюсь, він так стоїть, тобто не відразу газнув. Тобто стоїть, думає, може, баришня передумає, може, вона не така черства; а далі я не знаю, далі йшла, не оглядалась, так що, може, він і поїхав, я не фіксувала, чи він, чи не він — машини так і шастали тоді.

Ну, в музеї повний переляк, "беркут" приїхав, стоїть, жде невідомо чого; ну, продам секрет, що:

— Галочко, ну чому, — кажу, — ви без мене не відкрили помешкання і не закрили ту довбану квартиру?

І знаєте, що вона сказала? Ганя?

— Не положено, — каже, — по інструкції без наукового співробітника.

Такий пердіманокль. Це вже не перший раз — коли буря вибила ту ж само

дристану квартиру, там теж була паніка з вохрами, з "беркутом", біганина через весь Київ з усіх кінців, щоб ту квартиру правильно закрити. Отже ми вдвох починаємо знову зривати печатки, одклеювати наліпки, виймати ключі — і не можемо. Довбаний ключ повертається в замкові, а не одмикає, як ми його вдвох не крутили.

— Бачте, — шепоче Ганя, — а ви не вірите. Я тут уже стою скільки і чую ваш голос ізсередини, як ви мене звідти, замкнута, так жалібно кличете.

Вона вже не раз у нас містифікувалася, жалілася, що чує звідти вночі шелести, грюки. "Плаття шарудять, діти маненькі балуються", — шепотіла вона частенько.

Наші інші вохровці скільки не прислухалися, а їм такого не було, а ця так тихенько плачеться, що їй є.

— От чую ваш голос, як ви там кричите, — шепотить вона, — наче "рятуйте!" отак жалібно, "прибери руки!" і все таке.

— Ганю, Ганю, я не там, я тут, — торсаю її за плече.

— Знаю, знаю, — скинула мою руку, — но так дуже бігали ви там, просилися, тупотіли.

А ключ крутиться, як по маслу, і не одкриває, це хорошо з одного боку: якщо ключем музей не відкриєш, то вже одмичкою й поготів. От маразм, час іде, ми нічого не можемо зробити, от єдрьона, отаке чепе.

Один "беркутівець", що по тривозі виїхав, тут давно вже чекав, я йому кажу:

— Ви чоловік, ви робіть що хочете, ось вам коробка ключів.

Чортихнувся, взяв того ключа, сунув і з першого разу одімкнув. Господи. І так на нас дивиться, як на ідіоток, так само, як ми дивилися на того ключа. Ну, ми поодмикали, квартиру тут довбану задовбали, позамикали все знов, сигналізацію я здала, все, аріведерчі.

Ну, я на метро встигла зекономити до "Либідської", щоб швидше, а там далі вже візьму тачку, бо вони там луплять в три тарифи, добігла до "Автовокзалу", думаю, піднімусь по проспекту, так буде теж економніше, я думала по поверхні пройти, а дивлюся, там повно машин, там кругом розвороти, розв'язка, такі дорогі машини, такі темні всі, що не дуже там побігаєш, бо, може, тут дехто на "Окружну" їде з певними думками, та почне взад-вперед не пускати через дорогу, а що йому варто? Сиди, педалі смикай, а ти навколо машини бігай, не пускайся.

І от я вскакую в перехід, а він там, під землею, складний такий; і знову мені страшно, і чому — я сама ще не знаю, може, тому, що такий само суцільний коридор, як я до Паньківської бігла між ґратами, ну, така само аналогія, бо там мені теж неприємно було, і от я знову потрапляю в таку само довгу ситуацію, довгий такий глянець, там же завжди різні торговки стоять, а тепер тільки кахлі самі блищать, нікого нема, тільки світло горить, так мертво, наче сюди місяць пробиває світлом.

І я отак по цьому коридору чешу-чешу і чую вже, що за мною хтось іде, такий чувак, така чорна сорочка довга, десь йому за тридцять, так під сорок, я так мигцем оглянулася — чувак, я так прискорила, коридор довгий такий, я так стиснулася вся в ньому, я як зачешу по ньому, отак зразу сумочку перекинула нахрест, не бігла, а так

дуже 7* швидко, не знаю, може, й бігла, хіба зафіксуєш, так, великий, великий прогон, і коли я вже бігла так неприємно, мені чогось ввижалося, що там самечки він мене й дожене, і тут мені поперек якась людина шастнула, і так мені вже полегшало, що периферично зиркнула, а та людина сама побачила і швидко так в інший бік. Шмигнула. Я як зачешу, що вискакую вже з цього коридору нагору, а тут же мені ще на проспект вирулить, рулю і периферично дивлюсь — а той чувак чеше. Ну, я до автовокзалу, а він теж, на відстані, правда. Я таки вирулила на проспект і вже не бачу, а чую, що він чеше за мною. Ну, думаю:

— Не треба лякатися, ну, в усякому разі він же не кидався на мене, в коридорі начебто не приставав і, може, наші дистанції співпадають, може, йому по тому ж маршруту.

А сама думаю:

— Ну що робить, як кинеться?

Я так сумочку підтягую і так наче туди рукою, наче в мене там всередині балончик. З нервово-паралітичним газом, це я роблю такий вигляд, наче він там в мене є, і перша така ідея, що: "Я вас попереджую, що в мене такий пристрій", — якайсь така дурня, взагалі, хто тут твої тексти слухатиме.

Я так ремінець навхрест повісила та вже якось зібралася докупи, але відганяю такі думки і йду вище проспектом, отак ближче до траси, відчуваю, що це артерія життя, ця дорога, там якісь люди снують, хоч і на авто, але.

І таки відчуваю, чеше таки за мною, але на відстані; а потім він уже мене доганяє і починає отак щось наче шепотіти, така тринда, і повний такий місяць, для шизофреніків класичний символ. "Ну й нічка, — думаю, — класична попалася".

І таким гидким голосом і таким же тоном починає щось таке типу:

— Дівушка...

Щось таке починає ляпати:

— Куди це ви йдете, — щось таке, точно, мовляв, так пізно, а ви йдете і т. д.

Що я з переляку забула вже тексти всі свої про балончики, лише чую його бурмотіння якесь гидке і пам'ятаю, що ніколи в таких ситуаціях не треба огризатись, коли агресія в них, вони одразу всі такі стають дурні, — я це знала, а тут в мене просто зірвалося, і я йому щось таке гавкнула роздратоване типу:

— Йди, — мовляв, — йди своєю дорогою.

Щось таке плюнула, як то кажуть; і відразу ж

спалах йому в очах такий агресивний, а тим часом отак я вже до універсаму прочесала такий шматик, а в мене висить отак сумка, і всі тексти, "Боже мій, про що його отут попереджати", липкий, дурний якийсь стан маніакальний чужий отак над тобою, я хотіла, думала, що отак візьму і скажу про "балончик, що отак як бризну зараз!" — але вже воно якось не прозвучало, і тут він якось якимось ривком таким до мене, хапає отак мою сумку і хвать, а я якось рефлекторно відчула, що я її не одпускаю, я вже знала, що буде кидатись, і так уся вчепилась в неї. А він отак як смикне — а ні фіга! — а в мене сили десятирилися, і це для нього так несподівано, що він — друга

спроба — як смиконе до себе, але адреналін, така судома, що я нічого не випускаю, і він ще щось таке наче патякає, і я бачу — починається в нього третя його спроба, він отак мене вхопив тепер за руки й хоче за них — і жбурнути в кущі; ну я отак спружинила на всі боки, що він мене тільки гойднув добряче в той бік, але не настільки, щоб я завалилася, встояла, одірвалася од нього з ремінцем, вирвалася в протилежний бік так, що мало не впала. І на дорогу отак шмигону і отак під колеса, бо помирать чи в кущах, чи на трасі — це велика різниця; і одразу одна машина отак од мене боком — це Господь-Бог помилував, що не збила, а той ідіот стоїть отак біля темряви і звідти на мене дивиться таким же дурним поглядом, як і він сам, автоматичним, так, наче мене й не бачить, але вдивляється, наче бачить там замість мене якусь іншу взагалі, волосся таке русяве, але не сиве таке, погане, такий крющуватий ніс, і такі само вилуплені, але якісь світлі очі, ні, не темні, якісь такі сірі, як бувають, в кого вони водянисті, вирячені, як у жаби, а ніс такий гачком, такий противний, чорна сорочка така, світлі брюки якісь, але пам'ятаю деталі містики — такий крючок замість носа і такі дурні, вилуплені очі, світлі такі й дивляться невідомо в що.

І я отак од видираю сумочку од них на трасу в рятівний гуркіт машин, самогубно викидаюсь під колеса в секунду — тут якраз таксі з фішкою, я так в секунду туди влетіла, значить, так сіла:

— Господі, маніяки!

Таксист так дивиться на мене, і я раптом бачу: всередині якась світломузика, такі парфуми тонкі, повітря таке холодне, тобто прохолодне, як і музика в салоні, наповненого кондиціонером, і я починаю бачити навколо, що це зовсім не таксі, а щось дуже таке з гіпердорогим салоном і починаю впізнавати того крутелика в червоनावій тканині з надто акуратною стрижкою, од якого я одбрехала на розі Паньківської, що я мало назад не вискочила.

— ... Які маніяки? — питає він повільно, і я, нарешті, бачу, що це таки задристане таксі, наша таки "волга", і таксист такий наш, підстаркуватий, роботящий чоловік, який дивиться на мене так: "сучка, бігає тут поночі і хоче, щоб до неї ніхто не ставав маніяком", — так подивився на мене лише одними очима, що мені вмиль все стало ясно й без слів. Як на шизофренічку дивиться, а везе, тобто я збагнула, що співчуття од нього такого не діждусь. Словом:

— Дівчино, а в чому річ?

Що ти такому поясниш? Ну я й мовчу, словом, трошки так підвіз, тільки під гору; я вже вискочила, і вже біжу, бо мені навколо здається, що з темряви на мене зараз кинуться усі бандити, я коли вискочила з машини, то тут уже було якось страшніше — таке голе повітря, таке нічне, що коли я вскочила до себе в хату, то відчула: Кличко на рингу. У мене було таке бажання запрограмоване, якщо бандит сюди сунеться — дати йому в щелепу. Чому? Пояснень нема, бо не було ніякої ідеї, наприклад, коліном в яйця... Я ж — ніколи не билась, ну в яку "щелепу"? Він би мені у відповідь як дав, то завалилась би — ну в яку "щелепу"? Ну я ніколи не була в щелепу, тим більш кулаком;

тут в мені прокинувся боксер, я такого стану ще ні разу до того не відчувала — таке страшне бажання дати в щелепу й більш нікуди. В мене відбулася така страшна мобілізація, я ж підготувалася до смертельного бою, і тут раптом така "сільська" моя хатка мила з рушниками, що я лише тут розслабилася вся, що в мене виникло бажання люте таке: хук з лівої. Ніколи в житті не билась, дітей навіть по попi не могла тріснуть; а тут з підсвідомих дрімучих лісів: ударить в морду.

Може, я колись в минулих життях була боксером? Боже, таке незреалізоване дати в мордяку, як у японців, які можуть побоксувати гумове опудало свого начальника для розрядки стресу.

Ну, я потім залізла в ванну і одразу думала там все зразу з себе й змити: очі, очі оті карячкуваті, оцей кривий ніс, і він, цей, в чорній сорочці — не проходить, так, що мене почало в ванні всю трясти, коли я нарешті розслабилась.

І тут ця історія бере й починає продовжуватись, бо я на другий день біжу на Дніпро, бо знаю, що Дніпро змиє все. Ну чому мене туди поперло очиститись? Треба було в аптеку валеніуму закупити, а я, як кожна дура, у вихідний пруся не на Довбичку, а ліворуч, бо там русло підходить під пляж і там я проти течії годину намахалася, поки одпустило. Бо погода така з вітерцем, раптом отак похолодало, такий вітер пісок підняв на пляжі, вихори такі, що в воді гострі такі хвильки, що очі бризками забиває, ну, це саме те, що треба, такий додатковий душ для нервів. Але нормально. Зібралася, чешу, там є така широка алея, де попереду такий поворот, там навіть оці лавочки стоять, вийшла на офіційну таку алею, де завжди дофіга народу, завжди дофіга, центральна така широченна алея, а збоку там така трава з кущами, з прогалинами, берізки там якісь такі, і тут я починаю думати:

— Чого народу нема?

Денно так, нормально, а людей — нуль, іду собі, озираюся.

Коли чувак. Такий за тридцять років, вираз такий не кримінальний, засмаглий такий, і він мене якимось так обходить, що навіть не дивиться на мене, а так починає індиферентно переганяти, що я пригальмувала, в мене на чуваків уже небезпеки сигнал, і я починаю відчувати, як в мене вмикається автопілот — ззаду нікого, спереду — нікого, лише один чувак цей так індиферентно йде, поруч нікого, ну, як в пустелі, такого начебто не може бути, ну — Гідропарк посеред білого дня, містика, бляха, жодної душі; і якби це був собі якийсь закуточок там, а тут же завжди повнісінько, тут же валеоцентр, завжди пердунів повно; якимось у мене всередині зашурхотіло, я так уже вповільнила ходу, "іди, парень, іди вперьод"; і він так начебто іде, такий на вигляд геть безпечний, наче він десь отут поруч працює по прокату човнів, чи в шашличній; і так віддаляється, віддаляється, "з Богом, парень", а потім в мене таке підкралось: "от не буду я з ним йти по одній алеї", якимось таке, чогось мені не хотілось по одній з ним йти, що я починаю розуміти, треба якимось очиститись, а тут такий березнячок, я бачу, чувак вже далеко перегнав мене, і я так ступила убік, гасонула до стовбурів, берізку обняла, ну які півсекунди пройшло і вже одразу одпустило, і вже ніякого екстазу, і так легко вже обертаюсь — і так у мене все падає: чувак.

Я бачила, як він уже був на дистанції кілометр попереду — де він взявся? Це вже, мабуть, шизофренія якась загострюється — як це могло фізично трапитись? І він стоїть рівнісінько супроти, як він встиг? Ну, я ж лише притулилась до берези, і не шепотіла до неї ніяких ритуалів, просто отак тілом торкнулася, ну якась мить, ну дві миті, не більше — ну як він тут? Якби він навіть біг, то не встиг так швидко, і ці дерева, і ця довбана алея, і ми тет-а-тет, і в мене така думка:

— Знову.

І я так: "Господи, ну що це причепилось?" що я так підсвідомо беру оцю сумку й перекидаю навхрест і вчіпляюся в неї, як в свій порятунок, бо більше ні в що, і дивлюсь: де люди? Озираюсь деревами, а їх нема, й бачу, що над нами не небо, а ніч, тобто повне сонце, я на нього дивлюся з останньою надією, таке кругле над головою, вимощене кахлем, мертве таке стало, і розумію, що це повен Місяць. Пустеля. І тільки я і він.

І тут мені стало так страшно, як ніколи в житті. Що мені замиготіли в очах спершу чомусь ґратчасті паркани проходу вузького на Паньківську, і як вони потроху облямовуються кахлями нічного підземного переходу, все навколо ними так поділено; все вернулось: тут доля мене дожене. Отут, серед цих вкритих кахлями беріз, тобто на алеї, яка згорнулася в коридор умить з оцим чуваком навпроти і з оцим усвідомленням страшним, що не можна нікуди бігти.

Я враз пригадала: коли я була студенткою, я була в морзі, і там дійсно був коридор, і там надранні кахлі, дійсно довжелезний, це на Сирці, до річі, і там на ношах скрізь мертвяків оброблених вивозять і вздовж ставлять, і в коридорах вони там були, і по кімнатах; і от там ідеш випещеним блискучим ходом, там же вся антисанітарія в значенні санітарії, кругом хлорка і формалін, що я отут серед беріз: морг! Нема лише запахів хімічних. Мертвяцька така дійсність, передчуття її. І все вимощене кахлями підземельними, тільки б каблуки не роз'їхались, бо хлорка вологістю своєю проникає скрізь, де слизько. Дура. Не хотіла в "мерседесі", маєш в формаліні. Бачу: чоловік цей іде.

І в м-мене страх. Цей страх починається з-під колін, що я зрозуміла, що він в мене по ногах отак: д-д-д-д! І звідти пішла така страшна трансляція переляку, відчаю, і я вже хапаюся за останню свою сумку, але навіть не можу думати, що оце зараз я йому розкажу все про балончик? — повна кома. Ну інша планета, ну, Господи, ну чому нікого? чому трапилось таке безлюддя тривале? а він так дивиться на мене своїми очима такими, і я починаю розуміти, що бачить крізь мене кудись наче далі, тобто бачить перед собою якусь іншу істоту, і що мене тут немає взагалі, тому він може робити зі мною все, що сам хоче, а не я. І от зараз почнуться маневри ці страшні, Боже. Оці каблуки знову, крики. Бо сказано "злочинець і жертва — як ключ і замочок", одне до одного підходять; ну, це такий ключик, до якого кожен стане замочком, хоче він того, чи ні, бо це злочинець захоче, а більш ніхто не знає, чого. Ну й одержала цю несподіванку. Де були попередження, — і от маю тепер третій, ніч посеред твого дня, який згортається тепер навколо місячним вибіленим коридором, абсолютний документальний варіант, коли чуєш знову цокіт своїх каблучків, а потім починаєш

розуміти, що це ти вже біжиш, і ти чуєш стукіт, наче не ти, а хтось хоче достукатися до тебе.

Я вмить упізнала цей дивовижний звук, коли до мене в кабінет отак якось не по-своєму постукано, я одчиняю тоді двері і бачу охайного такого, ну, асоціативно він нагадує диктора з телебачення, гумориста такого. Руденький такий, майже русявий, біла сорочечка, весь сам чистесенький, краваточка, гарно підстрижений, живий такий, очі приємні, блакитні, активний, гарно, стильно вбраний.

І заходить з хлопчиком, височеньким таким, років чотирнадцять, я на хлопчика тоді так мигцем, бо він якось був наче не тут.

— Добрий день, — каже старший, — до кого тут звернутись?

Каже такою мовою, такою українською свідомою.

— Я слухаю вас, — кажу йому й називаю себе.

Він одразу починає викладати плакати такі

друковані, схеми, з портретами діячів, ну, й починає про те, що він такий волинянин, патріот, що треба рухати націю, що треба інакше формувати свідомість, тобто не інакше, а так, як було колись; ну я слухаю, бо ззовні дуже приємний такий, як картинка, такий бадьорий, очей не одведеш.

— Ну, я формую нову українську еліту й мені потрібна допомога вашого музею.

— Чому саме нашого?

— Тому що Лесі Українки.

І так поважно озирається на свого хлопчика, той виймає папери, де стоять під проектами схвальні підписи наших відомих академіків, усіх шанованих юдей, і в хлопчика так якось дивно рухається обличчя, що наче це він, і не він.

— Це мій син Лесь.

Хлопчик на якусь мить став наче трохи інший знов, невловимо так, і чоловік до сина поважно так звертається:

— Ось ми з сином робимо цю програму, яка має освітити шлях, тобто поки що нас небагато.

Говорить логічно, активно так, фонетика бездоганна.

— Я слухаю вас, — кажу.

— Освіта, бачте, в нас хибна, от ми застосували іншу з сином, — шановно киває в його бік, — їздимо, влаштовуємо, показуємо, заохочуємо людей, пробиваємо культурний дух народу, розумієте?

Киває він мені на аркуші з бланками, печатками, відомими підписами. Що я спочатку дивлюся і не врубуюся, до чого він хилить.

— То в чому суть? — питаю.

— Суть нової освіти, що ми граємося в образи, усталені в нашій духовності, і розвиваємо їх далі, але вже не на папері, а в житті, розумієте? Лише в такий спосіб можна поновити нашу деформовану духовність — продовжити здобутки, але в буквальному сенсі. Ми, так би мовити, з сином

Лесем, — шановливий кивок до хлопця, — якби втілюємо, сказати б, граємося в

"Лісову пісню".

Западає пауза, під час якої я намагаюся не дивитися на сина, а той цілком спокійно сприймає мене.

— Як? — знову питаюся.

— Я — "Дядько Лев", — каже добродій і потім киває на сина, — а він — "Лукаш", і за цим принципом ми продовжуємо всі взаємостосунки. Наприклад, якби в "Лісовій пісні" зв'язок між нами двома не увірвався в сюжеті, то невідомо, якби склалося далі духовне життя і доля цього персонажа, розумієте? Якби не урвався вплив Лева, то все б склалося на користь правдивої ситуації, а не хибної, ясно?

В цей час на обличчя Леся-Лукаша набігає новий вираз, лише я не можу уявити, який. І я чую, як починаю питати його, а чим я можу тут допомогти, і наче крізь воду чую, як він відповідає, що Музей Лесі Українки саме й існує для того, аби впроваджувати в життя ідеї Лесі Українки, а не лише зберігати, консервувати їх; і наші всі погляди починають перехресуватися, і я ніяк не можу збагнути, в якій я тут ролі — Мавки чи Килини? І я починаю підсвідомо відчувати вибір, який я маю здійснити одразу, рефлекторно, я, середньоарифметична українка. І яку участь я братиму в усіх їхніх наступних заходах, тут у мене вже починає відбуватися входження, і разом з тим починає виникати бажання покликати сюди когось зі старших науковців і спихнути на них цю концепцію; і починаю озиратися на двері, щоб учепитися в них зором і спробувати вийти, покликати, аби хтось розібрався в цих принципах, і починаю бачити, як Лукаш одразу виймає ніжно сопілку таку дерев'яну, але яку я раніше не бачила навіть в музеях — усю вирізану такими орнаментами ромбічними і хвилястими, і підносить до вуст, і музики я не чую, а бачу її: я стою перед ними обома, а коли озираюся, то позаду бачу того чувака, який потроху підсовується до мене з-за берез, автоматично дивиться, такий, не кримінального геть вигляду, але з яким одразу алея перетворюється на нічний блискучий тунель з вимитим запахом формаліну; і я маю чухрати по ній, як на дистанції, і ніхто не скаже, чи добіжу, а тут поруч грає ніжними пальцями на сопілці хлопчик, а тато його схвально, шанобливо так киває влад музиці. Це як той слизький ключ марно повертається в замкові музею, так і мій мозок не може ні за що зачепитись; я озираюся і бачу на лиці чувака корч, і він, дивлячись крізь мене, рушає до мене рішучо; що я, притиснувшись до сумочки, кидаюся не вперед, а проломом між тими двома, розштовхнула батька з сином; і я так швидко зачесала, так на грані бігу, а там ліворуч різко за кущем починається головний проспект такий для прогулянок; біжу і думаю, ну ж, зараза, де ж я помру? І тут я бачу, що вибігаю з фільму жахів — ідуть повно бабців якихось, діти бігають, повно різних милих старих і молодих людей, туди, — звідтіля, де лише маніяк і бідна жінка; а тут повно ходять всі такі розслаблені сонечком, натуральна містика, дивовижна містика, тобто все виписане життям, навколо малеча, пенсіонери різні, я вас люблю, Боже, як я їх люблю за це, фінтілі-шмінтілі, кульки надимні, вереск, писк буття, пташки, траса вирує, як артерія, чувака я вже не відчуваю, люди, як я люблю вас таких, і всі спокійні такі, в пляжному настрої, тут ніхто нікого не боїться — тут взагалі не про це. А я з пекла видралась; а тут

уже пішли потоки життя суцільного, райські кущі, тут вже інший вимір пішов, тут уже не для маніяків, інший потік пішов, і я подумала:

— Вискочила.

Зеленаве

Чому в автобусі? Чіпляються просто тут, незважаючи ні на швидкість, ні на кондуктора. Ні, не до мене. Ну, на мене ніколи не зважають, на людину, яка, власне, іде пастиись. Отак, по дорозі на роботу, щоб і на ній було чого перехопити, бо там не напасешся.

— Та відчепіться! — зойкнула дівчина.

Її звук відскочив від лискуcho поголеної потилиці кривдника. Якою бритвою він користувався? Вона ідеально імітувала алопізм, і це дуже дивно було бачити на голові геть не старого молодика. Джинси мав занадто розкішні, як про лисину. Весь автобус відскакував, заломлювався в ній би досконало, якби не складки над шиєю. Вони, саме вони викликали огиду в дівчини, що вона висмикнула в типа свою руку й вискочила на тій зупинці, що й я.

Це було помилкою. Бо той тип також.

Позаяк тут стояло ще кілька чоловіків, то я з майже спокійною душею подалася геть. За дерева, за кущі, бо часу мала обмаль. Зате багацько кропиви, яку мала увібгати в не меншого кулька. Отак бери ножичком, отако пальчиком придави, кусь і в кульочка.

Жалива стояла тут, мов мініатюрний сосновий ліс, це якщо відволіктися і окинути образним оком плантацію. Дивуючи не кількістю, а тим, що чомусь зараз ніхто не хоче практично користатися з цього дива. Може, тому, що всі тепер прагнуть пепсі-коли?

Тут мені здалося, що наче щось поруч гукнуло чи крикнуло. Це якщо ударом в живіт чийогось вигука припинити. Однак навколишній затишок хутко поглинув це відчуття.

Чи то дощів не було, чи навпаки, надощило, що кропива виявилася не по сезону лютою. Довелося одягати рукавичку, яка уповільнювала процес. Який же зручний цей набуток цивілізації, що просто в кульку, стуливши його, можна натоптати цих жал і ще трохи згори наддати. В епоху авітамінозу чому я одна така розумна? Що на шару можна такого борщу наварити, якого ніяка інша зелень не надолужить. Заповітна галявинко, жаль, я не всю тебе можу з'їсти.

Міркуючи про те, яка я розумна, я наскубла великого поліетиленового мішка під саму зав'язку. Частину посічу на салат просто на роботі, там у мене прихована невеличка пляшечка з олією. Отак соли, отак жуй і не нада ніяких бананів. Бо скільки можна в обідню перерву чайком давитися?

Проминувши кущі, я наштовхнулася на композицію. Скульптурну б, якби один компонент її не рухався. Якби вранішнє сонце наочно обрисом не окреслювало це видиво, то я би сприйняла його за примару: заломивши дівчину навколішки, бридкий

лисий тип вершив з нею акта, ірреальність якого засвідчувалася цілковитою залякнутістю дівчини, а ще джинсами негідника, яких, власних, він полінувався, спустивши, бодай переступити.

Я влякла не менше. Рухалася лише думка: певно люди на зупинці, які там були, усі й посідали в автобуса. Тоді, як ми з нього вийшли, я цього типа недооцінила, а тепер мусіла бачити, як заголена спина його ворушилася звивами татуювання. Насолоди йому додавало надто те, що він заломив жертві обидві руки і тепер міг керувати, повертати, як йому охочіше. Хоча його дії складали враження для нього самого, що то наче й не він. Це цікавий засіб відсторонитися від власної совісті, занадто уповільнивши секс. Найдивовижніше, що це передається, ще мить — і я залегко відчула цілковиту відсутність себе в цій ситуації.

Пам'ятаю, що перша думка хапати його за голу спину й одтягувати геть видалася мені за огидну. Позаяк іншої не спало, я цілком автоматично натягнула на його лисину кулька з кропивою. По самі плечі вдалося лише, коли лягнула по мішковій згорі. За мить до всіх нас трьох повернулася реальність. Не знаю, що він відчув. Однак, коли завершав, то йому від болю забракло навіть скинути з голови. Він виступив з трусів, переступив штані і, хитаючись, чудом вберіг рівновагу. Дивно, як це йому вдалося, адже скісне сонячне проміння вихопило кілька смуг сперми, що з нього вилетіла. Наштовхнувся на стовбура і вдячно прилинув до нього, виючи до деревини.

... Перше, що їй вдалося промовити в автобусі, було:

— Я. Боюся.

Її рука, яку я гладила, ще й досі була нашорошена гусячою шкірою. Її була такого ж холоду, через якого я не могла проштовхнутися:

— Та годі, та чого боятися? Все скінчилося, ось ми зараз вийдемо, поп'єм гарячого чайку...

— Він. Дожене.

Я стиснула їй зап'ястя:

— От чого-чого, а цього не буде ніколи.

Нарешті вона підняла до мене очі:

— Дожене.

— Ні, люба.

І я показала їй речового доказу своїх слів. Це були ті само паскудні чоловічі джинси.

— Без них — чи далеко він побіжить?

Чи можна сказати, що я їх вкрала? Напевне, що ні. Це була проста компенсація за втраченого кулька вітамінів.

Афтер его

— Ти що мелеш? — прокинулися очі чергової по станції.

— Я? Мелю?

—Ну.

Перший раз в житті вона почула правду, і от... Жінка, повз яку проходять мільйони облич, — мусила б хоч вона збагнути, що моє єдине.

— От взять футбол...

Ми були на самоті біля ескалатора, тому вона удавала, що слухає.

... Хто, хто знає, яка команда переможе? Це я, я — отже я; і що я роблю? Щоразу йду на стадіон дізнатися, це не так, мене жене азарт, але найбільше хвилює: а може, я, нарешті, помилюся? Бодай хоч раз не вгадати, не вигадати, не передбачити, пробачити гравцям, а також невідомо кому, хто все для мене вигadaв.

— Хто вигadaв і футбол — це ж саме якийсь, а не інший же ідіот перший штовхнув кулю ногою,

не знаючи, чим це для людства кінчиться — велетенською грою...

— Ну й що?

— ... Де мужність і чесність всесвіту змагаються в кожному чоловіку.

Та і всіх навколо — і хто як: шахрайством, романтикою, математикою — однак ніхто не переможе ні мене, ні мого передбачення. Бо той, хто дозволив вигадати футбол, той вигadaв для нього мене. Я не певен, що в день мого народження, бо тоді з'явився геть простий, зовсім інший чоловічок, і якби хтось поставив на тоталізаторі, що з того виросте — пророк чи телепень, той програв би двічі. Слава Богу, діти не пам'ятають свого народження, бо вони цього не обирають, а він їх, ясна річ, і починає обирати, або уникають; перебираючи їх, бавлячись, діти викликають радість у близьких, чи неймовірне роздратування — і от вже починають виважувати результати діянь, тут вони нерозкрито скасовують талант.

Вона, чергова й уніформована, кволо удала з себе матір.

Тут починається громадянин, істота, яка радіє лише з того, що є. Починаються нескінченні загравання з самим собою стосовно буття, допоки воно не почне загравати з тобою, ваблячи результатами зусиль; доки всі люди на Землі не долучаються до твоєї гри, й кожен з них, найвіддаленіший, а таки вплине на твій особистий, так званий, розвиток.

Це, наприклад, як усі триста телеканалів брешуть, але про одну подію, а ти обираєш правду, знаючи, який канал у який бік бреше.

Вичленовуючи різницю — неомильно обираєш істину. От що таке плюралізм; коли в нас його не було, ми ж мали, кажуть, лише єдину версію. І вірили у яку завгодно іншу лише тому, що вона була не така. А тепер вони усі — інакші, окрім хіба тієї, якою, власне, є ти. І ти щоразу обираєш себе, зіштовхуючи лобами інші. Це б можна порівняти з надто ускладненим кросвордом, але гам в перехрестях виникають невідомі, приховані літери, з яких постануть незнані, але найпевніші слова — а тут перетинаються одразу мільярди людських доль, які стоять за примітивним фактажем світових подій.

Ні. Нас бентежать і приваблюють ускладнені варіанти: "На думку поважних експертів та консультативних комісій, вам, можливо, од зміни тиску та магнітних полів

захочеться спати"... "Позаяк планета Нептун вийшла навпроти Сатурна, то ви, якщо за гороскопом Водограй, то краще кохайтесь сьогодні зі Скорпіонками. Або "ось альфаритми, які ми розраховали для вас, — зважте на них хоч трішечки, і, можливо, вам сьогодні поталанить у бізнесі". Однак ніхто з нас ніколи не зважав на найголовніше — на особистість астролога. Хто він такий за гороскопом?

Сільські ворожки, ті завжди чесні — вони обов'язково користуються замовляннями, які геть незрозумілі принципово: "Ходила я по горах, по долинах, носила я горщика на вилах..." Тобто в таких конструкціях кожен, хто напружено слухає, здобуває, власне, лише себе самого, бо висновок із такої високої поезії конче залежить лише од вибору пацієнта.

— Ти що верзеш? — злякалася дівчина-чергова, просто, по-людському, хоча й була в уніформі.

А що я сказав? Лише що кожна людина живе ціною власного самогубства — оточена електрострумом, газом, водою — це в кожній хаті! Не кажучи вже поза хатою — з Чорнобилями, хімією; а чого варті армійські й спецслужбівські угруповання?

— Та ти п'яний.

— Я? — здивувався, демонструючи граничну тверезість, на яку лише здатен. Власне, з цього моменту все й почалося, — шлях у провидці, бо вся ця історія біля турнікету в метро відбувалася ще за часи мого "афтер его".

Забачивши ці зусилля, вона красномовно піднесла до рота міні-рацію з явним наміром викликати ментуру.

— Все, йду, аріведерчі, — найрівнішими кроками рушив я.

Бо тут головне от що: в хрещатицьке метро є ще три входи, отже, треба, щоби ментура не сполошилася в інших двох. Правда, чергувати їй лишилося недовго, до закриття кілька хвилин, — тільки-но я про них подумав, як відчув, що зараз мій міхур лусне, він, гад, був завмер, дослухаючись моїх теревенів з уніформованою красунею. І от, альтернатива: вивільнити його чи запізнитися на останній потяг?

Намагання прикидатися тверезим одібрало силу. Ще я біг вниз ескалатором, по інерції стримуючи його, бо він теж був прикидався тверезим, і сечовий міхур, аби його впустили зі мною в метро.

Ставши скраю платформи, я відчув, що краще зроблю тут, аніж у вагоні, бо там гади не зробили жодного туалету, як би це личило за гороскопом. На пероні, чемно одвернувшись спиною, я вигідно замаскувався, дасть Бог — і струмись затулю, якщо не надто широко розставляти ноги.

Пустив цівку, наче в прірву. З першого полегшення все перетворилося на стоп-кадр: вибух, вихор бризок і блискавок навколо.

Картинка почала розпадатися, дійсність заворушилася, поволі перетворюючись на лікарняну палату. Кілька медиків неприховано зраділи, а інші, з такими квадратовими валізами, дуже схожими на переносні холодильники, — навпаки, мало не виматюкалися, глянули на годинники, плюнули й подались геть.

— Ну, ти дав! — сміялися ті, що лишилися.

— Я? Дав? — поволі приходив я до тями.

— А хто ж? — повільно зазирає мені в зіниці сивий медик, досконало сивий, як і халат на ньому. — Людина в комі по закону може лежати на апаратах місяць.

— А далі що?

— А далі апарати відмикають.

— Вимикають? Чому? — озираюся боксом.

— Бо мозкова речовина в пацієнта перероджується, от чому. І "зондеркоманда", — кивнув він на двері, які зачинилися за гуртом невдоволених людей, — ріже красавця на запчастини. На тебе, блін, вже черга стояла.

— На мене? — я намагався не втратити свідомість.

— На тебе, красавець, ти ж класний, нирки, печінка. А очі, які в тебе гарні очі, — сміявся старий. — Да, красавець, розпатрали б тебе.

— За що? — не міг повірити я.

— Щоб не сцяв у метро. Чесні ж люди сцють біля нього, — зігнав він посмішку.

Всі дивились на мене уважно, що поволі обличчя їхні серйознішали.

— Місяць? — намагався рахувати я. — Який місяць?

— Місяць тому ти попівся на фазу, — мацав мені пульса сивоголовий. Якби я був поетом, порівняв би його зі святим Петром. — Тебе шваркнуло, і от ти тут, ми тебе оживляли. А ти, це, не оживлявся.

"Навіщо їм брехати? — думав я. — Вигадувати про цілий місяць?" І так напружився, що почала повертатися стоп-картинка: застиглий рій бризок і блискавок навколо.

Про всяк випадок я злякався і прогнав їх, неначе мух, з очей.

— Да, а кажуть, що коматозні нічого не тямлять. А цей, фокуснік, ну-ну... як наче відчув, що його будуть одключать, — хитала головою бальзаківська жіночка, швидко записуючи щось у стоса документів. — Го-го. Ще би п'ять хвилин, і тютю...

Сесію я здавав на відмінно. І хоча був як у ваті, це мені не заважало. Навпаки, завдяки їй я вчив один-однісінький квиток і спокійно витягав саме його. Поділитися такою радістю я не міг, бо всі на мене, реанімованого, й так позирали перелякано. Єдино, на чому я мало не проколовся — точно вгадував, хто з друзів яку оцінку отримає.

— Шаман! — лютилася староста Танька, несподівано схопивши трояка з історії філософії. А це була єдина в нас особа, яка виступала, що нам на курсі бракує саме теоретичних знань. — Знав і не попередив?

— Я ж попередив. Я ж казав, що трояк буде, — намагався не сміятися, бо кілька навколо не стрималися, адже до старост специфічне ставлення: їх люблять, але заздрять за посаду.

— Ну, як ти такий шаман, то на скільки я перездам?

— Теж на трояка, — одразу, не подумавши, ляпнув я.

І не помилився.

Відтоді життя моє змінилось — вже на підході до інституту стояла купка студентів, кожен притискав до серця хабаря, наче надію на відмінну оцінку. А я їм роздавав свої,

і, чесно кажу, робив це незалежно від розмірів "гонорару". Просто всі вони, як і земля під ногами, як і дерева, споруди інституту, всі стали для мене рідними, я б навіть сказав, моїми; так само, як і я відчував себе їхнім. Лише я посилював це. І мені все ставало ясно: без зусилля називав кожному оцінку, так само байдуже кидав до рюкзака подарунки. І, не побоюся зізнатись, щиро шкодував про швидкий кінець сесії, а з нею й несподіваних прибутків.

— Скотина, — гарні очі Таньки несподівано блиснули люттю. Очі старости! — Ось. — Тицьнула вона мені заліковку.

— Що? — зробив я найневинніші, як про шамана, очі.

— Перездала, — налягаючи на приголосні, промовила вона.

Я розгорнув і побачив трояка.

— Ну?

— Ти знав, ти знав, і не сказав?

— Я й сказав, — одводив я провину. Слава Богу, поруч кілька колег підтвердили.

Правда, остерігався гніву не старости, а Петра, її бойфренда. Здоровенний і веселий парубок, він міг легко й весело зіпсувати здоров'я.

— Таню, — тихенько почав я, — Таню, Таню, це не я ставив тобі оцінку, ясно? Не я.

До неї повільно дійшло, однак додало люті:

— Щоб тебе ще раз током вдарило!

Рвонула з рук заліковку, повернулась і пішла. Я дивився в її гарну спину, і поволі доходила правда.

... Спалах іскор і бризок! — лише стоп-кадр, який зафіксувався, й більш нічого.

А що за тим кадром, який розтягнувся на місяць?

Єдине, що тут тішило: я передбачив, що бойфренд Петро вже ніколи мене не зачепить, це вже я наперед знав.

Весілля вони готували одразу після сесії, щоби друзі не роз'їхались, і, правду сказати, йти туди не хотілось. Чому? Просто не хотілося і квит, от в лом було. Я ще не знав, і навіть коли Танька подзвонила і сказала, налягаючи на інтонації, властиві старості:

— Ти ж прийдеш?

Неначе на семінар з філософії.

Родичі в Петра виявились занадто багатими. Й з інтервалом у п'ятнадцять хвилин, зупиняючи музику, дарували на великих тацях чималі грошові конверти, а тамада, ретельно зазираючи в список, проголошував прізвище й цифру.

Наші кавеєнщики хильнули добряче, тому подалися в підсобку, швиденько нарізали газет, обклавши двома доларовими купюрами, й обклеїли акцизними стрічками од шампанського. І цей, завтовшки з цеглину, пакунок винесли під фанфари молодят:

— А однокурсники, — оголосив тамада, — вручають молодят на довге й щасливе життя од усього курсу. — Тут він спітнів і двічі перевів очі від папірця свого до товстенної пачки "грошей". — Дарують... двісті тисяч доларів.

Все втихло. Особливо найбагатші родичі. Навіть музиканти — так і не брязнули в

інструменти.

Таня й Петро, знімаючи, озирали родичів, потім тацю з купюрами, які не лізли б до жодного конверта, як до жодного глузду; потім однокурсників. Ті, як належить кавецьким, суворо й урочисто заціпили лиця. Обнесли столи, щоби кожен сахнувся вперше в житті од такої купи грошей.

— А чого? — шарудів папірцем тамада, шукаючи слів, яких там не було. — Нові часи настали. — Піт і літери з прізвищами потрібних людей застидали йому очі. — Нові часи й нові порядки, й нові подарунки. Нехай же молодята на ці гроші куплять собі нову квартиру й щасливо...

Вир аплодисментів заглушив його, зрушивши закуски до рота, оркестр полегшено врізав, все покотилось далі.

Я ще міг дременути, однак не піддався передчуттям, бо не окреслив їх, так би мовити. Міг чкурнути й перед танцями, але не зробив цього.

Прокляття могло відступитись? Де там — наречена жбурнула через плече черевика, і як наші дівчата не кинулись ловити, він влучив просто мені в лоба. Весілля покотилося зо сміху, певно, пика в мене була геть дурніша, аніж личило в кавецькій.

І перший же танок нареченої вхопив мене, огортаючи спалахами весільної фати:

— Ти, зараза, — шепотіла Танька, — ти скажеш мені.

— Що скажу? — не розумів я, але ватне відчуття вже огортало.

— От що нас з Петром чекає?

— Чекає? — намагався я вивільнитися з коматозного стану.

— Що нас чекає в майбутньому, ну, як ми жити будемо, і ти скажеш, зараза, ну?

П'яні наречені мають ту особливість, що пальці в них, навіть тримаючи фату, дуже цупкі, весільний манікюр втинався мені в плечі, вальс обертав усе навколо, однак голова паморочилася не од цього.

"Ну навіщо я посцяв на рейки?" — мало вголос не зірвалося в мене, тому що поза серпанком фати я виразно побачив геть іншу тканину.

— Не знаю, — прагнув прошепотіти я.

Однак пальці впивалися дужче:

— Ти знаєш, ти знаєш, зараза, — наполягала вона.

— Ні, ні, — клявся я. Це було однаково, як роздерти акцизні стрічки, розпечатати гроші й показати їй, щасливій, лиш купу нарізаних газетних статейок, які, щільно стиснуті, розпорошені, а однаково розсипалися на цілком певний пас'янс. — Ні, ні, — каявся я, — не скажу, не знаю.

Навіть після того я міг би дременути. Ну, скажімо, пославшись на шлунок. Та й, зрештою, їм не до мене було, бо сесія, знесиливши їх, дуже легко піддавала алкоголеві.

— Так скажеш? — наштотхнувся я спиною на Петра.

Позаяк він вже години зо три був не бойфрендом, голос його бринів наказово. А рука владно лягла мені на інше плече. Танька очима додавала йому рішучості, і я злякався.

— Ну? — вимагала вона компенсації за ту злощасну трійку з філософії.

Коматозний стан підступився впритул, пас'янси з газетних вирізок пхалися в очі, і я, щоб не впасти, прошепотів:

— Бачу тебе, бачу на столі, — тицьнув я пальцем Петра.

— Якому ще, блін, столі? — весело насторожився він.

— Такому, великому, там тебе, накритого тканиною, білою.

Видав я все, що міг.

Він так невідомо реготнув, що врятував мене од неприємності. Але не Таньку:

— Коли? — встигла вчепитися вона.

— Через тиждень, — видихнув швидше я, аби звільнитись од вати, тканини, манікюру, серпанку, весілля. — Я благаю тебе, переходь вулицю обережно, — намагався одбредатись.

Бо, певно, сам не розумів, які це столи, на яких накривають тканиною, доки не почув, що через тиждень Петро, вискочивши в кіоск, підлетів під авто п'яного джипа — той несподівано з місця газонув заднім ходом, сука.

Танька божеволіла. Доки не пригадала. Я ледве одбився од неї, однак вона стала розумнішою, знайшла арматурину і, загорнувши її в газету, сховалася під сходами. Хто б їй підказав, що я знав про її мету? Коли вона кинулась, ухилився, залізняка, ляснувши об сходи, одсушила її руки.

— Уб'ю! — верещала вона. — Уб'ю суку!

Що вона могла ще казати? "Сука", "сучара", "падло"... чого ніяк не розуміли сусіди, одтягуючи її.

— Падло! Це ти, ти! Ух! Знав!

Тепер вже розумію, що таки знав. Вата розступилася, і я збагнув, що моє нове уміння — не фокуси, чи, скажімо, збіг обставин, чи там якісь угадування. Чи...

Жити далі, жити з цього, й непогано, а казати всім, що все почалося з того, як тебе вдарила блискавка.

— Де?

— В Стоунхенджі (на Говерлі... біля Тадж-Махалу...)

Скільки людей робили це в метро на кабель? Став хто пророком?

Невідомо, одне лиш я дізнався напевне: спосіб подачі струму в метрополітені змінили на інший, геть безпечний.

Кролі поїдять

Засмальцьований світанок поволі всотувався в Тоньку, доки вона не прокинулася і побачила себе на тому ставку з тою ж вудкою, порожньою, як і уві сні.

Хоч би плотвина наклюнулася, міркувала дівчина, бо кролів рано різати, вони ще не доросли. Чому вони так не ростуть?

Тонька підмостила мішки з травою під зручніший бік і перезакинула поплавок, намагаючись думкою проникнути в глибини, де так багато поживи ховалося од гачка. Намагалася думати не про сковороду з олією з рибою, такою, в тісті, ця боротьба

дозволяла їй бодай не глянути на далекий так званий пляж, зроблений кількома самосвалами піску та чудернацьким грибком, привезеним із району перед виборами.

— Виборами! — люто пригадала вона, чим вони для неї скінчилися, тут автоматично спрацював дівочий самозахист, навертаючи її на сон, бо, доки сонце не зійшло, в нього ще був якийсь шанс.

Далекі відгавки не дали. Потім почулася гикавка міліційного "бобіка", який змагався з неякісним пальним, але сон відлетів не від цього, обступивши колом, п'яні дядьки штовхали її один до одного, не даючи впасти, здираючи по черзі одягу.

Спогад увірвався тим же "бобіком", бо той, остаточно чхнувши, вглух. Водій непевно ступив на пляж і почав нетверезо роздягатися, однак форма не піддавалася куцим пальцям, які не піддавалися хазяїну, бо це вже був не руль, а гудзики.

— З яких гульок його несе? — міркувала Тонька, побачивши далекі труси з губною помадою на них, так, що навіть одкдала вудку.

Той намагався переступити галіфе, топчучи їх щосили, сміючись до них, висмикуючись, впавши на лікті. Важко було упізнати його не у формі.

— Посажу, конфіскую, — сміявся він, погрожуючи штаням куцим неслухняним пальцем, доки не звільнився з них, і, голо похитуючись, рушив до води, вона кволо підсвітила його, і Тонька упізнала. Особливо коли той од футболів з піску розбиту пляшку, котра лежала тут з бозна-яких часів, і обережно ступив у хитку воду.

Пляшка була імпортна і тому гарно різала брезент, перше, що Тонька побачила крізь проріху в кабіні, — це кілька пластикових каламутних сулій, рука сама потяглася, відкрутила одну, і в ніс вступив тяжкий, як похмілля, дух підробленого бензину.

Борис Іванович випірнув і подивувався, переплутавши, звідки сходить сонце, бо воно ніколи не робило цього з боку пляжу, це напевне. Тверезість поволі входила в нього не од навколишньої води, а од того, що чоловік збагнув: то так ясно палає на березі його "бобік".

Село теж збагнуло про пожежу, і кинулося до неї хто з чим міг, воно бачило, як од машини раз у раз одскакує голий її міліціонер, бо там, усередині, часто вибухали патрони.

Тонька не встигала дивуватися, чому село порожнє, вона хекала, вона дотягла мішок до паркану, розв'язала і викотила звідти з трави першу сулію. Міліційний відділок, зроблений ще до війни з розкуркуленої хати, похмуро чекав, доки брязнув шибкою, й відчув, як разом з розбитим склом досередини заструмував, задзеленчав бензин.

Побачивши нову заграву з чорним димом, село з відрами кинулося од ставка туди, де вкручувалася в небо нескінченним вогнем міліційна споруда.

Тонька мчала городами в протилежний бік, мішок, перекинутий через плече відбулькувався ізсередини сулією. Упавши під штакетини, вона побачила крізь них, як Борисиха, хутко розперезавши фартух, кинулася з подвір'я за малим Петьком, що вже біг на пожежу:

— Мамо, мамо, тато голить!

Собака перелякано гавкав у спину і не давав чути, про що кричить дитина.

Тонька підсунулася під стіну й подивувалася, яка вона велика, мабуть, найбільша з тутешніх. Вкинувши сулію, насилу залізла й сама, чортihnувшись, на високе вікно. Задивувавшись на люстру й на те, яка вона висока, дівчина пригадала, що Борис Іванович задарма купив три конфісковані обійстя, розібрав будинки і змурував оцей палац. Блукаючи кімнатами, вона дивувалася на добро, скільки його тут як про трьох мешканців. Доки не побачила себе в розкішному трюмо, там були відбиття, які обступили дівчину колом, як тоді, на пляжі п'яні дядьки. Ну чому тоді, коли вони приїхали на "бобіку", вона не збрала свої манатки? Спершу вони, святкуючи, лише дивились на неї, як вона засмагала на піску. Потім збагнула, що Борис Іванович робить рвучкі рухи до неї, запрошуючи до гурту. Вона встала і хотіла втекти, але погляд її упав до розстелених на піску наїдків, вона побачила дива, яких не бувало навіть у райцентрі, очі почали бігати від яства до яства, вона й незчулася, як підійшла, її посадовили на ту ж скатертину. Видерлася вона лише один раз, але гості, обступивши колом, штовхали її один до одного через наїдки, регочучи, наче вона волейбольний м'яч, а не людина; вона одразу збагнула, що то за гра, однак щоразу не вірила, що то може трапитися насправді.

... Й не отямилася, плюнула на трюмо, пляж звідти зник ураз, швидко знайшла на кухні балона з газом, подивувало, що схожий чимось на ту сулію, лише куцїший і не прозорий.

Одхекалася лише біля вудки. Підхопила мішок кошеної трави під зручний бік, думаючи про кролів, чи їстимуть вони, адже туди вступив бензиновий дух.

За її спиною поставали три нескінченні дими, рвучись під небо, тріскотнява пожеж перекривала й людський лемент, аякже, вогонь міг перекинутися. Тонька підняла з води поплавок, потім витягла порожній гачок, на якого вловився пролиск вранішнього сонця.

Ідея незримого авта

— Життя змушує жити, — думав Вович. — Хіба це життя? Машини вистачає на один виїзд, це життя, якщо длубаєшся з ходовою довше, ніж на ній їздиш, еге, награвуєш, еге, хтось запізнюється на свято і трапиться щедрий? Всі гади на метро кинулись, аякже, завірюха, єдине добре, що світлофори заліпило, і котися собі, куди хочеш. Однак навіть такі думки не грїли, і Вович вирішив, що на сьогодні досить і неквапом завернув додому, вона зійшла з хідника рвучко, очі вперті в небо, сяйнув у фарі фанатичний блакитний спалах очей, тріск тіла об капот, дригнула ногами так, що зблиснула чорною смужечкою трусів, одкинута в кучугуру; Вович вискочив, хапав під неживі гомілки, а перед очима ще дригалися ноги з чорними трусиками, тягнув у салон, не знаючи — везти до лікарні чи в ярок, бо яка правда, хто доведе? Отой сніг, що котиться з неба, чи світлофор, осліплений ним, якщо єдиний свідок, що од удару перетворилася на речовий доказ? Він сів, узявся, стиснув кермо, щоби прийти до тям,

і не одразу відчув, як йому жарко стало. Навколо ані душі, він знову виліз із кабіни, розстібнув куртку, знайшов там серце, потер, озирнув вікна, вони всі, передноворічні, світилися або ялинкою, або таким же телевизором. Вович додав до цього зблиск цигарки і з першим димом втягнув думку про те, як гівняно кінчається старий рік.

— У ярк, — майже вголос сказав він.

Прогазував і подерся лисими шинами проти

льоду, тискаючи на педалі, як на велосипеді, з такими ж матюками.

— Огогой, — відгукнулося ззаду, і лише за другим разом він збагнув, що труп ожив. Струснувши фарбованими світлими кучерями, жінка оддмухнула їх зі своїх блакитних очей і сказала:

— Це ж нада бути такою дуροю.

— Ну да, — прокахикнув недавню цигарку він, — треба ж, дамочко, хоч якось правила руху виконувать.

— Я не про те, — простогнала вона, — я про життя.

Однак в кабіні перегаром не війнуло, і Вович вирішив, що вона має резон.

— Да, життя, воно, да, — отак сказав він, бо не зміг уголос сформулювати свої попередні думки про пасажирів, які поховалися у метро.

— Закурить, — попросило життя позад нього, і він, не озираючись, подав пачку.

— Прикурить, — додало воно і довго не могло влучити в електрозапальничку.

— Там попільничка є, — кивнув на дверцята він.

— Ого, та тут стільки класних бичків, — зраділо воно, — класно живеш.

— То од пасажирів, — пояснив він і збагнув, що виправдовується. — Забирай усі, мені не жалко.

Почув, як вона там шкрябнула нігтями, а потім, як у стереоефектах, полізла в попільничку навпроти.

— А куди ми, блін, ідемо? — почала обтрушувати шубку.

— Це філософське питання, — відповів Вович, йому вже ставало цікаво, а не страшно.

— Ага, філософське, бо в мене бабок нема, — занепокоїлася вона, але, не почувши відповіді, заспокоїлася; затягнулася, так, що навіть потім уважно глянула на цигарку.

— Ясно, філософське, бо яке ж іще, це ж треба додуматись, під машину кидатись.

Вович загальмував.

— Кидатись? — ще раз в очах злетіла постать, дригнувши білими ногами там, де не було чулків, і влучила в сніговий замет. — Треба було б у метро стрибать, — перемкнув він на низьку швидкість, бо вирішив, що його розігрують.

— Ага, в метро, розігналась, там стіко народу, і щоби потім кожне пальцем тикало. Ти не повіриш, я вже була тут замерзла ждять, блін, доки хто проїде.

— Машини не ходять?

— Ні, зупиняються, путана, думають. Як тут жить? Вона ще раз уважно оглянула цигарку і потягнула. Потім заходилася обмацувати себе, дослухавшись дотиків.

— О, ліфон порвався, — скрушно зітхнула.

Він почав думати, що то за слово, "ліфон",

аж доки наважився зиркнути на неї крізь дзеркальце — одкинулася так, що показала край чулків, однак хутко засмикнулася. Лише раз, коли поверталася боком, застогнала, бо садно на стегні відлунилося болем. Засміялася, закашлялася димом:

— Ну, це вже гаплик, як це я додумалась? Нормальна. І не каліка, чого, його, питається, ще нада? Ну он же каліки і то живуть. Ну? Так не, додумалась, дура. Спасибі, що тормознув, а то б про що ми зараз говорили? — куцо реготнула вона.

— Ти в натурі? — не вірив Вович.

— А то ж як. Да, закрутило життя. От тіко хотіла з ним порвать, а тепер про це навіть смішно вспомнить. У тебе хіба такого не бувало?

Вович їхав і думав про те, що все його вільне од ремонту життя йде на гранування. І чим далі, то більше треба запчастин, а іномарок розвелось стільки, що за ними не вженешся. А що буде далі?

— Мовчиш? Ти ким робиш?

— Шофером я роблю.

— Де?

— В самого себе, — буркнув він, бо на мить йому здалось: він в снігову заметіль кидається під колеса авта, де за кермом сидить така блондинка.

— Да, буває, — видихнула вона з димом, і тут машину потягло боком; Вович надав газу, колеса люто крутилися, доки не влучили в порожній каналізаційний люк, машина надсадно смикнулася й захлинулася. Фанатичний погляд фар вихопив горішні гілки. Вович зітхнув і вимкнув їх світло.

— Да, — сказала вона ще раз.

— Що — "да"?

— Ну, в смислі ями. Отак живеш і не знаєш, де тебе чекає.

Сніг лагідно припадав до вікон, і, здавалося, було чутно, як він це робить. Вович пригадав, що недопив термоса, наляв чаю.

— Да, отак раз — і все навпаки, — затягнулася вона й засьорбнула. — Повний комфорт, — потягнулася вона.

Вович засміявся, бо уявив, яка в нього тепер ходова, і як тепер добиратись до гаража; він взяв у неї чай, засьорбнув ідіотські думки, а натомість зосередився на її панчохах, крізь які тьмяніли недоречні в темряві ноги, його рука вже торкалася їх, а він ще про це не знав, тобто не вірив їм, пальцям, аж коли вона одклала в попільничку цигарку і повільно долонькою згори натиснула на його руку, тоді він здобув дотик, і перший же поцілунок влучив у уста, відчувши, як вони швидко дихають, і хоча обидва заплуталися в шубці, та хутко знайшлися знову, і перекособочена машина охопила їх обіймами, накопилася, гадаючи; чи то пасажирка зойкає через забите стегно, чи, може, од того, що забула про нього.

Він отямився од того, що плаче, доки не збагнув, що то не його, а її сльози, і ніжно пальчиками утер, шкодуючи, що не зробив це поцілунком, тому сльози ринули з неї так, що вона ледве встигала говорити:

— Дура я, огой, дура.

А він переконував її, що це не так, а вона шепотіла: "ти ж нічого не знаєш", йому хотілося сказати, що знає все, однак боявся, що прозвучить банально.

Сніг сипався, додаючи тиші, і здавалося, салон злітає вгору; нарешті це помітила і вона, засміялася крізь сльози.

Старий рік скінчився разом з чаєм. Підсунувши кілька ломак під колесо, він надав газу, так, що авто потроху посунулося з пастки і майже видряпалося, коли вона зненацька запитала:

— А куди ми ідемо?

Вович про це не думав, а коли почав міркувати, колесо знову посунуло назад.

— Ну, "куди"... Можна, наприклад, в лікарню.

— У лікарню? Під Новий рік?

— Нехай подивляться.

— Що подивляться?

— Ну, рентген там, чи що, — мимрив далі Вович.

— Рентген! — болісно скрикнула вона. — Я? Я кидалася під машину, щоб мене потім у рентген везли?

І, вискочивши в завірюху, зникла.

Біловщук

Я давно казав, що Мунк пацан. Проти одного двірника з Пітерської номер вісім, бо він був лисий, але конопатий навіть там. Тому він був геть жовтий, як морквина.

Особливо руки, бо він ними збирав старі речі, а потім переминав, сушив, сортував. Тоді не було секунд хенду, а лише "старії вещь" — ходили тоді дворами такі крикуни й скуповували. Потім в провінцію продавали? Невідомо, бо вони й там скуповували весь непотріб.

— Старії вещь! — кричали вони з вулиці, й наш рудий двірник усе одразу їм виносив, не торгуючись.

Бо він був німий; ми знали, що це не так, раз на рік він міг сказати два-три заповітні слова.

Часто ми робили все, аби вони в нього злетіли з вуст, але ніколи нам цього не вдавалось. Бо він навіть не матюкався, що було заведено серед двірників; навколо тоді їх було дуже багато й жодного на це не треба було провокувати, вони самі провокували кого завгодно своїм матом.

Бо серед них повно було й бандитів. Морока кожному з них була навчити своєму ремеслу когось іншого. Бо бандитизм увесь був підконтрольний криміналітету. І треба було когось пристосувати, а потім примусити робити собі на користь.

— Де він хова золото? — питали вони нас, менших.

І ми одразу були винуваті, бо не знали. Бандити за це довго мучили нас мовчанкою; ми були певні, що кожен з них має багацько цікавих життєвих епізодів. Але вони

виймали лише крихти з них — чудернацьку запальничку у вигляді чобітка, або екзотичного портсигара з зішкрябаним орлом, царським чи фашистським. В них була історія у вигляді мундштуків, завжди із набірної пластмаси, порядок кольорів — це був певний шифр, й ми знали, що такі мають бути й ручки фінок. Але фінки показували у особливих випадках, це треба було дуже вислужитись; постояти, наприклад, на шухері, доки вони курять, багатозначно так і повільно, загадково посміхаючись до цигарок:

— То де золото?

Вони мали підозру, що він ховає його глибоко в смітті, але їм за статусом не личило в ньому длубатись. І тому вони удавали, що прагнуть інших ^ємниць, важливих, якими володіють рецидивісти, а не прості бандити.

Нам було соромно, бо наш двірник розбирав руїни, спалені сараї, отже він знав, де люди ховають коштовності — інакше чого б це длубався з ломом цілісінький день? А головне, чого б він увесь вік мовчав?

Вони всі хотіли бути не простими бандитами, а рецидивістами, але для цього треба було сідати в тюрму. Сідати вони не хотіли, і тому казали:

— Вовко, лізь!

Чесно скажу, що страху в мене перед крадіжкою не було, бо за мною стояла сила-силенна людей, які вже курили із портсигарів. Боявся я не її, а рудого двірника, найбільше тоді, коли він сідав у затінку, вивалював з мішка старе взуття, брав звідти і голіруч залегко оддирав підметки. Я уявляв, що буде зі мною, бо я навіть не черевик.

— А він не жид? — питалися бандити.

Дійсно, він був занадто рудий як про слов'янина. Про жидів я знав, що це такі пташки, яких повнісінько в нашій дворі; вже згодом, вирости, я довідався, що то горобці.

— А ти, Біловщук, не жид? — питалися бандити.

— Ні, — відказував я.

— Тоді лізь.

Бо тут часто переселяли, і покидалися цілі бараки, або й цілі блоки, і там лишалося усілякого, цілими поверхами виселяли. І, ясно, усе те, що приховано з-перед війни — евакуації, окупації — по старих житлах, ясно, було золота повно. І хто знав? Ясно хто.

Бо він нікого у свою мусорку не пускав, ніхто й разу не бачив, що там робиться, бо такого замка він начепив, що навіть на гаражі в дяді Шури був менший — а, між іншим, то було державне авто і мусіло берегтися як зіниця ока.

Ми довго вираховували двірника й довго вибирали день, в якому ми поховалися за парканом, аби двірник міг спокійно піти пообідать.

І от мене підсаджують з тилу до вікна, бо мені було п'ять років і я міг пролізти, де жоден уловник не зможе. То нічого, що головатий, просто я дуже кучерявий, а голова залегко пройшла повз чуприну. Усе інше вони теж проштовхнули, а самі поховались за паркан — стояти гуртом на шухері.

Я увійшов туди. В мусорці в нього виявилось чистіше, ніж по деяких хатах; все стояло прибране, підметене й окремо лежало сміття, окремо речі, так, що навіть

окремо підошви од черевиків; мене вразило, що вони, одідрані, світили переважно не цвяхами, а такими кілочками дерев'яними. Хто б повірив, що черевики цілі епохи на такому можуть триматись?

Я насилу пригадав про золото. Ясно, що воно було десь тут — інакше чого б він так ретельно прибирав?

Єдино, чого він не зміг подолати в цім храмі, це пахощів, — вони смерділи всі зразу, й дуже дивними були в сонячних променях, повітрі. Лише було геть неясно, де шукати скарб, тому я вибрав найбільшого бака і засунув руки.

І в цей час речі відчули господаря. З'явився нечутно, однак влучив у промінь, і все одразу стало золотим, що, не озираючись, я знав: він стоїть за спиною.

Я не озирнувся, а закричав щосили, бо уявив, що буде зі мною, коли він візьме мене однією рукою за чуба, а іншою за плечі, й ніякі дерев'яні гвіздочки мене не втримають, не завадять одірвати залегко, як і належить усьому, що тут підпадало під сортирування.

Бандити, зачувши, умить урвали п'яти разом із шухером.

Вікна всі в дворі од зойку розчахнулись, мешканці не розуміли крику, адже війни давно нема...

А я зрозумів смерть; цей рудий на мене дивився, як усі глухі, які не розуміють крику; його дивував вираз обличчя, він жував, додивляючись, як одна його стара річ в баку раптом ожила й тріпоче.

Його лице знову не означало нічого, саме тому ми всі його й боялися, бо ніколи не вгадаєш, що в нього на думці; а для мене цей його погляд, аніякий, означав лише одне: я вже знав, я вже бачив, як б'ються глухонімі, вони не чують благань, а гатять, як у тісто.

Я дивився проти сонця на веснянкувате руде обличчя, і його подив додавав мені страху. Я кричав ще дужче, а він однаково нічого не робив і не чув, і міг через це мені зробити все.

Він покинув жувати і витяг мене на подвір'я й тут побачив, як усі вікна вирячилися на нього. І вмить ошкірились проти нього, півбудинку вже й вискочило. Блатних же не було, щоб пояснити, що насправді трапилось. А люди чують і бачать, як зі смітника рудий виводить дитину.

Тоді я збагнув, що ніхто його не порятує. Мовчазного, чужого тут морквяного чоловіка, до якого ставляться усі, як до асенізатора, хто наважився тягати за руку кучерявого законного мешканця Біловщука. Один я знав, що замість убити мене він просто взяв і вивів надвір — але поміж нас стояв нелюдський крик.

Я швидко збагнув, як це зробити: я почав пісять.

Спершу засміялися бабусі, бо ми тут у дворі багато їм шкоди завдавали, їм було приємно, нарешті, побачити одного такого, який принаймні зараз таким не є.

А за старенькими й усі інші, хто повискакували надвір, бо калюжка більшала.

Я щосили її робив, навіть тоді, коли перестали кричати, зупинитися я не міг. Доки й він не посміхнувся.

Полудень. Літо. Він сміється, а я пісяю. До того в нього ніколи на рудому обличчі не було аніякого виразу. Це був перший.

Слово любов

Крапало на гіпофіз цілий день, я це помітив, уже приїхавши на кінцеву — ясно, що там ніхто не ждав, коли раптом далеко за мокрими кущами побачив білу постать, яка мигичила на лавочці.

— Хто це такий ідіот, як я?

В школі такого самого не існувало й здавна, а тут побачив дівчину, зачіска її досконаліша за парик, тобто мжичка не пошкодила. Вона встала, й з удаваної радості я збагнув, що теж не впізнала. Хоча пройшло п'ять років, однак контактні лінзи в нас замінили окуляри, а особливо спотворював пам'ять одяг, для нас, колишніх, недоступний. Невпізнання тривало мить, цілу мить, аби радість зустрічі стала убивчою. "Людка чи Мілка?" — мижичило в голові; так мало часу пройшло, а вже забулося найголовніше.

— Людка! — писнув я.

— Тільки! — заверещала вона.

"А може, Мілка?" — лякнувся я обох імен, однак щасливо пригадав їх, бо вони були — Людмила.

Ми втрапили в обійми й крутилися, мотляючи кульки з харчами, і тут я відчув полегкість, що ніхто не прийшов на зустріч, адже призначену задалеку, далі, далі, аніж куцих п'ять років. Бо спина в неї виявилася надто легкою для такої пружності, тобто вік пішов на користь. Так, ідея гарна — зустрітися класом в ювілей і відзначити його на катері. Однак коли по телефону розписували, хто які харчі купить, вже відчувалася теперішня мжичка — не сказати б, холодна, але якась вогка. Тут я ще встиг подумати, що ніколи не торкався Людки, навіть на випускному вечорі примудрився не потанцювати з нею. Чому? Це була велика загадка для такого великого мудька, як я.

— А я думаю, ну якого ще одного дурня принесе сюди? — верещала вона, одхекавшись од першої радості.

Так, щось єднало нас, наприклад, відсутність парасольок, свою я не взяв принципово, щоб віднадити дощ.

— А я думаю, — посміхалася вона, — от візьму зонтик — і обов'язково дощ піде. Тому й не взяла, ну?

Вмить скисла, узрівши, що я теж без парасольки — обгорнув її курткою й легко, несподівано сказав:

— Любов моя, — мало не засміявся.

Бовкнув найдурнішим зі своїх голосів — наче вона могла знати про мою таємну любов у 8-му класі, якою я любив її аж по 9-й — про це не здогадувався навіть класний керівник, викладач фізкультури. Незважаючи на ці обставини, спина її раптом обм'якла. Тут я, мудько, згадав, що нікому не освідчувався в коханні, навіть жартома.

Вже вирішив пояснити про злощасний 8-й клас, коли відчув її губи. Якби міг думати, то здивувався, адже прилинати, тримаючи кульки під тісною курткою, — річ неможлива — де ж вони взялися, губи, котрі виявилися швидшими за просту правду, що вони цілують?

Загалом, мудьки — це такі люди, які спершу все мають спланувати, а потім вимагати, щоб саме так і відбувалось. Бо тут відчув, що кульки попадали — як це могло взагалі статись? Тобто значно пізніше пригадав, чи кульки пригадали?

Добре, що ми на них не сіли й не розквецяли харч — а куди б поскладали всю нашу одіж? Чому не робили цього в 9-му, 10-му, 11-му класах, не кажучи про 8-й? Якби міг думати, то вирішив: вона така само мудьоха. Хоч у неї було хворе серце, вона вперто ходила на фізкультуру, аби такий я міг, затамувавши погляд, бачити, як вона, наприклад, закидає баскетбольного м'яча. Досконаліше за будь-якого хлопця. Чого ті м'ячі коштували, знала лише мама та дільничий лікар. Навіть наш класний керівник не знав, бо якось облапав її у підсобці. Не сподівався, що вона виявиться дужою, навіть без крику сама видерлась, і це я помітив, як вона потім хапалась за валідол. Валідол! У 8-му класі...

Він вважав себе Сковородою, навчав про єднання з природою й проводив уроки фізкультури надворі. Що хтось не втримався і кинув з коридору вогнегасника, на жаль, влучив лише в спину, однак фізорг втратив свідомість. Правда, не назавжди. Винуватого не знайшли, бо тим хтось був я.

Вона знала! Вона знала й про це, бо була точнісінько такою мудьохою, адже це вона, єдина, з якою я не перекинувся жодним словом у 8-му, особливо після вогнегасника. Після якого фізкультурник взагалі покинув лапати, навіть завучиху, математичку — та ходила люта, червона, за що одразу погіршила йому розклад.

Себто кохання було таємне, а жертви — явними.

— Скажи, — шепотіла вона.

— Любов моя, — і це виявилось не важче, аніж жбурнути балона.

Що влучив одразу, це відчув потім, тобто трохи краще, аніж вона баскетбольним м'ячем, і щосили не вірив, що вже відбувається, триває, мамо рідна, й не потребує аніяких страхів там, підготовок і такого іншого, як годиться в людей, тобто наче ми коханці вже сто років, а не кількох хвилин чи секунд.

Я націлявся, правда, йому в лисину, тому мудькові, шкільному керівникові 8-го Б, а зараз ми влучили, наче робили це з випускного вечора, навіть досконаліше, я маю на увазі, що коли їхали на непотрібний ювілей, то вже знали, що він лише на нас двох; бо були створені, певно, одне для одного, тому й лякалися, шукали все життя перший раз щоразу лише таких, з ким би це було проблемою, зате можна справедливо долати праведні перешкоди й безконечно випробовувати почуття. Зрештою, якщо почуття треба випробовувати — чи почуття вони взагалі? Про випробування нам товмачило все навколо, навіть шкільні програми, не кажучи про вузівські, які були ще дужче.

Це тому, що навколо всі — мудьки, не кажучи про мудьох, й не вірили: проблем не існує ніяких, однак треба змарнувати півжиття, цілісіньких п'ять років, аби дійшло. І

як? На мокрій лавочці, яка раптом побачила на собі таких же голих ідіотів, які хутко встигали, не марнуючись на поцілунки — для них — місце поза кущами. Навіть у будь-яку маршрутку, чи й у катер можна вдвох влізти, не кажучи про метро, й цілуватися, скіко влізе — ні в кого не викличе зауважень, адже вони не потребують додаткових квитків.

А тут потребували, бо лавочка встигла сохнути швидше, аніж мокла, швидше, аніж ми встигали, вона знала, що якби й стояла на Північному полюсі, то однаково б розпашілася, й навіть і там лякнулася всіма дошками своїми, бо стільки дурості накопичилось за час, а, особливо, що залегко можна було чекати аж наступного ювілею, такого, щоб знову цілий клас не з'явився на зустріч. Рівняний клас, ми й тоді були не дуже дружні, тому завжди програвали чемпіонат з баскетболу, незважаючи на всі переваги: керівник же в нас — фізкультурник. Особливо програвали після балону, то цей різновид спорту в нас взагалі занепав. Не тому, що покинула великий спорт центрофорвардка, а тому, що вчитель навіть глянути в її бік остерігався, бо хтось жбурляв балони точніше, аніж вона м'ячі.

— Скажи, — кусалася вона.

— Любов моя.

Белькотів однозначно, не витрачався на складніші звуки, яких я не вживав.

Катер не приходив і не приходив, а я збагнув, чому вона, сильна, хворіла колись на серце, бо, окрім фізкультурника, ніхто не розумів, чого вона й сама не розуміла, де вже про нас, школярів, які, відомо, дозрівали повільніше, аніж школярки. Особливо природжені баскетболістки, які стояли на фізкультурі першими по зросту, що лише аж в 9-му класі поступилися хлопцям. Та й вищими ми не стали розумнішими — змінилася ціла епоха, і всі довготелесо думали про майбутнє життя, а не про теперішнє.

Це добре, що вчасно по всіх школах замінили старі вогнегасники на нові, втричі менші. Інакше б він, убивши викладача, міг убити й святі почуття, дуже несміливі серед школярів.

— Навіщо ти взяла парика? — нарешті запитав я, коли ми перший раз одхекались.

— Я знала, тобі завжди подобались блондинки.

Вона знала! Якщо я цього не знав. Які блондинки, коли кращого волосся не існує, аніж каштанове, я все життя лише шукав такого. Добре — що перука, добре — що не перефарбувалася, що б я робив, розминувшись з таким розкішним кольором? Вологим таким, найніжнішим.

— Ой, а де він? — лапнулася вона голови.

— Ексібіціоністи вкрали.

— Хто?

— Або вуаєристи, — нарешті зблиснув інтелектом.

Якого мені завжди бракувало у 8-му класі. Адже це лише зараз вийшли словники, які мають усі відповідні терміни.

Доки вона шукала цигарку, я одягнув на себе її білу перуку.

— Або транссексуали, — засміялася вона так, що вдавилася першим димом.

І слава Богу, бо картинка виявилася б ще смішнішою: двоє голих під дощиком сидять на лавці, одягнуті лише у цигарковий дим.

— А хто це, екс... ну, ці самі?

— Це такі мудьки, які підглядають за такими мудьками, як ми, — огорнув я її курточкою. — Однак в дощ — вони відпочивають.

Бо вони не були дурніші за катера.

— Жаль, — скинула вона курточку.

— Ти їх жалієш? — перехопив я цигарку.

— Жаль, що ніхто не бачить. Бо от я — не вірю, сама собі не вірю, розумієш?

Вона мала рацію. Я також не вірив, усе довге життя це була проблема, з першого разу ніколи не виходило, а коли й виходило, то кепсько — тобто не так, як планував, а тут, слава Всевишньому, продумать не встиг. Отож слід було перевірити принципи, бо під рукою було таке тіло, яке вчасно покинуло баскетбол, особливо там, де були білі смужки, такі яскраві, що додавали досконалості засмазі навколо од моїх дотиків і дощу й торкатися безкарно можна було більше, ніж, наприклад би на випускному вальсі. Я б подумав, що багато можу розповісти, наприклад, правду про балон, однак поцілунок в її виявився кращий за цигарковий, без фільтру втягнув думки, на які багаті мудьки. Цигарка впала у перуку й засвистіла, однак їм було не до того, вони виявилися єдиними ексгібіціоністами, ладними засвідчити, що починалася ще одна правда, або, нарешті, шкільна історія, яка свого часу прогавила сама себе; тому поспішала, а раптом дощик скінчиться чи таки припреться колишній клас із безліччю своїх безіменних, змарнованих кохань, з ідіотською кількістю цікавих історій, лише не про любов, а про якусь там фізику з ботанікою, як, наприклад, налили в акваріум спирту, і що потім та нещасна жаба витворяла.

Капітан катеру дбайливо сканував матюками берегову лінію, хоча чудово знав, за такої погоди групі екскурсії мудьків зриваються. Звісно, він був старий і тому вживав цю, вочевидь, застарілу лексику — так чи інак вона була вже не про нас. Бо які ж ми мудьки? Зізнаюся, правда, зблиснула дум очка така, піти й добряче прокататися катером; однак на ньому, головне, не було ніяких кушів.

Секс і кенгуру

Це все проклята фотографія, слава Богу, що уряд її заборонив і оддав увесь український фоторинок закордонним фірмам. Однак, незважаючи на це, мій козел не підкорився та продовжував робити чорно-білі фотки, ну?

— Тому що чорно-біла — це справжнє мистецтво, вона концептуальна, розумієш? А не ота кольорова профанація, яку друкують автоматично корейці. Автоматично! Хто з нормальних людей може з таким погодитися?

Найстрашніше для сімейного життя, що знайшлося в Києві ще кілька козлів із серйозних людей, які беруть і замовляють моему козлу серію фото з архітектурою, і він витер пилюку зі свого допотопного фотоапарата й щез у відрядження. Так далеко він

вишукував примхливі, якісь унікальні споруди, що я, нарешті, змогла сісти біля підвіконня, підперти рукою голову і підбити підсумки нашим почуттям.

— Ти не так мене збуджуєш! — обурювався він, коли я його збуджувала. — Ну хто тепер це так робить? — сердився він. — Хто тепер так це робить?

— А як?

— Ти хіба не бачила фільм "Секс і кенгуру"?

Дійсно, як це я могла прогавити фільм про тих сумчастих, і про те, як вони збуджують двоногих.

— Сумками, чи що? — намагалася запитати я.

— Що "сумками"?

— Сумками збуджувати треба? — зажурено дивилася я на свій живіт і навіть помацала там, де сумка була відсутня.

— Боже, яка ти в мене дурна, — одвертався він до стіни, хутко й обурено засинаючи.

Боже, скільки років я його якимось збуджувала, а тепер виявилося, що то була помилка. Не так збуджувала — а ти мене так, як треба, кохав?

І Інна, й Іра, і дві Олі переконували, що в нього хтось є, з ким він регулярно дивиться сексуальні передачі з "Циклу тварин". А потім під отим екраном впроваджує в життя. Наче в нас у хаті нема такого ж телевізора з такими ж програмами і з таким же гарненьким килимком під тумбочкою.

— Бо інакше, як же він може збуджуватися за допомогою далеких австралійських ссавців? — авторитетно доводила Інна, бо навіть одного разу була активісткою товариства захисту тварин. — Ясно, що зраджує.

— Там живуть бушмени, і вони весь час щось новеньке вигадують. Особливо в сезон посухи, коли їм робити нічого. І кенгуру навколо стрибають, їм теж робити нічого. Отак і доходять якимось згоди.

— З бушменами?

— Ну, вони ж дикуни. В них же телевізорів нема. Що там у них у голові робиться невідомо, а особливо, що не в голові, — замріялася Оля.

Бо вона знала, де на глобусі є Австралія. Її чоловік ходив у географічний "Клуб Гея" і переконував усіх, що Гея — це давньогрецька Богиня Землі, наче ми всі такі дурні й не розуміємо, що таке "Клуб Гея". Ольга ніколи, навіть після третьої філіжанки кави, не зізнавалася, як вона збуджує чоловіка.

— Ніколи, ніколи не чула про фільм "Секс і кенгуру", — одразу провокувала вона нас на манівці, коли ми збиралися в мене на кухні поговорити про нове взуття Таїсії Повалій.

Яке там взуття! Словом, ми вирішили, що мій мене зраджує за допомогою аборигенок.

Бо іду я в маршрутці, яка рвучко гальмувала весь час, що один вірменин двічі на мене впав. Так вдало, що роздер об сумочку брову.

Потім виявилося, що він азербайджанець, який весь час казав, що вірменин, це

коли я його завела додому йодом мазати брови, але ми чомусь до цього не дійшли, бо поки я намагалася влучити в брову, ми влучилися губами. Не знаю, чи дивився він фільм про кенгуру, але цілувався він значно краще. Не встигла я його збудити, як він почав раніше, ніж я, як ми здирали одержу і падали в ліжку після того, як почали, не пам'ятаю, це дуже дивно, бо пам'ять в мене завжди дуже хороша, як світ перекинувся, коли я отямилася і побачила, що я на ньому верхи й насилу перекинула світ назад, і тоді, слава Богу, пам'ять до мене на мить повернулася, щоби потім зникнути назавжди кудись, далі за Австралію. Мені здається, якби аборигени нас таких узріли, то вони б серйозно переглянули свої погляди на кенгуру.

Що я просто змушена була наступного дня бігти в крамницю по найдорожчу каву, викликати Інну, Іру й обох Ольг, щоб за їхньою допомогою відновити хоч щось із вірменської події. Після першої кави Інна вирішила:

— Якщо чоловікам розбивати іноді голову, то вони щось зможуть вигадать.

— Бити, бити, починаючи з лівої брови, — сказала Іра, бо вона працювала методисткою.

— Дійсно! Чому це ми весь час мусимо вигадувати щось новеньке? Нехай вони хоч раз напружаться... Розбити усі їхні собачі голови, — не вгавала Інна.

— Бити, доки не стануть кенгурами! — постановили обидві Ольги.

Отже, якось ми разом, кава по каві, почали реставрувати того маршрутного вірменина, і навіть пригадали, яке в нього ім'я, і воно раптом виявилось азербайджанським. Збагнули навіть, як він мене перекинув і з чого почав, ще пару деяких позицій вдалося відновити; вже коли дійшли до того святого моменту, коли я опинилася, нарешті, на ньому згори, щось на кухні несподівано рипнуло.

Ми завмерли.

Бо дверцята кладовки повільно розчинилися, і звідтіля постав, тримаючи в руці мокру папірчину, мій законний чоловік. Він, виявляється, весь цей час друкував там свої ідіотські чорно-білі фотографії з такою ж концептуальною архітектурою.

Жодна фотографія на планеті Земля не змогла би передати, який повільний вираз був на його обличчі, він тільки розводив руками, намагаючись казати, але з пальців йому крапали розчини і заважали говорити. Правда, лице в нього витяглося довше, аніж в кенгуру. Він ішов з ним до мене, німо тіпаючи архітектурою.

Словом, подруги перекинули каву і зникли.

Словом, треба повністю заборонити фотографію, особливо чорно-білу. А також і всі кладовки на планеті Земля.

Станіславський

— Вони цілуються, як вони це можуть делать? Канешно, артистам многе позволяється, но це ж не шутки, якщо пойнять, шо в неї муж там є, діті, і ув його сімн'я. І от вони цілуютьця на ввесь екран і всі ж це бачать, га?

Ліжко виявилось трьохсекційне, і Вітьок на кожній з них себе прокляв, що

погодився допомагати, адже він не для цього сюди найнявся, однак чомусь штатні працівники "Відіум-студіум" не виявили аніякого ентузіазму. Тому що у вихідний? Коли вони з водієм затягли першу секцію в офіс, збагнув, чому— адже всі столи перенесли в сусідній кабінет, а тут робили павільйон, тобто діагонально затягували в марлю два кутки. Замість одхекатися, водій заторохкотів:

— Нехай би делали з поцілуями комбінірувані зйомки, так ні, я визнавав, вони ніколи цього не роблять, економлять, кажуть. На надписях не економлять, а тіки на цілуях. Був би я в тої актрисулі 158 мужем, я б її, суку, убив після першої от такой зйомки, убий мене Бог.

— Так їх розлучають.

— Кого?

— Ну, артистів. Дають їм розвод. От вони одцілюються, а потім уже назад женяться, по своїх сім'ях.

— Ти не бре?

— Я не бре, я ж сам актор, — збрехав Вітьок.

Вони тягнули другу секцію, і він збагнув, адже може спітніти, і що тоді? Як грати роль, душу ж тут нема, це факт, дай Боже, щоби хоч який туалет.

На першій секції сиділа вже дівчина, і шофер почав її зганяти, нарікаючи, що "обсеруть, тоді шо?", тобто Вітьок устиг заховався в сусідній кабінет, витягнув цигарку і димом перевів подих. З шоферських вигуків за стіною поставало, що ліжко, взате в мебльованому салоні напрокат, там, де "Відіум" позичив і рулона серпанкової тканини, тобто шофер усе це тимчасово украв на вихідний день, й метушливо остерігався пошкоджень.

Вітько заховався за шафу, переcheкав, доки водій з матюками і новими помічниками посунув униз по третю секцію. До кімнати зайшла та сама білявка і скромненько притулилася на тумбу. Скромненько не виходило, бо мала потужну сідницю.

"Мабуть, спортсменка, — подумав він, — мабуть, ковзання".

Бо за його уявою, саме в льодовому спринті мають бути такі м'язи.

"Ну, не штангістка ж", — озирнув він її тонке зап'ястя, до якого би пасував якийсь єгипетський браслет зі сканню і ланцюжками, тому що шкіра була смаглява і матова, сказати б — мармурова, якби мармур умів бути смаглявим.

— І ніякої фізіології, — наказав режисер, але не акторам, а операторам.

Цих також було двоє, і вони пишалися, що знімання буде багатокамерним.

"Мабуть, теж студенти", — подумав Вітьок, бо був уже голий. Це він особливо відчув, коли побачив з-за дверей перелякані очі шофера.

Дівчина довго і роздягнуто одверталася, вдихала повітря, словом, соромилася.

"Це тому, що в неї великі груди. Мабуть, теж студентка", — подумав він без аніякої зловтіхи.

Бо на одбірковому конкурсі її не було, певно, затвердили в останню мить. Великий природній бюст має недолік на кінозніманні, бо він не селіконований, отже, коли

дівчина лягла на "альков", то груди трохи пластилися, і вона щосили хотіла вмотитися вище на подушках.

— Значить так, — не звертав на це уваги режисер, — цілуватись не довго, бо плівки на десять хвилин. І на камеру не працюють, мордами не торгують, навпаки, не забувають, що ви — дублери головних героїв.

"Каскадери", — водночас подумали він і вона.

Повмикалося світло, і Вітьок подивувався, які в неї зацьковані очі, йому полегшало, отже не стриптизерка, "з інституту фізкультури", — переконував він себе, хоча м'язи в неї від природи, це факт, ніяка фізкультура такі не зробить, "це наша наддніпрянська генетика, типу найбільших у світі чорноземів", — вирішив він, це тоді, коли він ще міг думати, одразу торкнувся її і почав швидко цілувати груди ще до команди "мотор-камера", щоби ті хоч трохи встигли напружитись, аби вона так не комплексувала стосовно об'ємів, "це якісь десять хвилин", — шепотів ніжно, заспокоював і відчув вдячність у її рвучких обіймах, вона швидко збагнула, що довге волосся зручніше, аби ховати за ним лице, коли перший поцілунок минувся, то обое відчули, що камери вже цокотять, сюрчать синхронними моторами, він почав розсовувати стегна і не повірив своїм долоням, не повірив стегнам, що вони такі теплі й пружні, і, коли вони розхилилися, з жахом усвідомив, що вона теж без трусів, "о, Боже, тільки не встань", тільки-но подумав він — і невдало, не встиг помолитись, аби вона схибила, як відчув під пальцями пуп'янки грудей, що несподівано швидко затверділи, "блін, навіщо? ти ж перелякана, о, Господи", відчував і відчував він.

Це як колись, ідіот, запросив учительку німецької танцювати на випускному і тоді теж не встиг попросити Господа, щоб не встав, а вийшло навпаки, і вчителька це відчула, як він не одсовувався в танго, та з неодмінним подивом дивилася, що він од злості кусав губи, свої, власні, не її ж, ну, тоді він був вмазаним, тепер на з'йомку навмисне прийшов навіть не поївши, щоб не повторити казус, але ж тут не танго, тут тісна сценографія, ноги міцно розведені, о, Господи, куди? тільки б не, Господи, одведи вбік, куди вбік? — мало не відповів той, бо зрадливо вковзнув, відчув теплий, вологий тиск, о, Боже, м'язи і тиск, "я не хотів", не встиг подумати: "я випадково", а відчув нігті на спині, знак не пристрасті, а розуміння, чи таки пристрасті, бо з неї злітав страх раніше, ніж з нього, особливо, коли вона прикрилася серпанком, це коли вона перекинула його на себе, зробила легко, невимушено, упитул, що він не спорснув, бо інакше б камери побачили фізіологію, а так вони не узрятъ, бо тут так тісно й не лише, щоби ще й камері вистачило, "яка розумна", Боже, і ці несамовиті м'язи, кавали зусиль, які розступалися, наслідуючи, і стискувалися, охоплювали, здійсмаючись, "це я стогну, чи вона?" не встигав думати, радіючи з її сили, якою подолала цих нездар навколо, кіношників, як вона вчепилася в його плечі, розгойдуючи трисекційний крадений альков, як вона розціпила раптом зуби і ніжно вчепилася губами в його поцілунок, "Господи, і за це платять гроші", він виштовхнув її коліна нагору, що вона, безпорадна, втратила рух, а надавав його, ухопивши за коліна, довершені, аби вхопитись, добре софіти сліплять, спалахи сйива світловою стіною одкинули павільйон, нехай же

об'єктиви ховаються од наших лиць, щосили сновигав її колінами, тягнучи, налягаючи, знаючи; вона відкинула голову, бо ізсередини її зараз пішов трепет, треба подовжувать, він дуже хотів її крику і тому щоразу приповільнював, і вона наздоганяла, надолужувала, "ще викорчує", — лякнувся зо двічі він, однак вона одхилялася і одкидалася, і це було щастя, досконале, як несподіване супердороге і недосяжне колись для них ліжко, напхане такими ж м'язами і взаємними поштовхами зусиль, додаючи здвоених; він обхопив її тканиною, тягнучи на себе, не даючи одійти, тягнув, тиснучи на коліна, щораз одштовхуючи, ліжко влучило, увійшло в чвал, надкидаючи знизу, даючи поштовх, упав, одпав у безвість софіт, бризнувши синьо.

— Блін, ламаєте! — волав шофер, але його, підпільного крадія, кілька разів не пустили в двері, бо режисер був на порозі, неначе боксерський тренер, неначе його вказівки про фініш хтось чує на сліпучому квадраті.

Гойдався офіс, калатав альков, кінокамери благали плівок, синхронно їх ковтнувши, заглинувши останні перфорації, добре, що ніхто, окрім них, цього не відчув, особливо Вітьок міг стримувати, а міг наддати, хто про це, окрім неї, ще тут знав? Хто, окрім неї, бо і та вже не вона, втрачаючи радість до руху, а лише до судомин, які перевершили, подужали тіло, одкинувши його безвісти, лише й змогли, що крикнути...

... Разом сміялися, одкинувши сльози щастя, тобто утерши їх одне з одного, закутавшись у рулонну марлію од сторонніх очей, обійнявшись уприутл, як у танго, провальсували в кабінет і зачинились.

Одягання їхнє було таке, вони жадібно утиналися очима в кожен клопоть тіла, який зникав під одягом.

Тут він зловив себе на думці, як це по-дурному прозвучить, коли він назве, наприклад, своє ім'я, або запитає про її; а потім подумав, що це не важливо, часу ж тепер безмір, що воно назветься, надійде саме по собі, вигадася для цього момент, тобто по-своєму перефразував відому сентенцію Віталія Кличка про нокаут.

Водій, вантажачи чергову секцію в пікап, мало не впустив її, забачивши: вони зі сміхом цілуються, вискочивши на вулицю.

Як вона довгенько потім любила згадувати:

— Пішли назавжди з малого кіно у найбільше.

Гудзик в нікуди

— Це ж не по нашому профілю, — кволо намагався одбредхатися я.

— Ти, Вадиме, дуже розумний. Все, що нам спускає райком, все по нашому, — казав заввідділом, тому що він мав партквитка, а я ні.

— Чому?

— Ти б хотів, аби нам це спустив горком? Дограємось.

Ясно, що зазначена проблема взагалі не має вирішення, якщо нами, архітекторами, хочуть її заткнуть.

— Ми ж не експлуатаційники, ми, бляха, високі уми, проектант, то чому ж ми...

— Тобі щось не ясно? — наказово grimнув шеф.

Я немічно взяв ті злочасні папірці, не підозрюючи навіть, яким чудом це все обернеться, ні, не для мене, а для райкому.

Дзвонив я довго. Бо це був будинок, де мешкало різне начальство, найцентровіший на Хрещатику, пародія на Кремль, лише зірка на ньому трохи більша; що лише перед цим виставляли тридцятиметрового Брежнєва, щороку домальовуючи йому нову зірку. Я тиснув пігулку дзвоника, бажаючи, щоби ці двері ніколи не відкрилися, а от коли вирішив радісно тікати звідти, вони рипнули і на порозі з'явився дідок, застарий навіть для власних років.

— Ну, ви заходьте, — одрубав він мені шлях, блиснувши занадто світлими очима, — ви таки заходьте, отут сідайте, ну, — він намацав стільця і спритно підсунув мені, — ви посидьте, а я трохи, знаєте, поперу. Я, знаєте ви, люблю попрати шкарпетки. А ви любите?

Я намагався знайти вірну відповідь, шукав її серед інших, але всі вони були не про шкарпетки.

— Я, хочете? Я, ну, й вам поперу.

— Ні, дякую, в мене чисті, — озирався я велетенською квартирою імперського планування, з вмонтованими у стіни різьбленими шафами, між якими недоречно компонувалася миска з мильною піною. Він намацав її і урочисто випростався.

— А от ви даремно, бо знаєте, хто мене навчив прати шкарпетки?

"Мафусаїл", — не встиг подумати я, як почув відповідь приголомшливішу:

— Ль-ль-єнін!

"Кранти", — подумав я. Особливо, коли побачив на вікні шворочку, там сушилося вже чимало попраних їх.

— Так-так, Ленін. А чому? А тому, молодий чоловіче, що мої батьки всі воювали на фронтах революції і мене ні на кого було залишити, знаєте, я тоді був дитиною; і от мене, ви повірите?

Беруть і поселяють куди? В Кремль, навколо ж вороги, і от мене там поселяють, і одразу ж на мене звернув увагу вождь, знаєте, бо він над усе любив дітей, ну? Ви хіба не вірите, що він любив дітей?

— Ні, ну що ви, — сказав я, наче він і мене любив.

— І от Ленін увесь свій вільний час віддавав мені, ну знаєте, учив прати шкарпетки, бо я маленький тоді був і не вмів. А він, знаєте, ну дуже любив, бо це — найкращий відпочинок, бо, ну, коли переш шкарпетки, то ні про що не думаєш. От спробуйте попрати брюки і вам доведеться думати, так? А шкарпетки — ні, не доведеться.

Я дивився, як він спритно це робить, і мимоволі подумав, що це від тих часів без упину.

— А потім приїхав з фронтів революції тато, він мене в Леніна, ну, забрав, але я вже навчився цій справі, вірите? Тато працював у чека, ну він був не простий чекіст, начальник, бо він їх усіх ненавидів. От ви повірите? Що отак ночами вставав, виходив на вулицю погулять, і де не побачить чекістів на фургоні, то зупиняв. Чекістів, знаєте,

він розстрілював, а людей випускав, і ще й досі багато хто з них вдячні йому за це.

Я автоматично озирнувся кутками і перевів тему:

— Тут до нас надійшла ваша скарга... — почав я і з жахом пригадав, що забув її прочитати, — про порушення норм освітлення, — зазирнув я до аркуша.

Він викрутив своє прання, не влучивши цією водою в миску.

— О, о, які ви оперативні, молодий чоловіче, — він намацав мотузку і почепив туди новий комплект на просушку. — Ці норми називаються в архітектурі солярійними, ну? А мені затулили всі вікна.

— Чим?

— Як чим? Брежнєвим.

Я визирнув у вікно і переконався.

— Поставили найбільший у світі плакат. І з ким? З Леніним? От скажіть ви мені, він із Леніним?

— Ні, — у тон відказав я.

— Ну правильно, ну з яким Леніном, ну хто він такий, так? Якщо в нього немає жодної зірки? Ну хто він такий порівняно з цим чемпіоном світу по медалях? Ну? Щоб йому ставити плакат перед моїми вікнами?

Запала пауза, яка могла вартувати мені свободи. Я мовчав. Бо думав, як же цю справу узять та перекинуть на службу сангігієни, чи пожежників, адже в них там мають бути якісь прилади, от нехай приїздить, міряють світло, порахують...

— От бачте, бо ви не знаєте. А чому? Бо ви не знаєте історії партії. А в історії партії, між іншим, не записано ніде, щоби цей, — він тицьнув пальцем, — Брежнєв хоч раз бачив Леніна? Не бачив? А я — бачив! То хто він такий, щоб закривать мені сонце?

Насолоджуючись логікою, він застиг, а я поволі помітив, що палець його вказує не на вікно, а на поруч. Це мене насторожило, однак він рвучко повернувся до мене і ми зустрілися очима. От-тоді то я збагнув, що він незрячий — досконала катаракта виїла йому обидва ока. Тому вони були сліпучо, пронизливо білі.

— А звідкіля ви знаєте, — почав обережно я, — що він стоїть за вашим вікном?

— Сусіди сказали. Вони знають, що я стою за правду. Бо, по-перше, ніхто не знає так історію партії, а по-друге, ніхто так не бачив Леніна, як я бачив, ну. Ну скажіть — а Брежнєв хоч раз Леніна бачив, га?

Я, архітектор, безпорадно озирався квартирою, саме вона, наочна, доводила, що таку можна отримати лише за великі заслуги, не інакше. Скажімо так, не кожен секретар райкому міг таку мати.

— Ви мовчите, ну? Ви, мабуть, думаєте, а навіщо сліпому сонце, так? — Слина бризнула в піну. — Так я вам скажу: кожен, навіть сліпий, має право на хорошу солярійність. Для всіх однакова, і для сліпих, і для зрячих. Де моє право на ультрафіолет, ну?

Кволо, без зненавиди думав я про тих, хто нацькував на цього партійного діда, що я опинився між ним і райкомом.

— Однакова! — погодився я.

— От! От!

Він налапав стіну, тоді підвіконня, потім шкарпетки на мотузці. Дивна річ, цей дотик одразу заспокоїв його. І він запитав тихо:

— Ви знаєте, а ви знаєте, од чого я осліп? Ну?

"Побачивши Леніна?" — мало не бовкнув я, тому запанувала мовчанка.

Фрагмент велетенського портрета оком, ні, не оком, а велетенським гудзиком затуляв шибку, цей дифузіон робив світло за вікном містичним, немов у оранжереї, а я думав про те, чи дозволить райком, наприклад, прорізати тканину саме навпроти вікон ветерана партії, аби заповнити квартиру реальним світлом?

— Не знаю, — чесно зізнався я.

— Я написав свою історію партії, ну...

— А... хіба можна?

— Я писав пісні, — зітхнув він.

Зависла пауза, яку я знову не знав чим порушити. Тому зашарудів його скаргами, нагадуючи про себе.

— Я написав так багато пісень, що мої очі не витримали. Мені ще батько казав, він казав мені: "ну не пиши ти так багато пісень, залиш щось іншим, ну?" А я писав і писав їх, бо ніхто інший не зміг додуматися про те, про що додумався я. Ну?

"Пересунути портрет? Хто наважиться?" — думав я, аби не говорити про пісні, бо якщо він почне зараз мені їх співати, то я теж, певно, осліпну.

— Люди здавна їх писали, — зітхав дідок, — але ніхто не здогадався перекласти на музику історію партії. Всю історію партії.

Я впустив папірці. І не наважувався їх піднімати.

"Де ж взяти стільки нот?" — осягав я.

Штовхаючи пальцями поперед себе незрячість, дідок спритно кинувся до шаф. Ухопивши навпомацки кілька тек зі стосів, він тицьнув мені їх на коліна — там були рельєфні клинописи; провівши по них пальцями, дідок урочисто видихнув:

— "Ленін — нетленен"... Ну, це вже про ленінський етап "Іскри", а ось, — він знову кинувся до полиць, — ні, це про Адама Сміта, ось! —

Він вихопив одну і притис. — Ось, первісний комунізм.

— А... музика? Ви її — теж?.. — намагався я тактовно подолати цю загадку.

— Музику — народ. Все, що краще ним написане, лягло на слова. Ось цей цикл, — він притис міцніше теку, — на мотив "Прощання слов'янки".

— А "На сопки Маньчжурії" у вас що? — діловито поцікавився я.

— Це коли партія була у підпіллі! — радісно вигукнув дідок і подався шукати відповідника.

Навіщо я бовкнув про "Маньчжурію?" Він почав виймати зошити, бігати пальцями, неначе піаніст, опуками знаків, я заворожено слідкував за цими вправними дотиками і мене, як архітектора, заворожувала думка, а яким робом це письмо створюється?

"Чимось на зразок контролерського компостера", — заспокоївся я нарешті.

— От тільки біда, ну? Нікому це не потрібно.

— Як це? Хто таке сказав?

— Сусіди. Скільки разів я намагався зобов'язати їх співати... Ну, хоч би одну оду, ну хоч би про три складові наукового комунізму. Не хочуть. А це ж на мотив "Чіо-чіо-сан", — зітхнув він. — Мабуть, тому, що вони не справжні.

— Хто? Сусіди?

— Несправжні комуністи.

І вперся незрячими зіницями туди, в простір, тобто в велетенського гудзика. В мене піднялася хвиля.

— Треба справжніх пошукать, — майже прошепотів я.

— Де? Де, молодий чоловіче? — недовіра боролася в його голосі зі сподіваннями.

— В райкомі, — видихнув я. — Організувати певний для цього день після роботи, щоби вони всі там збиралися і розучували. А як же?

— Не захотять. Ні, не будуть співати, — напружений голос свідчив, що надію він, попри ці слова, ще має.

— Захотять, — сказав я твердо. — Натисніть на них через горком — і захотять.

Тирлице

Оповідання було чотириноге, сиділо двома тулубами обабіч лавки, типової для автовокзалу, з одного боку дригало ногами:

— Він же приїхав із Рави Руської і його тут ніхто не знав. Приїхав, і характер в нього такий впертий, що м'яса не їсть, а лише вінігретанство. І нема нікого, щоб мене предупредіть, бо на вид він такий важний, раніше вчительом був, що я за нього вийшла заміж. А потім бачу — що таке: п'є. І я йому кажу:

— Давай якось починать прекращать.

А він мені:

— Я ж не п'яниця, я такий, що можу в будь-яку мить припинити.

— Ну й прекращай чи припиняй, як тобі зручніше, — кажу.

— Навіщо, — каже він, — як мені подобається, а як не буде, тоді й покину.

— Ти ж вінігретанець, чого ж ти собі водку дозволяєш, га? — кажу.

— Горілка — це ж не м'ясне, — отако відповідає.

Дійсно, думаю, ніде не сказано, що горілка — це скромне, бо коли Євангелія писалася, тоді ж горілки ще не було в ті хороші святі часи. Хитрий такий виявився, усе робив для того, "щоб не пустувати себе приймаком" — каже. Що вже почала пустувать себе приймачкою, оце.

Бува, стане отак на поріг, руки отак розведе, гірко так усміхнеться і скаже:

— Тирло.

— Що? — питаю я з хати, бо по-їхньому не розумію.

— Тирлице! — і цілий день ні пари з уст, хіба що піднесе до них стакан.

Но вже ж не розумію, що водка може нравиться безконечно, і кінця їй міри ж ніхто ще не взнав, щоб убідіцьця в цьому. Що вже почав опускацьця і в лічній житті,

наприклад, лягаємо, я пригорнуся, а він:

— Дай склянку.

Що я не зразу розумію, при чому тут вообще скло, а то в них, на Западній, так стакан називається.

— Навіщо? — питаю.

— Дать поштовх серцю.

Доки до мене дійшло, що це я повинна разом з поцілунками нюхати перегар, і повинна думати в цю мить лиш про одне: щоби поруч у тумбочці не забути поставити шкалик. До такої міри, що я вже починаю помічати, як у нього пропадає інтерес і тоді, коли він полупає толчок серця і починає продовжувати толкати серце, а не мене — безкінечно. Це мене починає сильно безпокоїти по причині того, що він вимагає толчка під час того посередині.

— Ти б якось через соломинку приспособився, чи що лі.

— Навіщо? Ти при своєму глузді, жінко?

— А ти подивися на Запад, у їх там усі водки крізь соломку п'ються.

— Навіщо?

— Щоб не розхлюпати, милий, Запад од нас, дікарей, тим і одлічається.

Ну ні, йому під час цього діла треба обов'язково зубами об гранчак цокати, а я повинна це все терпіти, що в результаті він розпився вже до такої міри, що вже ніяка водка йому не помагає.

— Водка що, — кажу, — вже не способствує?

— Так що? — огризається він. — Мені через твої примхи переходити на наркотики?

Отут я злякалася, бо мужики дураки і ще й таке впорять во ім'я любові, тому я давай бистренько, доки вогонь гасне, збирають гроші.

— Лягай, — кажу, — на лічення.

— На яке, бігме, "лічення?"

— На од анкоголізму.

— Алкоголік? Я?

— Головка од буя. Оно гроші насобирала, не ляжеш, піду й накуплю на них усіх імпортової собі косметики.

Він злякався і ліг.

Друге оповідання слухало, доки не задригало ногами з лавки, і перейшло майже на шепіт:

— Вони беруть, садовлять мого сина за стіл і починають вимагати од нього твір на тему "Як я був у казковій країні". Ну? Це в них називається вступний екзамен, це така вільна тема, неначе в дитсадок вступає людина, а не в вуз. Яка ж вільна, якщо таких тем взагалі на світі не буває. Але мій не розгубився і, піднявши руку, питає: "А можна я опишу, як я був недавно в Англії?" Вони пошепталися, а потім кажуть: "Можна, лише вигадай для Англії іншу назву". А самі одразу на нього зло зачали, бо це ж скільки літ далі Жмеринки не їздили, бо моя кровиночка їздила туди на олімпіаду, а коли виграв і всі там отак сидять з відкритими ротами, а потім ними питають: "Звідкіля в країні

третього світу такі знання?" "Вроджені", — каже він їм. Ну от, написав він, як їх там фантастично годували, і подає комісії. А вона йому й каже: "Ми ж просили тебе замінити назви країни Англія", а він каже: "Я й замінив на Великобританію". А ті двійку йому — раз...

— Він як злякався і ліг на кодировку. Приходить повністю вилічиний, вежливий, такий акуратний, з друзями вже не зустрічається, йому перед ними соромно, що він водку на дружину проміняв.

— Ну ти ж повинен розуміти, що якими б вони тобі друзями не були, а не постірають. І не заштопають, і не зварють, не кажучи вже про те, що, скажімо, цілуватимуть.

— Так, — вимушений погодитися він, — це напевне.

Тут приходять свята Паски, приходять родичі, сідаємо за стіл.

— Сій! — як раптом крикне він. — Не пий! — Хап мене за рюмку.

— Чого це я, — кажу так, і родичі цечують, — повинна не пити?

— Бо ж я не п'ю, — каже.

І всі на мене отак замерли упіврота з рюмочками. Ну що тут робить?

— Яке ти право маєш мені сміти забороняти? — кажу я голосно. — Святий же в людей, все-таки. Я ж не яка-небудь алкоголичка, щоб мені на свято рюмку не взяли.

— Ну, якщо ти не вважаєш, що чоловік і дружина не взаємодіють, то тоді пробачай, любий.

— Отак я прибігаю в комісію, питаю, за що двійка? "Бо нема фантазії", — кажуть. "Він до вас не по фантазії вступає, а по знаннях, — кажу, — а от те, що він за кордоном олімпіаду виграв у їхніх дітей, які кожен день білки з вітамінами їдять — це не фантастика?" І вони поставили "відмінно", отак; а мій дурник би зроду б не зумів отак повернути вступні результати.

Отак їх роди, дурненьких, як я його родила, бо я кожного разу хотіла дівчинку. Альфа-ритми всі прорахувала. 1 от я жду, а все хлопчик і хлопчик, і так три рази. І що? Це ж як виросте, то все йому подай і принеси, і ніякої тобі материнської радості і ласки. А доця — це мамина доня, помічниця. А мій мені каже:

— Я лічно прослухав цикл лекцій по радіо, як зачатять дівчаток, і склав спеціальні графіки, як точно тримати ритм фрикцій.

— Що це таке? — здивувалася я, вперше почувши од нього розумне слово.

— А ще грамотна. Це, — показує він, вставляючи в банку од кетчупу палець й виймаючи його, — раз! І є вже одна фрикція, пойняла? Туда-сюда, скільки разів, стіко й фрикцій. Понятно? Ну ха-ха-ха.

Я на те слово й купилася, бо на одну його фрикцію треба було відповідати, робити при цьому обжим.

— Як це?

— От ви, городські, коров не доїли, тому нічого не знаєте. Коли я туди, — показує пальцем в баночку, — то розжмим, а коли назад, то обжмим — і буде дівчинка. Тут главне не ошибіцца, бо можна все спорити. Це тобі не альфа-ритми.

І так я йому, гаду, повірила, що ще двох хлопчиків народила. Доки не почула, як він по телефону підбиває свого диспетчера, аби і той на такий спосіб свою дружину підмовив, "лучче мінету, — каже, — клянусь! Я сам це придумав, а моя грамотейка й досі думає, що це наука, а яка ж це наука, як наука б до оджиму зроду б не додумалась", — гомоніло друге оповідання, стиха похитуючи ногою.

Я збунтувалась, но він, гад, так мене приучив, що в мене тепер виходить той обжим автоматично, ну не гад? Я ж кожного разу імена усім трьом доням готувала, і медитувала на них кожного разу в ліжку, не знаючи, що той гад вигadaв все навпаки та ще й користувався цим.

Хвицьнуло друге оповідання ногою, що порожня банка одлетіла од лавочки.

— Якщо ти мене закодувала, то вже думаєш, що можеш все мені робити навпаки? Не пий, бо і я не п'ю, от тобі моє слово.

Всі ждуть, паска жде.

— Це в вас тост такий довгий? — не витримують куми.

— Я шо, должна не позволять собі те, що я можу позволить? — сказала я і випила.

— Ну, якщо ти так, — сказав мій.

І отако мовчки, без жодного слова собі наливає, так урочисто, медленно. Отак підносить до рота, отак видихнув тихо: "воістину воскрес", що я очам своїм не повірила, ні вони мені: а тоді хиль! і хильнув. Ну, думаю, зараз із ним щось страшне станецьця, вся та мідицина з його вилізе, або об поріг ударить... Тоді він отако пальцями одними бере мовчки свяченої паски — і що? покорчило? — отак одламує її шматочок і урочисто занюхує. А потім — раз! — і надкусив... І я сиджу вся німа, і чує моє нутро, що мені нада ну хоч що-небудь сказати.

— Щоб знала, — сказав він.

— Да, — кажу, — отакі ви з Рави Руської.

— Аз якої ж іше? Ну ж не з німецької, — каже він.

Скарб

[*]

Транс-історична повість

У лісі моторошно, особливо вобох кохатися — щомиті здається: оточують чи не прадавні духи, то первісні істоти, от-от розсунеться гілля і обступлять диким гуртом вас, оголених, озброєні в кремін, вони натрощать паліччя, викрешуть іскор камінцями до пригорщу тополиного пуху і берегтимуть того хиткого вогника, благаючи його, аби він перекинувся на тоненькі трісочки, і щоб ті пройнялися, займаючись, і, щоби схилившись над тобою, як до ватри, вони гуртом дмухають на вас обох, захованих лише в спальних, одягнутих лише у власні обійми, як ви спалахнете упевнено, вперто і щоби зафуркотіло заввишки з десять неб, і вже ніщо, навіть хаші, — тепер вони вже бояться, щоби самим не спалахнути, спопелитись од вас, розступаються, даючи простору, аби вихор іскор, якого ви, навіжені, зметнете до неба, не влучив у жодную необачную його

гілочку і щоб усе тут теж навколо не запалало...

Коли такий чоловік, як Пилип, у плащі і з берданкою, то він обов'язково зав'яже собі ганчіркою очі, а лише потім він скине свого лівого чобота і, крутнувшись кілька разів, з криком:

— Навздогад буряків! — пожбурить його під вечірнє небо, чобіт летить, відкидаючи тінь на різне, навіть на двійко коханців, Оксану та Євгена, які не звертають на нього аніякої уваги, бо мають чудового спального мішка — лише коли такий чобіт плюсне у воду, вони задивовано узрятъ його і дочекаються-таки, доки власник не прийде, і, крекчучи з доуки, не вбує знов.

— Да, непідхоже місце, — скаже він, й піде шукати іншого.

Він дивиться убік, наче уперше побачив і загін археологічних копачів — як ті неквапно вилазять із наметів, позираючи на небо, яке б мусило послати їм хоч сьогодні дощу, аби не копати зранку.

Особливо Анька, дівчина-практикантка, хорошої довжини. Бо похмелитися не буде — вчора було випито геть, і тепер усі млосно копирсаються у вчорашніх жаринах, моцуючи туди чай, щоби з вчорашньої заварки вилучити іскру сьогоднішнього буття.

Вже брязнули й перші лопати, виймаючись із кузова, але шофер в кабіні й не ворухнувся, він вчора хильнув над усіх, за весь той довгий переїзд, коли щосили тверезів на кожному звороті, аби увесь гурт живим потрапив на місце.

Уже залящали консерви на гуртовій пательні, вже під нею спопеліли кісточки вчорашньої ритуальної гуски, вже прокинулися перші анекдоти й полохнули реготом навколишнє птаство.

"А спальника свого я сюди потім принесу", — заспокоїв себе Євген Григорович, радіючи з нічного спогаду й теж почав прокидатися од цього, як од кружки міцного запашного чифіру, де заваркою була Оксана.

Замісниця його, ненормованої краси жінка, тим часом хутко спорядила планшета, папери, витягла надвір рюкзака з совками, ножами та щітками. Євген Григорович щосили не дивився на неї, щоразу дивуючись з себе, тобто з неї, що ними межі ночі межі них діяно. Такого, що би й зі свого студентського минулого він не пригадав. Тобто починалося нове життя — одно питання, що робити тепер зі старим?

— Триста шістнадцять, — натовість вимовив він, — ну, показуй, Оксано Степанівно, де твій славетний об'єкт.

— Тут копалася траншея, — говорила вона чи до нього, чи до гурту, ховаючись за папери, — меліоратори здивувалися, що дуже багато пішло знахідок з неї. Доки сюди не кинулися місцеві з лопатами, тоді начальство злякалося й почало дзвонити.

Вранці тут все було інакшіше, й археологічна братія роздивилася, що цікавого притащувалося на відрогах кургановго насипу, який іншим своїм кінцем ховався у лісі.

— Ану, разом, — наказав такий рудий копач, що його звали Романом.

Тоді бригада узялася й скотила з насипу вантажівку, шофер лише на мить прохопився, але, узрівши, що авто іде без мотору, заспокоївся, що це теж сон і щодуху поринув у нього.

Вийшовши на верхівку давньої земляної споруди, бригада зраділа, надібавши з того боку розкішну ріку, а надто типові райцентрівські бунгало бази відпочинку та чудовим діючим при ній ларьком.

Доки копачі трошили кущі та забивали кілки, протягуючи мотузочками розмітки над майбутнім розколом, прибули місцеві краєзнавці.

Оксана подивувалася, які вони первісні наззовні й мимоволі визначила місцевий антропологічний архетип, за розмовою вона переконалася, що предки їхні не пам'ятають, аби десь довго мандрували і втішилася, що здогадку про давню осідлість снувала вірно.

Вони висипали цілого коробка попередніх знахідок й подивувалися, як швидко ці двоє столичних науковців розташували їх за відповідними епохами: неолітичне шкребельце та трипільський свищик, скіфський гостряк од стріли та сарматська бляшка звіриного стилю, зарубинецьке прясло та гунського типу стремено, грецький бальзамарій, норманська гарда та ромейська фібула, монголоїдний ніж та фрагмент руського лемеша, турецька шпилька, литовське сіло, неозначеного взірця залізне, з крем'яним кресаком, кресало, шляхтинська цинава кулька та козацька щерблена люлька, уламок татарського вудила, москальська спижова тютюнниця, німецький багнет та радянська пряжка з армійського паса...

— Словом, курган цей напевне що сарматський, — нарешті підсумував столичний керівник.

Як грім упала несподівана новина на Оксану, в очах їй з'явилися нервові кольори, і Євген вмить збагнув, що за цим далі буде, й щосили почав висловлювати сумнів щодо власних слів.

Краєзнавці — це такі люди, особливо Степан, які беруть, наприклад, напівзруйновану фортецю й двадцять років морочать голову начальству, що те починає потроху відбудовувати твердиню, невідомо якого походження — чи римську, чи ромейську, чи грецьку, чи турецьку, чи руську, чи татарську?

І, щоби ніхто не мав сумнівів, переносять туди осідок краєзнавства, утвердивши її яко вкраїнську. Звідкіля роблять швидкі нальоти на всі навколишні новобудови, аби побачити в фундаменті чи в шурфі культурний шар й зчинити бучу; залучаючи до цього процесу найширші кола населення, вони іноді домагалися свого.

Щодо столичної експедиції вони мали переконання, що, марно покопирсавшись над рікою, та одразу ж справедливо перенесеться на гіднішого об'єкта — себто на подвір'я фортеці.

Вони підвели і повели Євгена Григоровича похмелитися за викорчувані пнища — усе, що путнього лишилося від меліоративних робіт, замість тостів лунали балачки:

— Хтось каже, якийсь привид лякнув канавокопачів так, що вони відмовилися длубати землю далі.

— Так воно, чи не так, а от, власне, археологічні знахідки можуть зупинити й не таку новобудову.

Техніку-бо похапцем перекинули на іншу ділянку, адже саме тоді епоха великої та

малої меліорації почала кінчатися і вона щосили поспішала лишати по собі слід будь-де.

Цього разу сторож Пилип обирає для ворожіння найгодящіше місце — коло цвинтаря; тепер він перед пошуком виймає плящину, скаламучує білу рідину, надпиває, зав'язує собі очі чорною хустою, стрімко крутиться:

— Тут баба ворожила, кусок сала положила, тут воно є — щастя мое! — жбурить свою кирзову обувачку в білий світ, як в копійчку.

Після кидка ще обертається, тому, здерши запинало, не ладен добачити напрямку пошуків.

А це непросто, особливо, коли вірний чобіт зачепивсь за верхівку чималого хреста — то ти, будь за фахом навіть сільським сторожем, й тричі там пройшовши, недобачиш його.

Словом, до обіду час, як йому й належить, тягнувся поволеньки, як під гору, а потім покотився стрімко, наче з курганового насипу.

Себто околиці облетіла звістка, що археологи приїхали копати золото:

— Якого Полуботок не встиг вивезти до швейцарських банків...

— Бо це Пьотр І тоді начав був бороцьця з тіньовиками.

І все воно зосередилося де? Та саме під меліоративною траншеєю, й кожен знав уже достеменно, що закопано між отими кілками, яких позабивали прибульці.

Бо саме тут старше покоління пригадало "про козацьку печеру, куди запорожці волами завезли три вози золота і три вози срібла, відбитих у Потоцького", "про золотого та срібного бика", якого мало не вони самі бачили, і що саме цяя печера "було точнісінько з боку річки Істриці оно під тутою набокуватою могилою", саме яку копачі намагаються потривожити.

Народ сперечався отже лиш про одне: "золото завозилося туди чи волами, чи ж таки кіньми?"

Порожня база відпочинку враз наповнилася навколишніми романтиками, які споконвіку її цуралися, а також родичами районного начальства, хто вперше не поїхали у відпустку до Болгарії, а вирішили провести тут, в місцевому будинку відпочинку "Пролісок".

Вони щосили намагалися напоїти кожного копача, аби якийсь розколовся про правду; однак ті белькотіли незрозумілі слова типу "стратиграфія", "магнітохронографія", "дендрохронологія", проте краєм споюваної свідомості не заперечували можливості "золотого бика зі срібними рогами, якого закопано за часів першої колективізації, тобто Катериною II".

Та й навіть череда корів раптом почала випасатися якомога ближче до історії, яка несподівано почала починатися тут.

Скромніші вболівальники старовини трималися за рослинність, але під вечір і їхнє коло сягнуло наметового табору.

Так, що до них долучилися вже й немісцеві, себто понад плесом на кручі замайорів тент, де розпакувалося двійко інородного субстанту, бо були виразно татуйовані, що аж

обоє-рябоє. Це були тут єдині, хто уникав прямого контакту — адже вони були озброєні біноклем, по черзі ведучи спостереження.

— Ковиряюцьця, — щоразу коментував Геша, передаючи іншому "чергування".

— Бо, бліняра, — приймав до рук бінокля Кеша.

Його дивували місцеві "рогомьоти", які геть

не цікавилися місцевою флорою, а серед неї було й чимало ужиткової, конопляної, якщо добре розібратися — така байдужість до швидкого збагачення, бодай до швидкого кайфу лише стверджувала їхню думку про меншовартість сільського населення.

Він уже "накосив" потрібного цивілізованій людині зілля, чимало, що висохши, ущасливить освіченого й досвідченого чоловіка.

— О, кльова... — шепоче він крізь лінзи бінокля.

— Находка? — не володіє нервами напарник.

— Тьолочка кльова, — коментує він бачене, коли воно нагиналося.

Щоразу дивуючись, що Оксана відчувала його погляд з тамтої відстані, певно тому, що посилений оптикою.

Тим часом Геша притарганив із сільмагу дві путящі лопати. Він не поділяв ботанічного захвату колеги, настирно додержуючися класичних горілчаних переконань, тим паче, що навколо бази відпочинку буяло місцеве виробництво й геть непоганого ґатунку. Кинувши розкалі під намет, він кинув:

— Скупнуться.

Й побачив позад себе Євгена Григоровича, бо той прорік:

— П'ятсот тридцять дев'ять.

Геша би не надто переймався таким гостем, але позад нього стояв шоферюга, який також мав на собі деяке татуювання. Тому й Кеша, не озираючись, увібгав під себе бінокля, удаючи людину, яка вляглася трохи засмагати на узліссі.

Запала мовчанка, така, що Геша вирішив привітатися першим, ті також мовчки кивнули.

— Як вам тут? — поцікавився Євген.

— Клас, — відповів той. — Така природа. А риба. Клас.

Й тут нашттовхнувся очима на цілковиту відсутність власного рибальського реманенту. Натомість дві новенькі сільмагівські лопати зрадливо вилискували у затінку.

— Ви звідки? — прогугнявив, наче стартером, водій, бо його звали Антін.

— Відпочиваємо, — ще неворожо відказав Геша, тому, що усік, як напарник устиг заховати за спину зрадливого оптичного прилада.

— А це що? — кивнув на лопати шоферюга голосом, наче втрапивши не на те октанове число. — Риєте?

Себто вихлопи його свідчили геть протилежне, мовляв, хлопці, якщо ви й при ножах чи й при "волині", я, якщо захочу, отут вас розкатаю своїм "газоном", наче Бог черепаху.

— Ні, — невинно відповів Геша, поволеньки посуваючись до лопати, яка, відомо,

теж зручна й замашна річ, — ми теж копаємо. Черв'яків.

Кеша зацідив би його біноклем, якби не хотів щосили приховати цього небажаного предмета.

"Ідіот", — сказав би, коли б не хотів приховати правду.

— Ми — вугілля. Ми шах... тарі, — витягував щосили ситуацію він. Бо мало не вбовкнув "шахраї", а ці значення геть нетотожні.

— Еге, — долучився до неї приятель.

Євген Григорович подумав і сказав:

— Шістсот сорок. Хіба тут є шахти?

Ті озирнулися — шахт, дійсно було не тут.

— Ми — ні, — водноголос зірвалося в них. — Ми — там. Ми — в Домбасі, — вивершив Геша.

І Кеша також:

— Ми — копаємо там. А тут ми відпочиваємо.

— Вугілля, — пояснив його напарник.

Настала тиша, в якій навіть виразно постало штихування лопат на недалекому розкопі, та вагоме лопотіння кавалів землі, яке відволікало від слів доти, доки не почали на них навертати:

— Ну і що, — не вдержав Кеша й кивнув на курган, — що в ньому є?

Знову запанувала тиша, протягом якої Оксана подолала відстань до чоловіків, неохоче у них втупившись.

— Ну, — ляснув себе по потилиці, а не співбесідника, Євген Григорович, — це залежить від того, хто його збудував.

Оксана здивовано подивилася на нього, наче то був Кеша, а не навпаки. Бо це питання було між ними вже вирішено, ще після її першої розвідки тут, що, власне, й зумовило теперішню експедицію.

— А от... — тягнув Кеша до найзаповітнішого, — це ж ето, козаки, вони коли прятали, то вони отак шапками, шапками, брали й насипали зверху ето...

— Терікон! — радісно додав Геша, сяйнувши ерудицією, в голові стало струмко.

— Ну да, тіпа того, — провадив його колега, — щоб було гарненько. Ну, й щоб ніхто не догадався, що там насамделі. Да? Шо навіть вчоні не всігда можуть розібратися часом, що там усерьодки може бить заховане.

— Ну да, — підхопився й Геша, — їм же нікуди було це здавати в банк, тім болі в сбіркаси, бо коли ті робили збіріженій, забраних в ляхів, чи в жидів — що було далі з ними робить? Посеред лісу? От тоді вони всі бралися за шапки.

Йому стало урочисто, од вдало висловленого складного.

Оксана зачудовано споглядала увесь полілог, тим більше, що їхній химерний водій неприховано позирав на чужу їхню авоську, де іронічно вилискувала плящина казьонки. Ці погляди не вбереглися й від "шахтьорів", які добре знали життя: що страшнішої людини над непрохмеленого шофера на світі не існує. Особливо, коли чоловікові теж є про що на собі витатуювати, і чогось варті якісь двоє чужинців для

нього такого, хто порушує територіальні води, чи, пак, території навколо вантажівки.

Така рокіровка не прослизнула й повз Євгена Григоровича, бо і йому сьогодні було — адже зранку місцевих краєзнавців з прохмілкою не було.

— Ну, "вчоні", — вклинився він, — вони не мають сумнівів, бо вітчизняна наука доводить, що курган належить нашим предкам. Отже це — скіфський курган. Або сарматський.

Оксана:

— Або?..

Така недоречна репліка, втиснута межи чоловіків, трохи занепокоїла Євгена Григоровича, тому він сказав:

— Шістсот сорок один. Щоб не було ніяких "або", я, як керівник експедиції, ну, не наказую, а стверджую: цей курган сарматський. Ясно?

"Шахтарі" згідно кивнули, вирішивши, що "скіфи" — це назва для ще одного народу, який не мав ошадкас.

— Як? Та їх же геть трохи, та й то на півдні. А в основному сармати ховали своїх на чужих скіфських курганах, — витиснула дівчина.

— Оксано, немає прописних істин. Деякі з них можуть і заперечитися.

— Але ж, — не вірила на власні вуха вона, — на насипу було виявлено биту кераміку, та й по периметру каміння теж, а Тереножкін, наприклад, вважав, що ознаки скіфського поховання...

— Тереножкін, — прошепотів Євген Григорович, наче йшлося про Мозолевського. — Чим влаштовувати дискусію, ви би перевіряли насип, тобто викид, аби часом наші орли не викинули лопатою туди чогось впускного.

Оксана не пойняла віри. Чоловік копає все життя кургани і щоразу розграбовані; й він чудово знає, що є чимало вчених, які, зумисне зробивши нечесного висновку, завдавали науці шкоди більшої, аніж оті злиденні грабіжники... Не може ж чоловік так сильно вдавати перед підлеглими відчуженість, щоби, навіть би й як про сторонню жінку, щоб її було так зневажено.

— Адже Тереножкін...

— Шістсот сорок два, — завершив диспута Євген і повернувся спиною. — Значить так, — поспішав він, доки ота плящина не взяла гору над підлеглим, — ви, панове шахтарі, звідси перебирайтеся.

— Куди? — голосом азербайджанського біженця видавив Геша.

— Ну, туди, де живуть всі відпочиваючі, на базу відпочинку.

Ті зацікавлено презирнулися:

— А тут є така? — голосом людини, яка знала шлях лише до річки й назад. Вони поглянули на свого сирітського тента, наче він примандрував з далекого скіфського минулого.

Воно навернулося й на очі Оксані, наукова образа, за Тереножкіна просоталася сльозою з її лівого віка. Отже Євген батькович будуть напрацьовувати матеріал на свою концепцію, себто таку, не власну, однак найзручнішу для науковця його рангу. На мить

для неї ця публіка перевтілилася у скіфів-вершників, а вона, яко скуфійка-оратянка понуро подалася до одноплемінників, що вершили рискалями чорнозем.

Тим часом "шахтарі" хутенько поскладалися й зникли у напрямкові лісостепу, не лишивши на місці перебування анічогісінько. Окрім хіба пляшки, "забудькувано" покинутої при траві.

Казковий довгокосий Дід сів біля джерела, зачерпнув похідним кухлик. Він, надто довговусий, занурив гілочку глоду, помішав, донюхуючись, і замружився сьорбнути, коли кирзовий чобіт схарапудив тишу, проламавшись згори гілками й мало не шубовснув у воду Таємний незнайомиць зненавидно втупився в кирзяка. Обережно, щоби не розхлюпати напою, підвівся.

— Кидаються, — плюнув він на чобота й зник.

На світі сім набридає все, і навіть купання в річці Істриці. Навіть би й по пилюжній землекопській праці, бо час вже братися до вечері, а по ній хутко хопитися гітар. Бо, відімкнуті від електроенергії, де ти ще споживеш музики, окрім акустичної? Такої, що навіть комарі вже не видавалися надокучливими, то що! — вже й перші мозолі відпружилися, полинувши у безвість до наступного трудового дня.

Щоб так теплий нічний вітер ішов на неї, відчутний лише травам, аби вони були гучніші за саморобну музику, й віддаляли її разом з денною образою.

Як воно тяжко, коли важко!

"Знову тебе використали", — видихнула в легіт Оксана, перший раз це було в університеті, коли свою курсівку віддала на висновок до наукового інституту — робота її загубилася. А рецензент згодом, через рік захищав кандидатську, яке було подивування Оксани, коли вона упізнала свою курсову майже без змін. Тому їй не важко було на захисті поставити тому добродієві кілька питань, на які не було відповідей. І, розкривши їх, залегко довести присутнім, як теоретик використав "анонімне" джерело, поцупивши у безіменної студентки.

Тоді вона з'ясувала, що її безмежна любов до науки археології — взаємна, що вони таки варті одне одного — це було головніше над усі неприємності, яких зазнала після свого "рейду" по наукових тилах претендента.

Вітер тішив її, вітер тишив, вітер і ніч. І нічого нич, і нічого дотич, коли колише, образу встудить і приколише, бо ночі досить на всі неправди, щоби розвіяти завади. "Це ми, — шепотіла йому Оксана, — добуваємо крихти малі зі старовини, бо в гумус у теплій родючій землі зітліють вони, бо де не копни, бери новину у кожній п'яді, хай гонять світами про дивину розумні дяді". Вона сиділа, і палкий пилковий шум вступив у вуха, і не було аніяких наукових проблем, тому що вона знала поза ними, хто вона тут є і чому — тут, де річка, тут, де ліс, тут, де степ тулився до них по прохолоду, вгасивши пашіння своє об воду, од нього бриніла одна душа, стояла боком до плину того, водночас вогкого і сухого.

Ранок починався з корови. Першої в череді, вона впевнено вела гурт і подивувалася, забачивши біля луку дівчину в міському вбранні. Не стала з нею сперечатися за пашу, знаючи, що для цього позаду є пастух.

Оксана прокинулася од того, що збагнула: адже спить навсидячки. Зіщулилася у штормовці, коли побачила проти себе китайського термоса, за ним так же святково вилискував Ярослав, радий, що може налляти гаряченького цій дивній, як про пасовисько, дівчині.

— Пийте, це на травах, — заспокоював він її.

Ліниво ототожнювалося сонце.

Спершись на батога, він сів поруч, Оксана

сьорбала й намагалася не дивитися. Він вже закрутив посудину, кинув її до торби.

— А на чому настоювали? — запитала дівчина.

— Іван-чай, — пояснив він поглядом, надибавши поруч такого ж, зірвав, дав дівчині, та потерла пальцями, лизнула. — Та тут що хочеш, яку траву кожную — бери заварюй, не зашкодить. Воно все до діла.

— Ви десь цьому вчилися? Ви знаєте трави?

— Он навіть корови то знають, — кивнув він на череду. — А спитай, хто їх учив?

Вона ще надсьорбнула зі скляночки.

— Ви тут працюєте?

— Та хто тут тепер працює? — засміявся хлопець. — Так, пасемо по черзі ну, деяка робота є в домі, ну... ото і все. А ви... шукаєте?

Запитав він голосом, небайдужим до старовини, що дівчина не змогла втримати посмішки:

— Якщо чесно, то ми вже знайшли.

— Скарб? — мало не свиснув той.

— Та хто його зна, чи буде там скарб, а от курганчик-таки цікавий.

Хлопець підвівся, але трава йому застувала.

— Ота? Набокувата могила? Скільки раз я там пас і нічого не бачив. Навіть в нічну.

— А що там можна вночі бачити? — Оксані подобався цей тип, який щосили намагався не говорити про золото.

— А ви й не знаєте — а сама ходите вночі, щоби побачить, — хитренько мружився він.

— Що? — непідробно зраділа вона. Так он воно що, він вважає, що вона, слава Богу, не сновида.

— Що, що, — підморгнув він, — а що вночі скарби виходять нагору, от що. Або вогнем. Або півнем кричить, або совою. З Києва приїхали, а кажете, що не знаєте, чого люди в степу шукають поночі — ви ж вчені, ви ж знаєте. Та що вночі, тут, буває, і вдень такого надивишся.

— Що?

— Набачишся.

І вмовк. По-перше, що бачив, як вона не говорить правди, а по-друге, згадав, що вони незнайомі.

— Ярослав, — першим здогадався він.

Оксана також назвалася, і їй стало незвично, мабуть, од Іван-чаю: ані втоми, ані

суму. А найдивніше, що до початку робочого дня було безліч часу і раніше вона ніколи такого в житті не мала. А, оно, виявляється, скільки є його, й так може бути тепер щодня — вранішня, передсонячна година, — їй, та віршам, яка не належить нікому іншому.

— То багато хто у вас шукають скарби? — запитала вона.

— Не без того, — одвів очі хлопець, він не розумів, куди вона хилить, ця красуня. Красуня, а геть не намазана, як би то личило їй, міській. — Ніна, оно, Пилипова теща, та все життя шукала...

— Мені цікаво знати, які в них прикмети. Ну, скарб, він же не лише золотом скарб, — підводила Оксана до основного, — а ще й, ну, як це сказати...

— ... науковою цінністю? — підказав Ярослав.

— Саме! А от зверху земля така переорана, перепаскуджена, ну що там по ній взнаєш? А от би об'єднати наші методики, то уявляєш, уявляєте, скільки, наприклад, лише з цього степу можна взяти для науки?

Він озирнувся й узяв. Але чомусь йому стало зле.

Корови озиралися до нього, чи довго баритиметься? Бо він не сказав головного, щоби порозумітися, й до того ж не скривдити приїжджу жінку, яка також хоче чогось доброго, лише не гаразд знає, як до нього підступитися.

— От вона — ваша? — видавив він.

— Хто? — не збагнула вона.

Її непокоїло, чому він відводить очі. Проста думка: "щоби вберегтися її краси" — їй на гадку не спадала.

— Ну ота могила, що ви копаєте. От, наука. А чи наука її ставила, щоб тепер оце копати. Хто вона така, щоб отак брати й розривати?

Оксана знову сіла.

— Ну, якщо починати з того, чия вона, то, виходить, що нічия. Її скіфи ще поставили, і це було дуже давно, і...

— Які скіфи? Тут здавна наші жили, — не підводив очей хлопець.

— Хто це сказав? — чудувалася з нього Оксана.

— Як це хто? Батько казав.

Хто ж іще йому міг тут, в лісостепу, казати? Звісна річ, чийого слова він міг взяти на віру?

— От, Ярославе, от уявіть собі, що ваш батько міг помилятися. Ну звідкіля він це взяв?

— Як це "звідкіля"? — ожив той. — Як йому ще дід переказав.

Ох, не хочеться їй дискутувати отут, посеред вранішнього сонця...

— Але історія твердить протилежне.

Корови покинули роботу, дослухаючись розмови — якщо їхній пастух туди встриав, то, виходить, там має бути щось надто важливе, важливіше за жуйку.

— Ну ви скажете: де оно ваша історія — а це ж тут. Це ваша наука помиляється, бо вона далеко, — показав він. — Отут дідові про це казав прадід. А не десь якась... наука.

Вона подумала деяку мить:

— Ярослав, ваша теорія, тобто ваша версія дуже приваблива, а от скажіть: чи не лишилося, скажімо, од вашого прадіда якихось записів? Заміток?

— Та де? Тут же війна на війні, все згоріло, все. Навіть метрики.

— От бачте, а ви кажете.

— Ну то й що? — пхикнув хлопець. — Ми звикли своєму предку на слово вірити.

— Та він, — не стрималася Оксана, — й гаразд не знав, як його пра-пра й звали.

На її подив хлопець ані знітився.

— Чому? Його звали так само, як і мене — Ярославом.

— Ого. Як ти знаєш?

— Та дуже просто, а в нашому роду так заведено, що батько Володимир завжди називав свого сина Ярославом, а той свого сина завжди — Володимиром.

Не знав, чи вона хоч трохи йому повірила, та сподівався, що хоч на гумор спише, бо остерігався, адже вже не до суперечки, а до сварки, і було до болю кривдно, що кінчиться знайомство з нею.

А найпекучіше було інше — адже вона свято вірила в те, що казала; так само, як він вірив у своє.

— Оно бачите, отам, де геодезичний знак, отам скіфська баба стоїть? От хто, по-вашому, її поставив? — Оксана також одвела очі, бо не знала, як викрутиться хлопець. Який вимушено мовив:

— Скіфи. Скіфи поставили скіфську бабу.

І степ припишк.

— От.

Подолала паузу вона, але не він — його така пауза не переймала, тому, що він знав і деякі інші. Більш мовчазні, аніж якими володіють городяни, та й би такі гарнющі городянки володіли, й тому він відказав просто:

— А до скіфів тут наші жили, це точно. Мій прапрапрадід їх на власні свої очі бачив.

— Але наука...

— Та відпочиньте ви зі своєю наукою, — досить грубо увірвав хлопець. — Оно ваша наука ще недавно по всіх газетах писала, що голоду в тридцять третьому не було. В кожного-кожнісінького! з отих писателів наукових у голодовку повимирало по півсім'ї. Навмирало стілько, що оно ще й досі за селом — ідіть, покопайте. Цілим ровом лежать з тих часів, і старі, і малі. А коли були ми це питання почали порушувати, то нам з області ваша наука почала писати, що то — скотомогильник. Та ви спитайте оно в цих коров, у скотини ви спитайте — чи це скотомогильник, і вона вам скаже, що ні. А вчені ваші будуть з коровами сперечатися. Й самі вони, оці писаки тоді ледве живі zostалися — і от вони тепер раптом бачать вже, що наука їм каже, що голоду того не було. І вони самі починають в це вірити. От вам наука. А через тисячу років? Знову прийдуть вчені, викопують ті рови з нашими кістками... Й напишуть зверху: "скіфи"?

Він стомився. Не дивитися на неї й казати убік, хотілося сьорбнути з термосу, але би вона побачила його втому, хотілося йти звідси, але хотілося й бути поруч, якомога

довше — хай би й корови не випаслися, але! З твоєю наукою.

— Гаразд, — погодилась вона. — От докопаємося дна в тому кургані, тоді й побалакаємо. Курган же ваш? От і побачимо тоді.

— Що? — перепитав він.

— Чия правда, — змусила себе вимовити вона.

Такої ночі хочеться їсти, до того ж несподівано, рвучко. Коли думки усі геть про сторонні речі — Трипільську культуру, наприклад. Євген гнав ці думки геть, бо знав: у наметі порожньо. Однак і тут дещо муляло. О! Це вірна ознака, що не все втрачено. Сконцентруватися, благав він себе, хоч знав, що це не легко голодному, — в бляшаній банці лівого ящика отам, де теодоліт. Про яку він забув через цілковиту непрозорість тари, прикрашеної натуралістичними слонами й чужими літерами. Колись тут був справжній індійський чай, зібраний ручним способом, дивно, але там ще й досі береглися ті давні пахощі — не слонячі, звісна річ, а чайні.

Сірники кінчилися. Однак голод владно квапив почуття й одразу пригадалося оте химерне, неозначеного типу кресало, принесене краєзнавцями, Євген поліз до їхнього коробка, витрусив, взяв пристосування для здобування вогню — дивне воно було якесь, певно, одгнило од якогось мушкета? Припасувавши туди й затиснувши гвинтом кремневого неолітичного шкребельця, Євген на мить замилювався боковою пласкою пружиною, зробленою у вигляді людської долоні. Владної такої, з перснями. Дивувала також цілковита неушкодженість її од іржі, лише легка патина трафіла метал.

Попустивши газ із балону, він звів кресака й спустив його кошиком. Брязнуло рясними іскрами, газ спалахнув.

Повернувся за водою й наштотхнувся на Діда. Од несподіванки Євген влучив каструлькою на конфорку.

— Кликав? — пильно запитав Дід.

Євген роздивився його лише за третьою спробою протерти очі: картинний надто, сивий, у дуже білій сорочці, такий же довжезній, як і борода. Підперезаний, як потім виявилось, висушеною гадюкою. Кий його упирався в стелю — як він пройшов досередини? Крізь двері, защібнуті на "блискавицю"?

— Я? Вас? — намагався отямитися археолог, бо очі йому розбігалися: на голові в гостя було аж три оселедці, у ліве вухо застромлено сережку, схожу надто на етруську фібулу, "чи фістулу?" — думки надто плуталися, чіпляючись щоразу за ідею назавжди запам'ятати вишиваний орнамент на комірі. А головне паморочили й морочили пахощі, які з'явилися в його голодному, після кількох краєзнавчицьких візитів, наметі, щось трависте, але на кшталт ладану.

"Ні, квіти. Так пахне пилок", — згадав Євген і на мить заспокоївся.

— Я вас не кликав, — відчув він у роті свій голос.

— А кресалом же нащо ляскав? — невідомо здивувався Дід і науковця вразили його ясні, міцні зуби.

— Та... вогню треба було, — намагався виправдатися він.

Тепер Дідо почав дивуватися:

— Вогню? З характерницького кресала? — наче почув надто смішне.

— То ви козак-характерник, —нарешті почав тямити Євген.

Дід поблажливо намружився.

— Та я трохи старший. Швиденько кажи, пощо кликав, не барись.

Та й сам, ховаючи зацікавлення, оглядав незвичного намета, напханого різним причандаллям, раз-у-раз навертаючися зором на ввімкнутий газ.

"Вогнепоклонник!" — здогадався Євген, однак вголос вимовив крізь голос:

— Непогано би такого ось чайку, — почув він свої слова, й вказав на бляшану банку, ковтаючи борлака, — мить — і на стелажі з'явилася така ж самісінько. Він відчинив її, звідтам війнуло пахучим, немов санскрит, чайним духом. Вода швидко закипала, і, заварюючи, Євген приказував:

— Це добре, що ви потрапили до мене. Бо когось іншого й Кіндрат би вхопив.

— А тебе чому ні?

— Ну... ми ж до старовини звичні.

Намагаючись добирати слова емоційно забарвлені, аби вони були зрозумілими.

Потім виявилось, що Дідо розуміє будь-які, й навіть більше того. Старий видобув свого похідного кухлика, орнаментованого, занадто архаїчного, як навіть і про нього.

Вони сиділи й напивалися чаю — експедиційний намет — найвдаліше місце для цього, дід так захопився трунком, якого, здавалося, зроду не куштував, що гріх було відволікати.

"От приведу Діда до Пасовецької, нехай тоді знає, які бувають праслов'яни. З її балто-алтайськими теорійками. Або ні — приведу одразу на вчену раду, це ж скільки докторських дисертацій лусне — варто лише ляснути отим іржавим кресалом".

Дід забулькотів, смаковито налягаючи на сьорб.

"Ні! Не так — приведу його одразу на конференцію до Пріцака, скажімо. Щоби вони не встигли наперед згуртуватися. І лусне тоді вся їхня наука".

Дідо знехотя одірвався од кружки:

— Що таке наука?

— Ну це, це. Це таке, як характерництво, лише навпаки, — "пояснив" Євген, і вони з дідом враз зареготалися, тичучи одне в одного пальцями. — Там бувають... теж добрі й теж злі чаклуни. Одна змія засіла в редколегії, Пасовецька така, і все мені виправляє, що б я не написав. "Доскіфський період" виправляє на "монгольський". Я пишу "рало", а вона виправляє "леміш". Я їй криком кричу, що мені треба вчитати коректуру, а вона її ховає. Ну?

Отак із Трипільської культури знов робиться Трипільська трагедія.

Дідо попивав, ствердно сьорбаючи. Тим часом Євгенові пригадалося, як колись чорт його штовхнув до тої, ще тоді аспірантки, вона була при кафедрі, й понесло їх по кущах, несподівано так міцно, що вона довгенько йому надзвонювала, хоч і вийшла вже й заміж, вже й діти. Ясна річ, яка там коректура...

— Стій! — несподівано Євген похлинувсь чаєм. І підсунувся до Діда. — А чи не можна якось, оту Пасовецьку... куди-небудь прибрати?

Дід одставився од кружки.

— Куди? — тіпнув бровами.

На мить Євгенові привиділося, що сушена зміїна голова на пасі дідовому блиснула очима й запитально підвела їх до свого господаря.

"Дійсно, — зажурився Євген, — куди її, вічну лярву, прибирати, як вона ні на що, окрім кров пити з авторів, не здатна".

— Ну, куди-небудь... туди, — він показав повз двері в уявну далечінь.

— Кхм. Пора вже йти мені, — прогугнявив Дідо наче звідтам.

— Як це "йти"? — подивувався Євген, знаючи з казок, що господар кресала має необмежену владу над ним.

— А отак, — мовив той — і встиг раніше вхопити чарівного предмета, тицьнув його кудись під бороду, певно за пазуху.

— Стій, так вона ж гадина, ця Пасовецька, скільки горя вона вже наробила, сидячи на статтях...

— З вашою наукою, — мовив Дідо, підводячись.

Євгенові вмиль нарешті промерехкотіли всі запитання до нього: "звідки-таки прийшли носії санскриту? Скіфи-орачі, це не скіфи-кочівники? І, зрештою, звідкіля походять слов'яни?"

Однак вимовити здався:

— Я більше не буду.

— Оце вірно, не будеш. Як се диво називається, кажеш? — він торкнувся бляшанки.

Цієї миті позад Євгена щось люто засичало.

Він сахнувся — це вода перекинулася, хлюпнувшись на газ.

Коли він повернувся до столу — Діда геть не було, лише стійкий дух "ладану" навпереміш із чайним.

За сніданком вона крадькома зиркала на Євгена — того наче підмінили, кілька разів не влучив ложкою до рота.

"Дивно, — думала Оксана, — вчора ж місцевих краєзнавців не було. З чого б це він?"

Бачити, як чоловік намагається приховати тремтіння рук, як під час їжі хапається за цигарку.

"І от хто б повірив, глядячи на такого, що він добрячий коханець?" — вже сама собі не вірила.

А коли перед Євгеном поставили чай, він, невдало сахнувшись, обпікся, одскочив з-за столу, подивувавши землекопів, які, посміхаючися, списали все на будун.

Сьогодні в насипі їм трапилися фрагменти впускного поховання, хтось лежав у землі, вкритий спижевою лускою. Лежав, але недолежав — кілька бомб з останньої війни влучило поруч, і він до частини тулуба, що вбереглася, притискав, як і належить невідомому сарматові у підсадній могилі, розтрощеного радянського польового телефонного апарата взірця 1942 року.

Оксана так заходила ним з ножом та пензлем, що й на перекури не

відволікалася. Тим-то на відвалі вітер гортав, бавився її загальним зошитом.

Доти, доки рудий Роман не приволік гітару.

Й лише за надцятим акордом жінка збагнула, що хлопці добирають мелодію до надто близьких, себто її власних, рядків:

*Поглине земля і безжалісний час
ученого мужа.*

Нащадки колись розкопають і нас.

Здивуються дуже!...

Слова з потойбіччя музичного долинали геть незнано, вона хотіла обуритися, особливо, бо гітарове бринькання було вельми банальне. Невже це тому, що й слова звичайні?

*За помилки ті, що ми робимо, хай
це буде плата.*

*Однак, археологу, йди і копай,
копай завзято!*

Доки з намету свого Євген Борисович не шпурнув паперами:

— Вам ночі мало було? Ну день же для того, щоби хоч трохи відпочити від усього цього.

Землекопи всі виразно подивилися на годинники й переконалися, що їхній законний п'ятнадцятихвилинний передих ще не минувся.

Аби якось залагодити ситуацію, Оксана підійшла до краю розкопу, забрала свого зошита, тицьнула його до польової сумки:

— А чим це, цікаво, вам, Євгене Григоровичу, наші пісні вже не подобаються?

— Тому що вони... антинаукові.

"Й знову все про одне і те ж", — подумала вона, а вголос сказала:

— Це залежить від того, що розуміти під словом "наука".

Все завмерло, бо відчуло, що це продовження якоїсь іншої суперечки, не сьогоднішньої. Навіть водій крізь кабінку.

— Ти, лаборантко, будеш мені, науковому співробітникові, казати, що таке наука? Бач, один разок в ній скандал зробила і вже думаєш про себе бозна-що?

Він гадав, що дошкулить Оксані, однак публіка чи не з пошаною на неї уперше глянула.

— Молодший науковий співробітник, — зауважила вона.

— Що?

— ... а не лаборантка.

Довго би було пояснювати інститутську субординацію, та й до чого? Відчувши ситуацію, Євген вимовив:

— Сімсот сімдесят дев'ять.

Шофер вантажівки, бо він був Антін, пошукав очима, кого б ці числа стосувалися, але не знайшов нічого, чого би було сімсот сімдесят дев'ять кількістю.

— Євгене Григоровичу, — нарешті зняв він себе з гальма, — а що це ви, якщо не

секрет, рахуєте?

Землекопи поховали посмішки, бо, правду мовити, їх також це питання непокоїло. Начальник пошукав очима, хто тут такий цікавий, але, здивавши ними водія, вирішив відповісти.

— Це я, — він витримав паузу, недовгу, завбільшки з ляснути себе по потилиці, — сімсот вісімдесят, комарів рахую.

І ніяково посміхнувся, мовляв, ну має чоловік примху, ну то й що?

— Цікаво, — не втрималася Оксана, — так можуть й комарі геть зникнути?

Він зачудовано на неї позирнув, наче йому привиділася Пасовецька.

— Ти починаєш набридати.

Копачі презирнулися, раді нагоді, що перекур подовжувався:

— Невже? — Оксана підвелася, постаючи. — А коли керували в нас практикою, то казали протилежне.

Євген Григорович здогадався піднімати папери, які розкидав біля намету.

— І що ж я казав тоді? — підвів він до неї свої, найневинніші з можливих, очі.

Вона витримала. Бо лише вони вдвох знали, що.

Помилувавшись невизначеністю, яка схиляла шальки на її користь, пожаліла його:

— Пригадайте, ви тоді казали, що я — сама досконалість, що в мене пропорції такі, як і у Венери Мілоської.

— Тебе б ще на дві тисячі років закопати в землю.

— І руки повідбивати, еге?

Всі засміялися й взялися до лопат.

Особливо Анька, біда ходяча. Чийі ноги надто напиналися, коли налягали на лопату. Євген Григорович склав папери, згорнув їх рурочкою й тицьнув нею на розкоп:

— Кхм. Оксано... Михайлівно. Беріть планшета, замалюйте, будьте ласкаві, верхні шари траншеї.

— Сімсот вісімдесят один, — відповіла вона, ляснувши себе по щоці.

Кеша й Геша обрали верболіз, тут дух стояв приємний такий, наче в кошику, звідси можна було навстоячки розглядати омріяного розкопа й чекати. Коли всі там раптом почнуть підкидати вгору лопати, стрибати й вигукувати:

— "Золото! Золото!"

Як це бувало в кінофільмах про нього. Ну, а потім несподівано для мішпухи виникнуть вони, вони, Кеша й Геша, непомітно так і прихоплять усе. А може, й навпаки, помітно — "волина" ж у них є класна, чого б і не бубухнуть з неї пару разів?

Геша, помилувавшись, знову замотав у ганчірку пістолет.

Але досі там нічого не було цікавого, окрім Оксани, та ще трьох студенток-практиканток, навколо яких точилася головна романтика.

— І як їм ото не запаadlo оті вірьовки, вірьовки, вірьовки перетягувати? Ото все підмітати, чистити, шкребти? Вони в себе в хаті, наспор, менше прибирають, чим отут по чотири рази на день, — лютився Кеша, бо дівчата тоді вовтузилися здебільше на дні розкопу, і, чи нагиналися вони там у своїх шортах, чи ні, а геть не було видно.

— Харе базлять, — застеріг його Геша. — Бо чим на попки торчать, то й пропустиш, коли вони втіхаря щось мимо тебе пронесуть. Отак возьмуть отого царського кубка, поняв, винесуть втіхаря в палатку, а вже там, поняв, втіхаря всі брильянти й повиколупують. Шо, не знаєш, як це в лохів робаться? Рогомьоти, блін.

— Якого кубка? — розкумарився Кеша.

— Золотого, якого. Якого колись закопували, — пояснив той.

Він сплюнув і повернувся. Охнув би: всі корови на чолі з Ярославом тихцем стояли поза їхніми спинами — як тут ціла їхня армія опинилася, що ніхто й не почув?

— Блін... — страшним шепотом прорвалося в Геші.

Що Кеша, й плечем не повівши, а сунув за пазуху бінокля, й також почав поволеньки обертатися.

Череда стояла німо, очікуючи.

— Во, поняв, черв'яки, — промовив Геша. — Де тут вони у вас? — не кліпаючи, він оглядав Ярослава.

— Вони у нас скрізь, — була відповідь.

Кеша зробив вигляд, що повірив, узяв цурупалок, добряче вколупнув. Й одразу переконався, що пастух не жартує — там злякано зміїлося чимало чого червивого.

— Ми тут по рибній ловлі оддыхаємо, — пояснював Геша. — Ми би були благодарні, якби ти сказав, де вони тут у вас самовкусні? В смислі — для рибки?

— Це ти про що?

— Про черв'яків же.

— Вони такі скрізь, — поза інтонаціями мовив хлопець. Й несподівано зірвався на лютий крик: — Куди ти, стерво, лізеш?! Чого тобі, падло, треба?!

Обидва "шахтарі" од несподіванки вклякли — на мить забувши й про ножі в халявах — на й про "волину" в сумці на мить одібрало. А Ярослав навіснів:

— Тобі батога захотілося, стерво? Пробачте, це я на корову. В грязюку їй треба, весь час лізе, скотинюка. Я пастух, — пояснив він.

Якби бінокль не поповз по животу в Кеші, вони обидва б не отямилися.

Ярослав повільно повернувся до них спиною, і всі корови також; щоби влад ступаючи, рушити геть.

Вболівальник старовини відрізнявся від інших тим, що тримав у руці пляшку, наче з молоком, яке потім виявилось простою вапняною водою.

— А що це ви, интересно, копаєте? — з такою узвичаєною фразою підсідав на відкид дядечко, одразу, не питавшись, вгадаєш, що такого звуть Пилипом.

— Погріба, — узвичаєно й буркнув копач, рудий, бо він був Роман. Той, хто з-поміж інших був охочіший до гітари, а не до розмов.

Дядечко оцінив ретельність ями і був би повірив, але швидко зметиковав:

— Отут? Та кому ж, пробачте, він аж отуто потрібен?

Це була та павза, якою, тамуючи посмішки, копачі могли би насолоджуватися нескінченно.

— А ми, дядю, — буркотів рудий улад з лопатою, — викопаємо його спершу отут

гарненько, а потім перенесемо й продамо в село.

Так він простенько промовляв утруп із штихуванням, що дядечко на мить повірив, якби Роман не реготнув.

Народний чоловік образився.

До першого мішечка яблук, якого він притарганив за годину, копачі насилу дочекалися перекуру й напосілися на фрукт; доки вони не вмололи, він говорив:

— Да, хлопці, ага. Дуже жалько. Шо в нас, бач, історія не така. Та вона правда є, є, але уся, бачицьця, глиняна. Ні тобі, цих, пірамід, наприклад. Це ж скіко камня нада. От тепер у нас є й камінь. А хто тепер буде історію строїть? Як оно й китайці вже її не строять.

— Як ще? — поцікавився крізь яблуко Роман.

— Не хочуть вже далі, к приміру, тягнути свою китайську стіну. Хоча, подумавши: хто їм мішає? Камня тобі в них же, рядушком, скіко хоч: бери собі зі скали, колупай та тягни її далі, скіко хочиш.

Тут він пригадав, що бреше.

Туди, нижче Істрицею, там були колись каменярні — з них камінь возили нагору, коли там будували фортецю, але камінь скінчився і фортеця теж. У відповідь од копачів він чув лише гучне яблучне хрумкання бригади. Тому:

— А якщо подумати, то слов'янська нація не молодша. Раз ми існуємо, наприклад, зараз, то ми і в ті, давні часи десь же були? Бо де б ми інакше б узялися з тих часів? Правда, непомітні такі, бо з дерева. А дерево — скіки з нього не будуй, а воно, як глина. Раз — і нема. Наче й не було. Раз — і грязь.

Це вже коли проминулося мішків з кілька, він міг отак годинами. Дивно, що під його голос руки менше томилися од лопат...

— ... роскалів! — щоразу виправляв він кожного. — Якщо вже ми з вами роси. То в нас і роскалі, а не лопати.

Він гордо підвівся, аби його бачив увесь світ.

Бачила його лише недобудована бойлерна, її мудро почали класти біля будиночків відпочинку, гадаючи, що тим подовжать курортний сезон. Однак і вона виявилася потрібнішою не менш, аніж китайська стіна.

— Да, брат, історія... — мружився на сонце дядько Пилип. Але воно мовчало.

Наступного дня все починалося спочатку:

— Натє, хлопці, поїжте. Яблучка хароші. От вже нікому не нужні. Раніше, бувало, їх хлопці з колгоспного саду крали. О жизнь була — якось я з ружжа вгору бахнув — то вони мене мало тоді не вбили. Повірте, по саме горло закидали тоді яблуками. Отак весь стою й бачу, як вони тікають, а ворухнутися не ладен. Отакенну купу накидали — піраміду!

Що тепера робити? Як оприходувать? Зелені. Коли приходить до мене один такий москаль із Воркути і починає: "Продай еті яблука нам!"

— "Так зелені ж", — кажу.

— "І харашо, — каже, — що зельоні. Доки до Воркути доедуть, саме доспіють.

Дивлюся я, а ніхто не баче. Зелене ж усе, учотчики ще не учитують. Загрузилися вони бистрінько в фуру. Шо я тоді бистрінько своїй тещі усі геть золоті зуби вставив. Во була довольна жінчина. За все своє життя не могла заробить, що й не мештала. Весь час золото в землі шукала. На зуби. І от. Хароша в мене теща, хлопці.

Замріявся він. Хіба поясниш про любов?

— Як жінка вмерла, то од неї й лишилося хіба що теща. Та й та, сердешна, оно хворіє.

Ніяк перехворіти не ладна, — як це поясниш?

— От проживеш ти з нею душа в душу тридцять год. Оце тіко зараз сильно почала боліть. І між нами нічого плохого не було, лише золоті зуби — це ж цілий тобі скарб виходить. А тепер? Яблука є, а накладних нема. Оце, приміром, як наша історія, слов'янська. Наче й не було усього того сада. Наче його й нема — а зуби ж золоті — єсть!

— Оце точно, — хекав Роман, — раніше б підігнали до кургану бульдозеряку, й він за два дні оцього насипу зняв. Так зараз соляра дорожча, виходить, ніж наші мозолі, вручну це все копати?

— Да, якого це бульдозера треба, — не вгавав дядько, — щоби з усійої нашої країни познімать насип. Та тут же золота, кажу я вам, на кілька історій вистачить, а не лише на нашу.

І вмовкав, приголомшений власним внутрішнім зором, далі крєктав, виймав з кишені свою пляшечку, каламутив у ній біле, смаковито надпивав.

— Дядьку, — не витримав Роман, — а що це ви весь час п'єте?

— А це мій секрет. Власний, мого долгожительства.

Всі на це почали повільніше копати.

— Чи там не молоко? — міркував хлопець.

— Воно саме, — прицмокував Пилип, облизуючи губи. — Лише з розмішаного вапна. — И щиро дивувався на переляк столишного чоловіка: — Це ж що? Це ж кальцій, необхідний найдужче організмові — ти хіба навуки не знаєш?

Сказав він і закусив з хлібини.

Роман не повірив. Він обережненько взяв площину з-під колишньої пепсі, понюхав.

— О, а одіколоном пахне.

— Вгадав, синку. Дікалон, сказати б, для приправи. Воно, якщо має хороший запах, то й виходить, що воно корисне для людського організму, хіба не понятно?

— Ой, потравитесь, дядьку, — не здержала Оксана.

Пилип розцвів:

— От хоч ви тут з вищим образуванієм, а і не знаєте. От навіщо ж людині нюх? Щоб хороше од поганого одрізняти. От узяти приміром гивно. Його ж ніхто їсти ніколи не стане. А чому? Бо хто хоч раз гивно понюха — то тут не нужно й образуванія!

Він реготнув разок, що йому вдалося висловити таке складне.

— А шлунок же ваш як?

— Як обценьки крепкий. Я, хлопці, вже год п'ятнадцять так обідаю. З того часу, як

придумав. І ніякого вреда, окрім пользи, не відчуваю. От Ніна моя теща, не хоче вапна і боліє, глупа. Ти б поспробував, ге?

Всі дивилися на Романа, особливо практикантки, той героїчно ковтнув, заплювався.

— Да, воно з непривички. Тобі, синку, треба трохи більше дікалону долляти. Я завтра принесу. Бо воно, мать, трохи мулке здаєцьця.

Роман тим часом кинувся до мішка яблук, заїдати.

Були там різні — і солодкі, і кисленькі, і геть терпкі, й навіть пепсікольні на смак — та що й казати — навіть вапнисті були.

Оці лише дядько й хрумкав:

— Вони, може, не бозна. Але тут — кальцій. А кальцій, хлопці, це жизнь. Одно лише треба знати секрети її, і тоді житемеш, скіко хоч. Бо я люблю вічно жити. От де — історія, га? — Несподівано він одпускав її внутрішнім своїм зором: — От шо, слухайте сюди. Тут раніше ніколи! Стіко народу не наїжджало. Отдыхающего. Ви мене послушайте, вони всі ждуть, доки, нарешті, і в наших краях золото покажутьця. Тут і з начальства чимало. І ще гірші є субчики, ви мене послушайте, я всю жизнь сторожом працював, я знаю. Я цього брата-кіндрата носом чую. Шо іноді так і хочеться за своє ружжо сторожове хапатися.

— Дядьку, — відверто кокетувала Анька, — а от скажіть: а ви самі шо, ніколи скарбів не шукали?

— Дочко, — не міг збрехати до неї Пилип, — я чесно скажу: я цей етап в житті вже пережив. Кажний було поколупався з надією на краще життя. Но це в прошлом. А в настоящом я вам серйозно кажу: ви з цим ділом не шутіть, бо ви не знаєте, що це таке, скарби. Ви б мене, старого, послухалися, та краще б міліцію найняли. Бо що це буде, коли ви дна нашої історії докопаетесь? Всі ж ждуть. А яблучка хароші, — несподівано згадував він. — То, було, хоч піонери крали, а тепер так. От хоч нікому не нуждне, а родить. От тобі й історія, да...

— Дядьку, ви б собі самогонку з них гнали. Кальвадос називається.

— Каль-ва-дос... — замріявся на гарнюще слово Пилип. — Воно б да. Бо гарним словом чого поганого ніколи ніхто не назве. Кальвадос. — Аж плямкнув він. — Так на біса гнати, коли в мене в саду ще й досі вишні не збирані. Ви не повірите — отак просто на деревах п'яні й висять. Піді собі нарви жмень кілька — і готовий. І тобі й випивон і закусон заразом. Я був чотири бутлі отак був насипав ними. Така наливка, скажу, шо ні цукру не треба — з ніг сама валить, ну? От не вірите. Ходіть, покажу.

Всі вискочили з ями й рушили, мріючи про гранчасті склянки з рубіновими спалахами.

Дядько Пилип привів їх на куток саду:

— Дивіться ж.

Всі побачили дивовижу — під деревами навпереміш із подзьобаними вишнями валялося й деяких птахів. Кволо намагаючися підвестися, вони не завважили на людей аніяк.

— Пропаще покоління. От бач, в нас вже й птахи спиваються. О — порядки.

Дожилися, — зажурився він. — Й ніде про це не записано в історію. Й ніхто про це згодом не визнає, й жоден тобі потім архолог не одкопа. Наче й не було в нас ніколи птичого алкоголізму. А між іншим, це вже дає й зараз великі результати. Так, так, в історії. Екологія ж! Тепер без птахів черви, комашні наплодяться, й піде перехил природи ув інший баланс...

Усі куштували просто з гілок — часом до рота донести було неможливо — густючі ж, п'янючі, швидко витікали, спливали кров'ю.

— А ти кажеш кальвадос. Раніше було за Сталіна, знаєте? Деревя пекли кип'ятком, рубали, словом. Це я розумію. Щоби податок не платити. А зараз не хуже? Ніхто нікому не нужен, навіть на самогон. І вже ніхто нічого не хоче робити, от. А землю — копають люди з вищим формуванням. О, порядки, страшно.

Виддавши теплої легіту, Оксана рушила на луг, тому що в голові її бриніли прості вірші:

*По скарбах біжать дороги
і пасеться череда,
топчуть їх колеса й ноги
і хлюпочеться вода.*

А їх хотілося складніших. Й не довелося навіть ждати до ранку тої череди — Ярослав сидів уже там. Вона кинула штормовку поруч, сіла й не віталася, він теж не бажав говорити, тобто хотів цього, але якось без слів. От так, як оцей вітер, отак між ними витає мовчки, а степові пахощі вмиють помінялися на дівочі. Коса так духм'янить, чи що? Еге, її коса після річки.

Його попросована сорочка пахтіла прасом, й брюки також, лише трохи відгонило синтетиком. А в кишені лежав пакуночок з цукерками, це вже вітер знав напевне.

Сидіння було б невідомо яке, коли б у неї не зірвалася дурниця:

— Ярославе, а ви давно захоплюєтеся історією?

"От ідіотка, — подумала вона, — як на екзамені. Ну не питати ж: "Скажіть, а історія давно захоплюється вами?— Та так, — повільно відказував хлопець, — коли є вільний час.

"От дурень, — думав він, — от і виходить, що я сиджу тут, бо є вільний час, виходить, то я й захоплююся, виходить, тут історією? Господи, що вона про мене подумає?.."

Хоча нутром він давно збагнув, що не подумає нічого.

— Щось вивчаєте?

— Та ні, не дуже. Просто люблю її.

Сказав і заплющив очі, бо прозвучало, як "люблю тебе". Тому він похапцем додав:

— Просто так, взагалі.

Вона вже відчувала, що говорить не те, однак її понесло:

— А ви знаєте, ваше твердження, що до скіфів тут жили наші, не позбавлене наукового сенсу. Така проста думка про беземіграційність народорозселення...

— Ще б пак! Та мені ще мій дід...

Тут він мало не поцілував її. Повернувся до неї і — однак вона випросталася, щоби проректи:

— ... тобто автохтонна теорія етногенезу слов'ян. Ще Теріножкін...

"Боже, що це зі мною?" — сахнулася вона сама себе.

Й сперлася на руку. Несподівано її пальці відчули поруч Ярославові, торкнулися і завмерли, спиралися на густу траву й дотик був такий само. Слава Богу, що слова одійшли, а тиша нарешті не була паузою, тобто не стало пусток аніде, все навколо було заповнене, як вкраїнська земля скарбами, бозна-чим, однак таким страшенно ж цікавим.

Отак сиділи. Він не знав. А що знати, як попереду ціла ніч. Тут він схаменувся, бо могло пройти вже півночі. Чи чверть? Тоді він, тримаючись лише за її пальці, осягнув, що нехай вони й думають, а він, нарешті, відпочине від цього. І вмить долоня торкнулася її ліктя.

Одразу Оксана поклала йому голову на плече, лише й того, однак її огорнула полегкість, вперше земля покинула гойдатися, так легко стало голові, що вона безборонно заплющила свої очі, вони ж уночі непотрібні, особливо заплющені.

Сиділи удвох і починали схід сонця.

Коли вони зіштовхнулися вустами, ті знайшли одне одного одразу, не ворушивши словами.

Не було Пилипа днів два, потім з'явився на себе не схожий, себто дуже заклопотаний.

— Ви це, замучили старого. Заморився я до вас мішків таскати. Хоч би раз прийшли. Наберіть, тут не лише на кальвадоси хватить.

— А на що? — запитала Анька, бо знала, що дядько до неї нерівно дише.

— От ви ж яблука пекти вмієте?

Дівчина, яка могла пекти усе завгодно інше, зацікавилася.

Він швиденько наскладав хмизу, запалив, і, наштрикнувши одне зелененьке, хутко спік, подав Аньці. Бо шорти в неї були найкуціші. Якщо: "у біди довгі ноги", то Анька була найбільша в світі бідою.

— Ти хукай, доню.

Та мляскала, не встигаючи хвалити.

— Оце ж вогнище палите. Оце ж щовечера. Отак накладіть, це ж простіше навіть, ніж картоплю пекти, — чомусь говорив він зажурено, видно було, що йому геть не до яблук. Однак він дочекався, доки всі напечуться ними.

— Чув я, що в старовину так ховали покойників, що ніхто не міг знайти. От, приміром, піраміди. Там же й досі нічого не знайшли.

Роман погодився:

— Так, уміли вони це. Бувало й ми, шукаємо, шукаємо і нуль. От і зараз, чує моя душа...

— Та я не про це. Значить так, хлопці. Прийшла пора сказати: чи не могли б ви мені викопати, ну, могилу? Хорошу?

Всі вдичіли.

— Дядьку Пилипе, а хто збирався жити вічно? Для чого було вапно пити? — намагався перевести на жарт Роман.

— Ні, не для мене, себто для мене, бо для моєї тещі. Ну? Таку, добрячу?

"Ясно, — подумав Роман, — доведеться тепер одробляти за всі яблучка й вишеньки".

Усі замуликали, що, воно, звичайно, без проблем.

— Не бійсь, я не безплатно, — й він назвав суму.

Що вже геть заплутало копачів.

— Та про які гроші? — розписалася за всіх Анька.

— Тещу свою дуже сильно люблю. От. Шо вона не така, як тещі. А гроші — то пусте. Ви думаєте, я у Воркуту — одного рефрежиратора? Ех! — несподівано він зажурився. — І що вони тепер там у Воркуті їдять, як їм України не стало?

Перекур кінчався, і Роман теж:

— Дядьку Пилипе, ви скажіть, хіба на кладовищі гарненько не вириють?

— Та вириють. Тіко я боюся, щоб її ще раз не вирили.

— Не ясно, — мружився Роман.

Вишні ще й досі бродили йому в очах.

— Ну я хочу, щоби її зробили такі люди, що з вищою освітою. Які знають усе. Як колись було ховали. Щоб ніхто не знайшов. Так закопайте. І я не хочу, щоб їй золоті коронки повиймали. Ну, там костюм, плаття можна ножницями в гробу порізати. І ніхто не вийме, ніхто її за тряпки не потривожить її сон. А от зуби з людини виймать, щоб не вкрали — я цього не можу. Як подумаю, як вона їх любила — так і не можу.

— Для чого? Хто це буде її виймать? — непокоїлася Анька.

Бо вона ще не знала життя, ні життя ще не знало її. Молодість!

Оксана, як науковець, розповіла, що скіфи робили цього секрета дуже просто:

— Вони ховали, потім пускали зверху табуна коней. Й лише тоді насипали Кургана, так, що тепер уже ніхто напевне не міг сказати, де саме поховання.

— Так де ж тепер коней візьмеш? — страждав Пилип. — Це ж усієї області стіко на табун не набереться, от біда. Ну, бач до чого довели? Скіки нам коні хорошого зробили, а ми їм що? Перевели поголів'я на ковбасу і от. — Враз оце слово "поголів'я" увійшло в нього іншим значенням: — Так же ж корови! Та я попрошу Ярославчика, то він мені через тещу череду двадцять раз прогонить. Туди-сюди! — зрадів він, наче дитина. — Ну, молодець мій Ярослав, оце хлопець, ну?

Він знову обернувся на того Пилипа, якого всі знали, тобто вийняв пепсікольную пляшечку, збвотнув білу каламуть, простягнув до гурту, але охочих не виявилось. Ніхто не хотів вічно жити.

Так гарненько усім од цього стало, що Роману прийшли й ліпші ідеї:

— А що, дядьку Пилипе, як ми розриємо цього Кургана, а потім, коли все зробимо. От все вашій тещі залишимо? — зрадів своєму розумові хлопець. — Ховайте там свою любу тещу, з почестями, ніякий злодюга там її з костюмом і зубами не потривожить.

Гарно я придумав?

— Е, не-не, — хитрувато хитав головою Пилип, — нема дурних, через тисячу років прийдуть нові ці архолуги й вириють.

Совість в нього була завбільшки з інтуїцію.

— Так через тисячу років, що їй, вашій тещі, станеться?

— Навіть через сто тисяч, — обурився дядько. — От вам би приємно було, щоби ваші косточки якісь вчоні лопатами перебирали?

— Роскалями, — засміялася Анька.

— Та хоч би й. Щоб тобі кожну косточку виймали тобі й роздивлялися, любувалися? Невже?

Роман знизав плечима:

— Ну, мені особисто це по барабану.

— Що? — не повірив старий.

— Байдуже, — пояснив хлопець.

Пилип не міг пойняти віри.

— Байдуже?.. — мало не закричав він. — І це кажите ви, ви, люди з вищим образуванієм?!

Пригуркотів "газон". Шофер мав такого обличчя, і всі копачі збагнули, що нічого путнього вони не почують, бо й начальник не підійшов до гурту, а чомусь боком посунув до свого намету. Однак його перепинив голос Аньки, який би перепинив кого хоч:

— Григоровичу! Які будуть вказівки? Щодалі робитимемо?

— Вісімсот чотирнадцять, — сумно ляснув себе по потилиці той. — Вказівки будуть надалі сумні.

Оксані вперше заманулося пожаліти його:

— Щось трапилося?

— Навпаки. Не трапилося анічого. Я щойно з пошти. Телеграма. Дізнався, що грошей з інституту на нашу експедицію знову не переказали.

— У-у-у! — дехто з загалу не договорив матюка. — Я-а-к?

Євген Григорович відчув себе інститутом:

— В нас там в бухгалтерії триває щось на зразок ревізії. Рахунки заморожені. Доки це не скінчиться...

— ... скінчимося ми! — викинув на відкид свою лопату Роман. — Аванса — не було, зарплати — не буде? Іди спробуй покопай, коли тобі в пузі самі лише яблука.

На доказ йому Анька гучно буркнула животом, Євген Григорович намагається цього не почути.

Але не Оксана:

— Ясно, грошей нема — можна подумати, що в інституті зараз багато експедицій? Раз-два — і все. Гроші є певно лише на ті, які копають в потрібному напрямкові — балто-алтайському? Чи балто-іранському? А на всі інші теорії — гоп! — і не стало. Я вірно розумію вас?

Той промовчав. У відповідь шофер люто зблід, так, що дужче позначилися його татуювання.

Копачам не до дебатів, вони понуро скидають рукавиці, жбурляють їх слідом за лопатами.

— Що, що ви надумали? — не наважується їх зупинити начальник.

Але ті вже взялися за улюблені гітари — взявши акорд, Роман акордно рикнув:

— Купатися! Загоряти!

— Рибку ловить, — підспівала йому Анька. — Напекти! — замріялася вона.

Бригада мовчки дефілює повз них до ріки, науковці лишилися на самоті.

З задуми Євгена Григоровича виводить ляпас по спині, якого завдала Оксана:

— Вісімсот п'ятнадцять!

Ця картина побільшується з-за верболозу біноклем. Той од обурення спітнів і тому спотворив зображення:

— От лохи! — лайнувся Геша. — Ти ба, суки, не хочуть копати.

— Й подалі кидати, — несподівано в зажурі зримував Кеша. — Я б їх у зоні швидко навчив, як бугра не слухацьця. Бач, за гроші вони сердяться. Там тих грошей...

— Я б цих бухгалтерів!.. — недомовив колега.

— Що?

— ... я б їх падлів — усіх за лопату! І в зону, падлів, як вони чесних людей дурять, — класовим гнівом спалахнули його очі крізь бінокля.

— Циганське щастя, — сказала Оксана таким голосом, наче коли знала іншого, — докопатися майже до кінця, і от.

До кого це вона говорила? До Євгена — так він це не згірш за неї знав. До себе? Так вона не згірш за нього знала.

До Геші — то з бінокля читав по губах і мав виразну з того втіху.

— ... докопалися майже до кінця, — телеграфним голосом передає він напарникові. Той почав оживати.

Євген Григорович не слухав її. Він дивився в далечінь, туди, де перехрещуються балто-іранський з балто-алтайським напрямком. Туди, куди зорять всі, в кого совість завбільшки з інстинкт.

Оксана копалася в польовій сумці, однак натикалася лише на вірші.

— А такий цікавий матеріал уже йшов. Єдиний раз в житті знайти неграбований курган...

— ... неграбований?!! — спітнів уже й не бінокль, а Геша.

Колега його вкляк од цього заповітного слова.

— Біс його зна, що робити, — нидівся Євген Борисович. — Може, підняти громадськість?

— Яку громадськість? — зітхнула Оксана. — Де ти зараз її візьмеш? Про що її просити — про марш протесту під Верховну Раду? Про зарплату для археологів?

— Попросити громадськість, нехай покопає трохи. — Наштовхнувшись на надокучливий жіночий погляд, почав швидко пояснювати: — Тут же повнісінько

відпочиваючих. їм нудно. Прочитаємо їм в клубі лекцію, а тоді роздамо лопати. Нам же трохи лишилося. Ну, от хоча б цих... шахтарів.

— Ага, разгон, — брутально вилаявся Геша. — Так я тобі й розігнався! — крикнув він на всеньке горло.

— Я вб'ю тебе, мудель, — просичав до нього Кеша, — отбойним молотком!

Оксана полинула поглядом туди, куди і Євген, туди, де перетиналося балто-ірано-алтайське, виразно перекреслюючи трипільське.

— Женю, а давай, як колись. — І щоб той вірно її зрозумів, поспіхом завершила: — Самі візьмемося за лопати. Ти штикуй, а я відкидатиму. Треба ж швидше дійти до материкового ґрунту — скільки там того насипу лишилося, га?

— Ну, ну, ну. Лопата — ні, — не повертався з далечини він. — Я кабінетний вчений.

— Так я ж теж, — тицьнула йому до рук вона держака, — на, разом, га? Єднання розумової і фізичної праці?

Вона й сама негаразд знала, чи жартує, чи ні.

— Одчепися, навіжена, — грубо урвав її він.

— А називав Венерою.

— Тебе б ще на дві тисячі років...

— ... закопати в землю?

— Попроси-но краще свого того пастуха. Нехай село зіллється з містом.

За що отримав лютого ляпаса.

— Вісімсот шіснадцять, — коментує він. — В землю б закопати і руки молотком поодбивать, — розтирає він ушкоджену щоку.

Геша не повірив на власні очі.

— Сука буду, там уже дельожка почалась.

— Д-да, — протягнув той, — там серйозно, разборки. Як ти думаєш — рижійо? Серебрішко?

На що Геша сумно видихнув у оптичну перспективу:

— Там у них значно цінніші цінності.

— Бриліки?.. — затамувався.

Той виждав паузу, завдовжки, аби підняти вказівного пальця:

— І-і-істина.

Антін допоміг зняти труну з машини, подав і кришку, закрив борт. Череди стояла й чекала, вона ще зроду не бачила людського похорону.

Пилип хотів скидати свого вірного лівого чобота, але раптом сльоза його так пройняла, що він ухопився за серце. Він, який житиме вічно, мусив поховати те, заради чого воно того варте.

Тому він хутко витягнув біляву свою пляшчину, збовтнув, нашвидку затулив очі долонею, крутнувшись зо три рази, пожбурих її позад спину. Та, каламутно бризкаючи безсмертям, полинула шукати, й дзенькнула на скалки перед верболозом.

Там же встромилися лопати. Теща Ніна терплячіше з усіх терпінь чекала, доки двоє в безлюдному полі викопують їй прихисток.

— Цюк! — сказала лопата. Та, що була в руках у Ярослава. Пилипова ж на це не повірила. Доки не вшилилася в глину поруч:

— Цок!— зойкнула вона.

Чоловіки обережненько на дні могили, наче пританцьовуючи колом, обкопали чималого глека.

— Скарб... — сказала одна лопата іншій.

Ярослав хотів уже взятися за нього, так старший чоловік застеріг. Він підіткнув його знизу на розкаль і, перекидаючи, вигукнув:

— Як я розсипаю тебе, так і закляття розсипся!..

Звідтам висипалася низка дукачів і розкотилася, бо мотузочка зотліла. А слідом — віночок з руж — про них свідчили хіба колючки на стеблинах, однак серпанок, хоч і зітлівши, а тримав усе вкупі.

Чоловіки презирнулися на весільні ці обладунки.

Глечик з дукачами тримала тепер теща Ніна, вона з Пилипом поцілувалася востаннє, й віко зачинилося за нею. Коли земля засипала яму врівень з долиною, лише тоді Ярослав подав знак череді, та слухняно рушила до свого пастиря, перетоптавши рушену землю разом з нерушеною.

Так, що під нею не раз весільний глечик з дукачами здригнувся Ніні в долоньках, вона всеньке життя шукала скарбів, жаль, що лише після нього знайшла.

Пилип висипав першу шапку з землею, а потім заторохкотіли лопати, кожна хотіла якомога швидше завершити дійство.

Тепер степ не видавався безлюдним, бо посеред нього височів хрест, де лише птахи могли прочитати табличку, кому він належить.

Оксана йшла наперед вітрові, розставивши долоньки, наче хотіла ввібрати весь пилок квітковий, непомітний окові, але відчутний тілом, особливо там, де попечена лопатою шкіра скніла — і вітер вступав туди в зашпори, і, здавалося, Звідтам розтікався усім тілом.

Дивно було ступати лугом вдень — геть не таким, як вона звикла. Здалеку вона побачила на їхньому пагорбові букетика, отже й Ярослав десь там поруч ховає свою білу сорочку — дивний цей пастух у випрасуваних брюках. Та де ж він?

Вона знеможено кинула штормівку, зверху кинула вірші, дописані й початі, бо найкраще було чекати Ярослава за ними — час непомітно перебігав з рядка до рядка:

*Поставимо дім
на диво усім,
наробим вікон
з чотирьох сторон.*

— У вас всі археологи вірші пишуть? — почула вона, й підвела свої чудоподібні очі. Хвильована мить!

Він підняв букетика й подав Оксані, та прилинула щокою.

"А чому люди ще не додумалися брати букети замість подушок? Який сенс в тому пір'ї наволочному, коли в нас так багато пухких, ніжних рослин?" — міркував він.

— Що ти зробила з руками? — сполошився хлопець.

— Я ненавиджу свої руки. — Її подивували очі його, які прекрасніших рук не бачили. — За те, що вони такі слабкі.

Він дивився на її долоні й не вірив:

— Ти що, копала? А ці козли? А цей козел? Вони що, стояли й дивились? Та я їх там зара усіх піду закопаю к бісовій матері! — Тут він побачив, що вона ніжно милується ним. Й слова його пропали, перейшли на шепіт: — Я зараз сам піду і вирию ту клятву могилу до самого споду. Я доведу твоєму триста-двадцять-п'ять-не-знаю-якому, що тут наші жили.

Зривається на рівні ноги, але Оксана своїми безсилими руками міцно тримає його:

— Славо... я тебе благаю. Ну посидь краще. Ну там ще п'ять кубометрів насипу. Ну ми щось придумаємо з ними. А я тут тобі пісеньку написала. От лише слова є, а музики ще нема:

*Як одне вікно
на чистеє поле,
а друге вікно
на синєє море...*

Він сидів і удавав спокійного, його лютило, що він майже не чує її, так йому та невибрана земля застувала очі, тут він відчув, що вона вже мовчить.

— П'ять кубометрів, кажеш. Є в нас один дідівський метод, як копати. Ти не повіриш, але багацько погрібів отак було викопано.

— Який? — дивувалася вона на нього, такого вже не ніжного, а рішучого свого Славу.

— Пра-прадідівський.

Як він був без корів, то й двійця сприйняла його спокійно, тим паче, що він ішов так, аби вони його побачили перші.

— Ну, як рибка? — запитав Ярослав.

— Ключе.

— Не ключе.

Водноголос відповіли обидва — Кеша і Геша. Що їм навіть закортіло врізати лозину й сотворити вудку. А чого? За цей час оно вже скільки можна було її запасти, насушити, наприклад.

— А ти пасеш?

— Пасу, — відказав Ярослав.

— Ну і як... випас? — поцікавився по-науковому Геша.

— Ключе! — засміявся приязно хлопець.

В цей час з-під майки в Геші зрадливо вислизнув бінокль і завис на ремінці.

— Ми теж, — кивнув на нього Геша, — пасемо.

— Цить! — цитьнув на нього Кеша. — Ідіоте! Я вб'ю тебе.

— Відбійним молотком? — реготнув той.

Ярослав кивнув убік кургану:

— Багато трупів і так буде. Там скоро всі переріжуться.

"Шахтарі" — презирнулися, себто їхні версії потверджувалися. Єдино, що треба було поглибити гіпотезу, вони запросили хлопця сісти, вийняли пластикові скляночки, самогонову флягу. Коли перехилили, то не одводили очей од Ярослава, наче він цим міг виявити себе.

— Аз чого, блін, там їм різатися? — неквапом, неначе про погоду, почав Кеша.

— От ти подивися уважно, — показав на курган хлопець, — бачиш, який насип? От його поверх скарбу насипано. Прикинь, скільки його, тог оґрунту до горизонту лишилося? Дурня, на півгодини копати. От вони вже й почали наперед ділитись. Тільки як поділиш на десятюх? От. Біда.

Двоє ще раз презирнулися, тому що на двох ділити, ясна річ, набагато легше. Що один мимоволі озирнувся, на лопати, нові, свіжі, райцентрівські такі, вони лежали поруч.

Поночі зігнута фігура скрадемці посувалася табором, так таємно, що мало не влучила до Євгенового намету. Однак пахощі, які поночі були неомильніші за зір, підказали незнайомцеві, що слід шукати не цього житла, він би ще спотикався потемки, якби за третім іншим з клапану не висунулася тендітна рука та не затягла його досередини.

І Славко упав у обійми Оксани, притиснувшись, аби не наробити гармидеру. Намить обоє забули, навіщо. Однак дівчина опанувала себе.

Місяць картинно ховався за хмару, то, навпаки, хмара за місяця.

— А може, вони не прийдуть? — благала його Оксана.

— Дзузьки, — відказував місяць, тобто Ярослав. — Пертися сюди здалеку, два тижні пасти вас і все це задля того, щоби в критичний момент заховатися. Де? У верболозі? Та вони — приповзуть.

— Ну, може, вони-таки чесні люди?

Уперше хлопець злякався чесних людей — ще б пак, тоді вони зірвуть його план.

Дівчині було млосно поруч в тісному просторі. Ні, вона просто боялася, що розв'язка може бути крутою й небезпечною в першу чергу для кого? Для того, хто все заварив.

Вони відсупонили запинало й благали Бога, аби очі їм не зблиснули, так пильно вдивлялися в розкоп. З якого вже хтось потиху викидав пасмами землю.

Як "копачі" там опинилися? Заповзли вони туди, чи що? Разом із реманентом? Бо до намету долітали лише легкі удари рушеної лопатами землі об викид, обережні такі, але ритмічні. Що "охоронці" й незчулися, як почали цілуватися улад з кидками.

— Вони за ніч, — одірвалася вустами Оксана, — не викидають... п'ять кубів.

— Викидають, — прилинув знову Славко, — я їм сказав, що копати треба просто, по всьому розколові й так до самого золота. Як же не викидають? — Тут він знову відсунувся. — Та ти знаєш, за цими пошуками скарбів, скільки у нашому селі колодязів, погрібів викопано? Отак пусти чутку, що в тебе за клунею щопонеділка вночі скарб пищить, чи кукурікає — а наранок приходиш — і погрібець вже й готовий. А тут — двоє

здорових лобів. Е, та ти не знаєш, що таке ентузіазм.

І щоби довести правдивість своїх слів, торкнувся дівчини поцілунком.

— А нам і не треба, щоби п'ять, — одірвалася Оксана, — нехай викидають хоча б чотири куби.

А решту ми вже якось самі, правда? — зиркнула вона на свої пошкоджені долоньки. Ярослав на це ствердно поцілував їх.

Так само, як Кеша поринав углиб, методично налягаючи на штих, його лише непокоїло, що земля видалася спершу неістотною на опір. Отож він міг сподіватися змін? Він не хотів, аби копальні відчуття інакшилися. Й тому він зашепотів пісню:

Я поїхав на Домбас

вугілля копати.

А яке ж воно тверде,

чортова мати!

— Ти тут приповз співать? — здивувався Геша. Він саме оддав "зміну" напарникові й дивувався, що не встигає сам одхекатися — а цей — ще й співає. — Ти хочеш усіх лохів побудить?

Колега ображено замовк. А тоді проти місяця одгородившись, знову перевів годинникові стрілки, після чого тицьнув циферблата напарникові:

— Не виступай, а лізь. Давай, іш, розлежався. Времічко твоє підійшло рить.

Той стримано кречнув, підвівся з кухвайки.

— Нюхом чую — нічого тут нема. Обдурив нас пастух.

Кеша на це не погодився:

— А я нюхом чую, що є. Й і не тільки нюхом — стали б сюди із столиці цілий грузовик лохів гнать? Вроді там їм більше нікуди їх ганять-копять?

Він заліз на кухвайку й заходився стерегти час, тоді, як його колега досліджував надра, налягаючи на держак. Примостившись боком, він пантрував кожного кавала землі, викинутого Гешою. Хоча до дна було ще далеченько, однак хто його зна?

Табір мирно спить, хропучи на всі різновиди, якими перегукуються межі собою намети, молодь бо одтягнулася на природі і вперше заснула праведно, потомлена не виробничою, а радісною втомою.

Лише в одному наметі вдвох це не вдавалося. Але чи існує на Землі засіб, кращий за поцілунки?

Надцятий раз заступивши на зміну, Кеша відчув, що цю — не дотягне. Однак з подивом зазначив, що Місяця вже не бачить за купою викинутого ґрунту — виходить, що так глибоко вже забурилися? Якби він міг думати про щось інше, аніж золото, то пригадав, що небесні світила мають ходу і тенденцію рухатися за лісові дерева. Оно, наприклад за ту красуню-сосну.

Тої миті лопата його уперлася у щось надто тверде, аби бути землею.

— Що? — наче зо сну схопившись, одстрибнув од кухвайки Геша. Що навіть забув зопалу, що треба знову перевести час назад.

Напарник його знову посунув лопатою в те саме місце, і вона непідробно

дзенькнула.

В наметі, який пантрував їхню радісну працю, розлучився поцілунок. Бо відчув, що ритм копання, геть порушився. Хлопець і дівчина припали зором до розкопу — без бінокля, було добре видно, що купа земляного викиду значно підвищала. Чи не на п'ять кубів?

Оксана вчула заледве тонкий згук, як коли метал влучив об металеве ж. Вона рвонулася з намету, але Ярослав владно спинив її, і сам, намацавши заготоване кайло, поповз туди краєм ока глянути, що ж знайшли аматори там, де професіонали не змогли?

А там, на дні, обоє-рябоє долонями одгортали землю од чогось принадливо опуклого, щоби, вивільнивши знахідку, взяти її на руки й подивуватися важкості, яка може бути лише в найважчого металу, найважчого й найкращого, а саме — в золота.

— Ми багаті, — прошепотів заповітно Геша.

— Що це? — насилу стримувався не кричати його напарник.

— А ти не сікьош — царський кубок.

— Який?

— Царський, блін. Ось бачиш, — поплював він і потер, — тут щось написано. Не по-нашому! А намальовано — гадам буду, — плюнув він ще раз, — та це ж орел. — Він зрадів, так, доля знайшла його, а він знайшов долю, бо мав такого ж самого приблизно орла, витатуйованого на грудях. Орли ці, нарешті, зійшлися, розчулено притиснувшись. — А тяжолий же, ідол, ге-ге. Золотішечко!

Удвох несучи його нагору, не тому що він затяжкий, а тому, що ще ними не поділений, вони постали над розколом.

Тяжко й щасливо одхекавшись, побачили, як над ними стоїть хто? Та той же самий лох, пастушарадовбаний!

— Покладіть, де взяли, — спокійно, неначе до корів, наказав він, ба, навіть спокійніше — бо цього разу він мав у руці не батога, а замашне кайло.

Надлетіла Оксана і завмерла, долучившись до композиції, де обоє-рябоє, не могли показати сільському пастухові, де раки зимують, бо вперто не бажали випустити здобич з рук.

Позаяк Місяць чесно ходив своїм циферблатом, а не по злодійському годинникові, то він й визирнув з-за соснової верхівки, аби шляхетним світлом променя впасти на несподівану для всіх знахідку.

Й лише тут кожнісінький узрів, що то — пузатий німецький авіафугас.

— Бонба! — заволав Геша.

Кеша не став сперечатися — і вони дружно кинули свою знахідку назад у розкоп, падаючи ниць — готський орел на ній, здавалося, місячно зблиснувши, змахнув крилами й провалився під землю, — аби вмить зметнути її вгору більше, аніж її накопали злодії й чесні люди, разом узяті, — вибух люто рвонув розкопа, остаточно переплутавши там всі історичні епохи.

Звідтам вилетів хтось бородатий, з трьома оселедцями, підперезаний змією,

блискотливий, з довгими вусами, і, регочучися над низькими гілками, щедро сипонув по них блискітками, цокаючи крем'яним кресалом.

Поле вмить стало стрибочим — хом'ячки, тушканчики всі разом повискакували з нір — та що гризуни — пропиті споконвіку слов'янські горобці зі свого п'яного саду, з переляку отверезівши, полинули увись!

Ґрунт здригнувся й тут, в тещиній могилі, й просипався крізь дошки до труни.

Ударна хвиля зірвала намети і вмить поставила на ноги усіх, хто під ними спав. За переполохом ніхто не догледів, що Анька, наприклад, вихопилася з обіймів не Романа, як було заведено, а Євгена Григоровича, вона не встигала соромитися і в неї принизливо стирчали груденята двома п'яними пташинами. Іншим разом всі б замилювалися туди, однак видовища бувають і чарівливіші — бо кожен чарувався їдким чадом, той злітав до свого рідного брата Місяця, а ґрунт тим часом згори вже падав і падав блискітками на груди Матері Землі.

Євген же дивується не з того, що на нім одежі не є, й що намета не стало — він чи не перший побачив найдивовижнішу картину за все своє життя.

Її, приваблені подзенькуванням, майже галюційним, узріли й злодії. А потім, коли злякано шофер Антін увімкнув фари — і всі інші, отетерівши ще раз: геть дерева навколо розкуроченого кургану розцяцьковані, немов новорічні ялинки — лише не іграшками, а стародавніми прикрасами, золотими й срібними — тут і браслети, й золота луска, діадеми, — пекторалів там лише не вистачало...

Обое-рябое злодіїв не стали зважати — накинулися на них, кленучи долю за дріб'язкову мілкість власних кишень.

— Кладови назад! — заволав Ярослав, знову шукаючи свого кайла.

— Розігнався! — буркнув Кеша, не відволікаючись на лоха.

Й тут нарешті все стало на свої місця — коли бригада підступалася до злодіїв, то ті ошкірилися, хлопці одступилися. Й двійця грабіжників подовжила стрибки навколо ялинок, обираючи з них неочікувану красу.

Це було помилкою, бо копачі хопилися лопат і, хоча й не бачили з-позад себе владних жестів свого геть голого начальника, обступила зайд. Уся композиція надто скидалася на первісні картини з життя дикого лісу — коли один гурт насувається на іншого в хащах.

Обое-рябое задкували од них, гіпнотично прикуті зором до місячного сяйва на простому залізі.

Доти, доки Геша не труснув головою й не прогнав ману, й не видобув з-за спини із поясу чималу "волину". Себто "тетешніка". Забачивши пістолета, тепер позадкували копачі.

— Ех, жаль, — мовив Ярослав, — немає тут моєї вірної череди.

— А то б що б? — підіграв йому Кеша.

— Розтоптала б.

Копачі остерігалися загострення сварки, й ще одступилися.

Так упевнено, що Геша бубухнув разок в небо для впевненості.

— Рогі, одойдіть і на колені! — злопереконано процідив він крізь пошкоджений у зоні зуб.

Бо завдання було важливіше — оно скіко цяцьок ще лишилося на деревах — та тут золота більше, аніж би заважив отой фашистський "кубок"!

Однак, повернувшись до найсвятковішої з ялин, обходячи й оббираючи з неї врожай, він умить відчув на потилиці крижане кружальце цівки. Лише більшого калібру, аніж в його "волини".

— Кинь пістолет, — почув він такі ж виразні слова, — синку. Не знаю, що там у мене в патроні, сіль чи дроб, однаково твоя голова одлетить оно за отенькі кущі.

Зломити зло!

Все своє життя дядько Пилип чесно працював сторожем. І ось нарешті. Аж коли він щось вберіг од напасників, тому він діяв неквапом, урочисто. Звісно, він трохи засапався, бігши од бази відпочинку на вибух, тому щосили намагався стримати голосові стулини — то ж вони й бриніли телесеріальним голосом, і цей врівноважений звук, резонуючи стволиною "берданки", увіходив просто у гіпофіз рецидивістові:

— Кинь його, мудак.

Сказав старий уже без лютої сили.

Той випустив зброю додолу, й тут же безліч натружених землекопських рук повалили, притиснули злочинців до землі.

Довкола стрибала гола Анька, репетуючи:

— В'язать! В'язать!

І замість бігти по труси, помчала зривати з кілків на розколі шворки, які вмить перетворилися на пута.

Лише тоді всі полегшено зітхнули.

Однак чарівність обцяцькованої золотом галявини була привабливіша над усе, надто вже вона подзенькувала своєю красою, наче в чарівному своєму сні, де Дід Мороз, нарешті, голий; а особливо Снігуронька, теж нарешті, бо її білизну закинуло вибуховою хвилею на найвищу гілку.

Кеша тіпнувся, аби вивільнитися, однак на ньому було намотано мотуззя більше, аніж би на колодязній корбі, тому він штовхнув боком свого напарника:

— Ну шо, козьол, попався?

Той мовчав, тобто нечутно плакав.

Навколо них святково походжав Пилип:

— Я цих умніків з першого дня засік, — принохувався він, — тут не нада вищого образуванія!

Експедиція не стала чекати ранку, надто збуджена, наробила смолоскипів, шофер не пошкодував туди автолу, замерехкотіли спалахи межі сосен, щоразу відлунюючись від дерев радісними зойками, коли траплялося щось надто історично цінне. Пилип ніжився у зблисках вогню, відчуваючи себе казковим Доглядачем, Охоронцем, словом, Оберігачем усього суцього.

Знахідки зносилося досередини, де Оксана хутко переписувала їх, благаючи Бога,

аби ніч не кінчалася, аби ранок не привабив завчасно інших відпочиваючих — усю місцеву злидохкратію зі своїми родичами. Які, залякані вибухом, затемно сюди й кодом не поткнуться.

Над горою коштовностей стояв голий і непотрібний керівник, й лише коли дядько Пилип одкоментував чергову знахідку, яка лягла Оксані на стіл:

— Пістолет Токарева, модель 1934 року, заряджений.

Лише тоді він озирнувся не лише навколо, а й на себе такого, відчувши елемент моменту, він споглядав купу коштовного металу, не чуючи навіть, як його гризуть комарі, лише на двадцятому з них він схаменувся.

— Дев'ятсот десять! — ляснув його по сідниці Пилип.

Євген посмикнувся-посміхнувся, й затулився, але не одійшов.

Лише тут товариство помітило свого начальника.

На що Ярослав відповів:

— А що я казав? Га? А ви не вірили.

— Що ти можеш сказати, ти, пастух? — увірвав його дядько Пилип, — це я, сторож...

Доки він набирав повітря, аби вивершити історичну фразу, хлопець випередив:

— Та тут же повнісінько скарбів — мій прапрадід не бреше!

Корови здалеку дивилися, як лугом навколо недоречних, розкиданих наметів блукає геть голий геть дорослий чоловік, чого він там шукає, перекидаючи реманент?

Зграйка допитливих відпочиваючих, наштотхнувшись на нього, вмить дає драла.

Ось до рук Євгенові Петровичу трапилися розпорошені папірці, він починає розглядати їх, складати по порядку.

Цей же й стосик паперу, дбайливо зброшурований, лежить йому в руках, коли він завершив доповідь на міжнародному археологічному симпозиумі.

Де на сцені за спиною його на стенді начеплено із золотої колекції знахідок, тих, які колись прикрашали нічний ліс, та й на екрана спроектовано усі коштовні прикраси.

Тривалі аплодисменти змушують його знітитися, але й саме вони потроху починають наповнювати його науковою самоповагою, він починає озирати залу, де безліч вчених різних країн, деякі доволі екзотичної зовнішності.

От як оцей, високий, не так вусатий, як надто надто чубатий. Сумка через плече висить на ремінці з висушеної змії. Добродій неквапом підводить очі на Євгена Петровича й намагається притамувати усмішку, той захвилювався, намагаючись пригадати, звідкіля це обличчя йому знайоме?

А дід налапав сумку, вийняв з неї сигару, пом'яв, понюхав її, ба, й лизнув, потім видобув звідтам велетенську химерну запальничку у вигляді стародавнього крем'яного кресала.

Одвів кощика, ляснув, видобув вогню, смаковито втягнув перший дим, потримав у горлі, насолодившись, раптом несподівано видихнув просто в очі Євгенові.

Той рвучко замружився, а коли розплющив очі, знову побачив дим і пил, і себе голого посеред степу, де за спиною височів розкурочений вибухом курган.

Озирнувся.

Нарешті на бур'янах віднайшов свої строкаті труси, оглянув, обскубав остюки, повільно подався геть.

А череда коров'яча, на це глядячи, розступилася, і, аж коли полегшено зітхнула, даючи дорогу.

[\[*\]](#) Вірші Єви Нарубиної.